

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Diplomová práce

Diachronní komparace trestněprávního institutu
doznání v dějinách českých zemí

Alena Kellerová

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně
a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, březen, 2014

.....
vlastnoruční podpis

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, doc. JUDr. Františkovi Novotnému, CSc., za jeho odborné vedení a cenné rady, kterými přispěl k jejímu vypracování.

Obsah

Úvod	1
1. Doznání jako trestněprávní institut.....	4
1.1. Doznání ve světle základních právních zásad	5
1.2. Typologie doznání	6
1.3. Faktory ovlivňující učinění doznání	10
1.4. Věrohodnost výpovědi.....	10
1.5. Problematika odvolání učiněného doznání.....	11
1.6. Doznání jako polehčující okolnost	11
1.7. Doznání a jeho význam pro zúčastněné osoby	12
2. Problematika vynucování doznání v trestním právu	13
2.1. Doznání vynucované fyzicky: teorie a techniky.....	13
2.1.1. Tortura neboli právo útrpné.....	13
2.1.2. Ordály neboli Boží soudy.....	14
2.1.3. Inkviziční proces	16
2.1.4. Násilí na obviněných v moderním státě	21
2.2. Psychický nátlak na obviněného za účelem vynucení doznání (nátlakové techniky výslechu, psychologická manipulace)	22
2.2.1. Výslech.....	23
2.2.2. Získávání doznání výslechem obviněného legálním způsobem....	25
2.2.3. Rozporuplné a nelegální metody získání doznání: psychologická manipulace.....	26
2.3. Právní prostředky zabránění vynucování doznání	27
2.3.1. Způsoby zajišťující, aby nedocházelo k vynucování doznání od obviněného v trestním řízení	27
2.3.2. Cíle výslechu	29
3. Institut doznání v českých zemích v historické komparativní perspektivě ...	31
3.1. Pozice doznání v premoderní trestněprávní praxi v českých zemích	31
3.2. Doznání v českých zemích v rámci trestního řízení rakouského.....	34
3.3. Trestněprávní zakotvení doznání v moderním československém a českém právním řádu	39
3.4. Shrnutí poznatků diachronní komparace právní úpravy doznání	49
4. Současné postavení obviněného po učinění doznání podle právního řádu České republiky	54

4.1. Současná právní úprava doznání v českém ústavním pořádku, Zákoně č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku a Zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestním řádu) ve znění souvisejících předpisů	54
4.1.1. Doznání a základní zásady českého právního řádu	54
4.1.2. Forma a způsob učinění doznání	60
4.1.3. Doznání jako podmínka odklonů v trestním řízení	62
4.2. Institut spolupracujícího obviněného.....	66
Závěr.....	71
Cizojazyčné resumé.....	73
Seznam zdrojů	74

Úvod

Doznání patří mezi důležité trestněprávní instituty, a to i v současném právním státě. Jeho právní úprava a praktické využití prošlo velmi překotným vývojem, kde jeho moderní podoba je otázkou až posledních cca dvou století. V současné době je doznání obviněného ke spáchání trestného činu obvykle bráno jako polehčující okolnost, avšak je zajištěno zásadou vyšetřovací v trestním procesu. De iure v žádném případě nesmí být doznání obviněného vynucováno. Teorie i praxe těchto principů však v minulosti nestála na zásadách, jež se v současnosti zdají být v demokratických státech prakticky samozřejmé. Doznání bylo dlouhodobě spíše cílem trestního řízení, nikoliv čistě volným aktem obviněné osoby, přičemž běžně bylo a v některých zemích světa stále je prováděno i jeho přímé vynucování, mnohdy velice drastickými násilnými metodami. Hlavním cílem mé práce je zachytit proměny institutu doznání v českém právu v dlouhodobém časovém horizontu a na základě získaných poznatků analyzovat a zasadit do soudobého kontextu právní úpravu aktuálně účinnou v České republice.

Při tvorbě své diplomové práce vycházím z obecného předpokladu, že současná právní úprava doznání obviněného splňuje mezinárodně uznávané standardy lidských práv a vynucování doznání nemůže být za žádných okolností legální. Za mezinárodní standard považuji např. Všeobecnou deklaraci lidských práv z roku 1948 či Úmluvu proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení či trestání z roku 1984, jíž je Česká republika vázána. Svou práci teoreticky zasazuji pouze do kontinentálního evropského právního prostředí a tradice, neboť se zaměřuji vedle teoretické stránky institutu doznání na českou právní úpravu a její praktickou aplikaci. Českou právní úpravou míním právo platné na území dnešní České republiky, což v historickém záběru mé práce znamená analyzovat mimo jiné též právo Habsburské monarchie.

Záměrem práce je analyzovat institut doznání obviněného z perspektivy právní teorie a následně teoretické poznatky aplikovat na právní úpravu platnou v českých zemích v různých historických etapách. Učiním tak pomocí metody diachronní komparace, kde objekty srovnávání budou klíčové trestněprávní předpisy a trestněprávní praxe uplatňovaná v českých zemích. Kritéria komparace si stanovuji následovně: legalita vynucení doznávání, rozsah vyšetřovací a důkazní povinnosti orgánů činných v trestním řízení a konečně právní a faktické

důsledky doznání obviněného a míra jejich vlivu pro jeho sankcionování. Komparace by měla poskytnout odpovědi na výzkumné otázky, které si stanovuji následovně: Odkdy můžeme hovořit o doznání jako trestněprávním institutu a výsostném právu obviněného? Jaké právní normy a zásady zajišťují, aby doznání nebylo vynucováno a nebylo obviněnému k tíži?

Diachronní komparativní přístup chápu jako vhodný zejména proto, že dokáže poskytnout odpověď na otázky, kdy, jak a proč došlo k modernizačním proměnám právního prostředí v oblasti trestního práva, které poskytly obviněnému humánní a spravedlivé zacházení ve fázi dokazování. Nepředpokládám samozřejmě, že by bylo možné identifikovat nějaký konkrétní časový okamžik. Je třeba řádně zmapovat vývoj dané problematiky. Zároveň ovšem v žádném případě nehodlám vytvořit práci právně-historickou. Diachronně-komparativní přístup s využíváním moderní právní teorie vidím jako mnohem přínosnější než se držet formy historické analýzy či pouhé deskripce současné či dřívější právní úpravy. Zasahuji do historie, protože mám v úmyslu identifikovat počátky doznání jako *právního* institutu, nikoliv faktického.

Diplomovou práci jsem si rozčlenila na úvodní část práce, poté následují čtyři kapitoly práce a závěr práce včetně seznamu použité literatury. V první kapitole nazvané *Doznání jako trestněprávní institut* se zpočátku zabývám problematikou definice doznání, zejména jaký právní význam má doznání pro trestní řízení a jaké důvody má doznání pro obviněného. Zaobírám se zde teoretickým vymezením doznání, typy doznání a otázkou, zda vůbec lze v moderním právním státě použít doznání jako polehčující právní okolnost. V závěru první kapitoly krátce rozeberu problematiku odvolání předchozího doznání.

Druhá kapitola s názvem *Problematika vynucování doznání v trestním právu* je rozčleněna do tří dalších podkapitol. Chci především rozlišit jednotlivé způsoby vynucení doznání z historie a současnosti. Nejprve pohovořím v druhé kapitole krátce o vynucení doznání fyzickým, zejména o tortuře, ordálech a inkvizičních procesech, popř. o násilí na zadrženém či obviněném v moderním právním státě. V druhé podkapitole se zaměřím na techniky výslechu vedoucí k vynucení doznání, např. na psychologickou manipulaci. V závěru druhé kapitoly rozeberu problematiku právních prostředků, které mají zabránit, aby docházelo k vynucování doznání obviněného k trestnému činu.

Po naformulování teoreticko-právní stránky problematiky doznání a analýze konkrétních praktik a technik vynucování doznání přejdu ve třetí kapitole práce k využití těchto poznatků na případu právních předpisů a praxe na českém území v relevantním období. Ve čtvrté, závěrečné kapitole se budu zabývat současným postavením obviněného před tím, než učiní doznání, a poté, co jej učiní, které vyplývá ze současného platného práva České republiky. V závěru kapitoly pohovořím o institutu obsaženém v současném právním řádu, tzv. spolupracujícím obviněném. Budu řešit, jaké právní důsledky může pro obviněného mít, pokud se výměnou za možnost snížení trestu dozná k spáchání trestného činu a zaváže se ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení.

V závěru práce zhodnotím získané poznatky a ověřím, zda byly naplněny cíle práce, které jsem si naformulovala v úvodní části práce. Na závěr bude navazovat seznam zdrojů, z nichž byly čerpány informace. V diplomové práci bude použito velké množství knih obsahující jak teoretické tak praktické informace. Z nich za patrně nejzajímavější a velmi poutavé čtení lze považovat příručku inkvizitorů Kladivo na čarodějnice, která obsahuje, kromě různých postupů a procesů, jak postihovat kacířství, také právě metody vynucování doznání obviněného. Další velmi užitečnou písemnou publikací se ukázala být kniha Přípravné řízení a stadium projednání trestní věci v řízení před soudem od Miroslava Růžičky, která se uceleně zabývala jednotlivými rozdíly a popisy trestních řádů na našem území. V práci budu používat také množství trestněprávně-teoretických knih a odborných článků, a to i neučebnicového charakteru. Z nich za nejzajímavější zdroj, který se ukázal při zpracování práce být plný cenných informací a odborných článků, které se týkaly a pojednávaly o mnou zvoleném tématu diplomové práce, považuji časopis Kriminalistika. Citováno bude rovněž mnoho právních předpisů a odborných komentářů k nim. Z nich za nejzajímavější a největší zdroj informací považuji knihu Trestní řád komentář – díl I. od Pavla Šámala a kolektivu autorů.

Ve své práci jsem se zaměřila pouze na úzký úsek trestního práva, a to na institut doznání, proto bylo občas velmi složité dohledat k dané problematice specifický materiál, zvláště v případě, kdy jsem se snažila analyzovat starší právní úpravu. K úpravě moderní je naopak zdrojů k dispozici dostatek. V celé práci budu používat citační normy ISO 690 a ISO 690-2.

1. Doznání jako trestněprávní institut

V současném právním řádu České republiky neexistuje žádná legální definice institutu doznání, lze ji pouze dovodit výkladem a analogií z příbuzných institutů, které s doznáním úzce souvisejí, jako je dobrovolné oznámení vlastního trestného činu pachatelem (trestní oznámení sama na sebe, dobrovolné přihlášení se na policii apod.) či výpověď obviněného. Doznání je velmi obecný a široký pojem. Ať už se jednalo o kteroukoliv historickou etapu naší společnosti, základ definice doznání si každý představí přibližně stejně, ať už se jedná o orgán činný v trestním řízení, o člověka s právníkem vzděláním, či o laika. Když se řekne doznání, vybaví se pod tím obvykle situace, kdy se pachatel přiznal ke spáchání určitého činu, který je v rozporu s právním řádem dané společnosti, popř. popsal způsob provedení, motiv atd.

Jakékoliv odvětví práva si prošlo svým vlastním důležitým pozvolným vývojem, ale trestní právo (a potažmo institut doznání) mělo v našich dějinách velmi rychlý a kolísavý vývoj. Ještě před dvěma staletími zcela legálně ke skončení vyšetřování stačilo, aby se obviněný k trestnému činu doznal, mnohdy i pod násilným nátlakem, které na něj vyvíjely orgány činné v trestním řízení. To mělo za následek, že se taková osoba mnohdy nedobrovolně doznala k něčemu, co ani nespáchala. Daná osoba tak činila nejčastěji proto, aby mnohdy nepřiměřený a velmi nepříjemný psychický či fyzický nátlak na její osobu už konečně přestal. Toto tvrzení potvrzuje mj. skutečnost, že poslední klasický církevní inkviziční proces v Evropě se odehrál až v roce 1793.¹ Oddělení církve od státu sice postupně přineslo odstranění iracionálních důkazních prostředků, nicméně po dlouhou dobu byly ještě zachovány některé další praktiky vyšetřovatelů, které měly za úkol obviněného z trestného činu v podstatě donutit k učinění doznání, které bylo chápáno jako prolomení odporu (mnohdy jen domnělého) viníka a konečné vítězství orgánů činných v trestním řízení. Pro takový postup bylo důležité přetrvávání tzv. inkviziční zásady trestního řízení, o níž ve své práci podrobně pojednám.

Dnes je situace a postavení institutu doznání v trestním právu zcela odlišné. Náš současný právní řád je postavený na určitých pevně zakotvených

¹ Lenková, Jitka, 2006. *Kladivo na čarodějnice* (Praha: Levné knihy Kma s.r.o.). ISBN 80-7309-361-8. Předmluva.

právních zásadách a na striktní dobrovolnosti případného učinění doznání ke spáchání trestného činu.

1.1. Doznání ve světle základních právních zásad

Pokud chci ve své práci správně definovat pojem doznání, musím se zaměřit hlavně na doktrinální výklad tohoto pojmu a na svou vlastní dedukci. České právní předpisy v tomto příliš nápomocny nejsou. § 2 odst. 5 Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestního řádu; dále jen „trestní řád“), tedy česká kodifikace zákonné úpravy trestního procesu, zmiňuje důležitou zásadu trestního řízení, a to že orgány činné v trestním řízení postupují v souladu s trestním řádem, tak aby byl náležitě zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. I případné doznání obviněného nezabavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti daného případu. Toto krátké ustanovení v § 2 odst. 5 trestního řádu má zásadní význam pro trestní právo. Má totiž, alespoň de lege, za následek faktické snížení důležitosti doznání obviněného v trestním právu. Ve správně fungujícím právním státě je kladen důraz především na to, aby orgány činné v trestním řízení samy vyhledaly pravdu a nespolehaly se pouze na doznání obviněného pod tíhou okolností. Zákonodárce se tak snaží o to, aby se zabránilo justičním omylům nebo policejní zvůli. Dané ustanovení nenápadně vyjadřuje, že doznání obviněného v žádném případě není rovno skončení daného trestního řízení.

Doznání souvisí s mnoha zásadami zakotvenými v ústavních a dalších právních předpisech.² Institut doznání je tedy nezbytné vykládat také v souvislostech s obecnými zásadami trestního práva. Příkladem je výslovný zákaz, aby obviněný byl jakýmkoliv způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání. Tím je částečně aplikována též zásada lidskosti, která je také pro moderní trestní právo nezbytně důležitá (blíže viz dále v textu). Demokratické právní řády zakazují jakýkoliv nátlak (psychický, fyzický) na vyslychaného obviněného. Pokud by bylo takové doznání získáno, ať již použitím nátlaku či hrozby, orgánem činným v trestním řízení nesmí být takové doznání použito v trestním řízení. Tato zásada nebude porušena v případě, že by se takovéto doznání použilo proti tomu, kdo donucení nebo hrozbu použil. V případě, že by

² Bližším souvislostem doznání s právními zásadami se věnuji ve 4. kapitole práce v rámci analýzy české právní úpravy institutu doznání.

obviněný vypověděl nepravdivé doznání, nemůže být trestně odpovědný pro trestný čin křivé výpovědi.³

V souvislosti s právními zásadami je možné prohlásit, že doznání je právním jednáním, které sice má svůj význam, ale nelze jej v trestním řízení přeceňovat. Jde o součást či přímo formu výpovědi obviněného, jež je jeho výsadním právem, možným projevem vůle a nikoliv tedy jednáním obviněného, kterého orgány činné v trestním řízení mají za úkol svým postupem dosáhnout.

1.2. Typologie doznání

Pro mou diplomovou práci je klíčové ujasnit si některé pojmy, které budu ve své práci dále používat, zejména jednotlivé typy doznání. Typologie doznání bývá i v odborné literatuře spíše vzácností a pokud již zmíněna je, týká se např. jen vyšetřování konkrétních trestných činů,⁴ proto jsem se pokusila sama vymezit jednotlivé typy doznání.

Za základní typologii doznání lze považovat rozdělení doznání na úplné a částečné. Úplným doznáním se rozumí situace, kdy se osoba dozná ke spáchání trestného činu v plném rozsahu. Takové doznání většinou mimo jiné obsahuje popis postupu při páchaní trestného činu, motivu a vnitřních pohnutek pachatele, které jej vedly k tomu, aby trestný čin spáchal. V případě úplného doznání u výslechu se osoba plně dozná ke spáchání konkrétně toho trestného činu, ze kterého byla obviněna nebo ze kterého byla podezřelá, samozřejmě s možností změny právní kvalifikace. Pakliže by se doznala k úplně jinému nesouvisejícímu trestnému činu, logické se jeví spíše zahájit další trestní řízení. Částečné doznání lze charakterizovat jako typ učiněného doznání, kdy se osoba dozná pouze ke spáchání určité oddělitelné části rozsáhlejší trestné činnosti. Typicky se jedná o situace, kdy je určitá osoba obviněna z více trestných činů či mnohačetného

³ Púry, František, 2013. Hlava pátá. Dokazování. In: Šámal, Pavel; Král, Vladimír; Baxa, Josef; Púry, František. *Trestní řád: Komentář - I. díl*. Praha: C.H.Beck, s. 1308-1658. ISBN 978-80-7400-465-0. S. 1415.

⁴ Typologii doznání obviněného z trestného činu vraždy uvádí ve své rubrice Metodika vyšetřování vražd internetový portál Juristic.cz (2001). Prvním typem je učinění doznání „z rozvahy“, které je motivováno racionálně, je výrazem rozmyslu obviněného, zvážení okolností a následků. Jako druhý typ je uvedeno doznání „z vnitřního donucení“, které je naopak spíše emotivní a vychází z tlaku svědomí obviněného. Konečně třetím typem doznání je učiněné „v afektu“, kdy obviněný, často stíhán za nedbalostní trestný čin, se v silném psychickém rozrušení dozná ke spáchání činu, přijímá vinu v důsledku okamžitého subjektivního přesvědčení.

pokračování v trestném činu,⁵ ale sama se dobrovolně přizná orgánům činným v trestním řízení pouze k jednomu nebo několika trestným činům či jednotlivým skutkům pokračování. Typické je také doznání pouze k privilegované skutkové podstatě, k nižší úrovni kvalifikované skutkové podstaty či k základní skutkové podstatě, kdy se podezření či obvinění týká závažnější podoby skutkové podstaty.

Rozdělit typologicky doznání lze také podle jeho pravdivosti. Rozlišujeme tedy doznání, které bylo učiněno pravdivě, a nepravdivé doznání. Za nepravdivé doznání se považuje situace, kdy osoba, popř. konkrétně obviněný v průběhu trestního stíhání, podá nepravdivou výpověď o trestném činu, která obsahuje označení sebe za pachatele.⁶ V jakémkoliv právním systému má nepravdivé doznání poměrně závažné důsledky, zejména v minulosti bylo učinění jakéhokoliv doznání bráno jako důvod pro faktické skončení vyšetřování a rozhodnutí v neprospěch obviněného. I v právních systémech moderních, kde je pravdivost doznání nutno ověřovat, je nutno mít na paměti, že stále bývá pokládáno za jeden z nejužitečnějších důkazů vůbec, což může opět vést až ke shledání obviněného vinným v případě, že nepravdivost jeho doznání nebyla následně odhalena. Pakliže je prokázána nepravdivost doznání, následky pro obviněného mohou být opět různé, v závislosti na právním systému dané země.

Další jednotlivé typy doznání si stanovují podle několika proměnných. Pokud jde o proměnnou, kdo může pravdivé doznání učinit, pak náš právní řád přiznává toto právo prakticky kterékoliv osobě, která je způsobilá být pachatelem (pokud se pohybujeme v trestním právu hmotném). Jakmile se ale přesuneme do práva procesního, má smysl vedle delikttní procesní způsobilosti (stíhatelnosti) rozlišovat také doznání podezřelého a obviněného. Vzhledem k rozdělení tzv. stádií trestního řízení je tato proměnná do značné míry konzumována proměnnou časem, kterou podrobně analyzují níže.

Pro práci s proměnnou místa učinění doznání je důležité, zda obviněný doznání učiní před orgánem činným v trestním řízení či nikoliv. Relevance doznání učiněného před jakoukoliv osobu je však nepoměrně menší (v úvahu následně připadá patrně jen výpověď svědka, kterému se někdo doznal ke spáchání trestného činu), proto pracuji především s rozlišováním učinění doznání u různých orgánů činných v trestním řízení. Orgán činný v trestním

⁵ Analogicky by se daná úvaha dala vztáhnout i například na kratší časový úsek trvajícího trestného činu či užší kvalifikaci hromadného trestného činu apod.

⁶ Štross, Petr, 2008. *Psychologie výslechu mladistvých* (Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity). Diplomová práce. Vedoucí práce Drahomíra Houbová. S. 27.

řízení, který s doznáním osoby k trestnému činu bude dále pracovat a pro kterého má doznání význam, hraje roli zejména při dalším zákonem stanoveném úředním postupu.⁷ Místo, kde bylo doznání učiněno, úzce souvisí s další mnou stanovenou proměnou, a to časem, kdy se pachatel k činu doznal. Pokud hovořím ve své práci o tom, že se proměnné místa učinění doznání, osoby činící doznání a času učinění doznání společně prolínají, pak z tohoto vzájemného vztahu mezi nimi vyplývá několik základních možných situací doznání.

- 1) Orgány činné v trestním řízení nevědí o daném trestném činu a pro ně do té doby neznámá osoba přijde dobrovolně učinit doznání ke spáchání nějakého trestného činu. Orgán, před kterým tato osoba učiní své doznání, následně učiní příslušné procesní kroky (např. v České republice sepíše policejní orgán záznam o zahájení trestního stíhání podle § 158 odst. 3 trestního řádu). Zahajuje se objasňování daného trestného činu, orgány činné v trestním řízení začínají ověřovat a objasňovat důležité skutečnosti, na základě kterých se má učiněné doznání potvrdit nebo vyvrátit.
- 2) Orgány činné v trestním řízení již vyšetřují a objasňují spáchání určitého trestného činu. Z této základní premisy můžou vzniknout dvě další situace. K orgánu činným v trestním řízení se dostaví pro ně zcela neznámá osoba a dobrovolně učiní doznání k danému trestnému činu, který shodou náhod zrovna vyšetřují, nebo
- 3) orgány činné v trestním řízení si předvolají, předvedou, popř. zadrží či zatknou určitou, pro ně na základě vyšetřování podezřelou či již obviněnou či obžalovanou osobu, která má poté možnost učinit doznání se k trestnému činu.

Doznání je možné obvykle učinit před policejním orgánem. Velmi často osoba učiní doznání také před státním zástupcem nebo jeho obdobou (prokurátor, vyšetřující soudce aj.). V soudní části trestního řízení má obviněný možnost učinit dobrovolné doznání před soudem.

Rozdělit akt doznání na různé typy lze také podle emocionality přístupu osoby, která jej činí. Typem doznání tak může být takové, které je učiněné

⁷ Zde je vhodné v mé práci zmínit v současnosti hojně medializované usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 7 Tdo 1116/2012 ze dne 3. 10. 2012, kterým byl vyjádřen právní názor, že podle právního řádu České republiky není možné použít jako důkaz mimo jiné svědeckou výpověď policisty, kterému se osoba doznala ke spáchání trestného činu po bezprostředním příjezdu a šetření na místě činu. Více viz kapitola 4.

z rozumu, kdy taková osoba zváží výhody či nevýhody jeho pravdivé nebo nepravdivé výpovědi a zároveň zváží i případné následky. Opakem je doznání učiněné v afektu. Jedná se o situaci, kdy osoba v emočním rozrušení přijde na policejní stanici či jiný orgán činný v trestním řízení, dozná se ke spáchání trestného činu. Typické pro tento typ doznání je také to, že poté, co tento afekt zmizí, osoba která doznání učinila, jej často vezme zpět nebo svou takto učiněnou výpověď změní. Nejčastěji se ovšem pachatel trestného činu v afektu doznává orgánům činným v trestním řízení z pocitu svého vnitřního donucení, což se nejčastěji stává pod tlakem jeho svědomí.⁸

Typy doznání by se daly vytvářet podle mnoha dalších hledisek, např. podle proměnné důvodu, proč pachatel doznání vůbec učiní. Touto proměnnou se ovšem zabývat nechci, neboť problematika souvislosti mezi pachatelem trestného činu a doznáním k jeho spáchání náleží převážně do odborných znalostí a zkušeností forenzních psychologů. Pro mou diplomovou práci je naopak klíčová dobrovolnost doznání. Zmíněné kritérium považuji za jednu ze stěžejních proměnných, neboť se v diachronní části komparace budu zabývat postupným vývojem z nedobrovolně učiněného doznání pachatelem k současné možnosti učinit doznání dobrovolně. Z tohoto důvodu rozlišuji typ doznání osoby před orgány činnými v trestním řízení učiněného dobrovolně, bez jakéhokoliv nátlaku orgánů činných v trestním řízení. Většinou se tak děje na základě výčitek svědomí dané osoby či tlaku okolností a doufání v mírnější sankci. Další velmi významný důvod, proč obviněný učiní dobrovolné doznání, může být skutečnost, že sám kriticky a realisticky zhodnotí svůj spáchaný trestný čin a poté je neodvratně přesvědčen, že později dojde orgánem činným v trestním řízení k odhalení jeho trestního jednání. V těchto situacích je také velice časté, že obviněný (pachatel) je přesvědčen o nutnosti nést následky svého protiprávního trestního počínání.⁹ Druhým typem je doznání učiněné nedobrovolně. Za nedobrovolné doznání obviněného (pachatele) lze považovat všechny situace, kde by byl, byť třeba i nepatrný, nátlak ze strany orgánů činných v trestním řízení.

Ani na základě stanovení a rozčlenění jednotlivých typů doznání nelze doznání v našem českém trestním právu považovat samo o sobě za rozhodující důkaz, neboť je zde zákonem stanovená povinnost přezkumu orgány činných

⁸ srov. Juristic.cz, 2001. *Metodika vyšetřování vražd 7* [online]. JŠ Trestní oblast [cit. 4. 2. 2014]. Dostupné z: <http://trestni.juristic.cz/76458/clanek/trest2.html>

⁹ Matíášek, Jan a Soukup, Jaroslav a Bárta Bohumil, 1968. *Psychologie a výslechová praxe* (Praha: Orbis). S. 178.

v trestním řízení, jeho ověření a zejména logická podpora s dalšími důkazy, které s konkrétním vyšetřováním trestné činnosti souvisejí.¹⁰

1.3. Faktory ovlivňující učinění doznání

Pokud hovořím o institutu doznání a jeho typologii, je také důležité krátce zmínit alespoň základní faktory, které ovlivňují, zda člověk doznání učiní či nikoliv. Mezi takové základní faktory zcela nepochybně patří věk pachatele. Jinak k doznání se k trestnému činu bude přistupovat rozumově vyspělý pachatel a jinak pachatel mladistvý či ve věku blízkém mladistvému. Mladistvý věk pachatele trestného činu je mnohdy z jednou příčin, proč se pachatel k trestnému činu dobrovolně nepřizná. Takovýto pachatel většinou neučiní doznání z obavy, že by mohl být vyčleněn ze společnosti nebo ze své skupiny kamarádů. Někdy ovšem může mít věk i opačný vliv a takto mladý pachatel se k trestnému činu dozná, neboť chce zapůsobit na své vrstevníky. I rodina může být velmi důležitým faktorem, která může ovlivňovat chování jedince. Posledním velmi důležitým faktorem je pak samotná osobnost pachatele, zejména jeho vztah ke společnosti, charakterové vlastnosti nebo emoce (strach ze zavržení, stres atd.).¹¹

1.4. Věrohodnost výpovědi

Institut doznání má svůj smysl analyzovat i v jeho obecné rovině, je možné zabývat se např. jeho věrohodností. Věrohodností rozumíme především dojem pravdivosti výpovědi osoby k určité situaci, která se v minulosti stala.¹² Věrohodnost výpovědi se zjišťuje zejména tím, že orgány činné v trestním řízení porovnají skutečnosti získané z výpovědi osoby s dalšími jim přístupnými důkazy, které získaly k danému určitému trestnímu řízení. Věrohodnost výpovědi může být orgány činnými v trestním řízení posuzována také tak, že provedou několik výpovědí v různých časových intervalech a poté už jen posoudí, zda se jednotlivé výpovědi shodují či nikoliv. V případě, že se neshodují, mohou se orgány činné

¹⁰ Matiašek, Jan a Soukup, Jaroslav a Bárta Bohumil, 1968. *Psychologie a výslechová praxe* (Praha: Orbis). S. 183.

¹¹ blíže viz např. Musil, Jan, 2004. Kriminologické učení o pachateli. In: Musil, Jan; Konrád, Zdeněk; Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistika* (Praha: C.H.Beck). S. 57-64; Zoubková, Ivana a Moulisová, Marcela, 2004. *Kriminologie a prevence kriminality* (Praha: Armex Publishing s.r.o.). S. 16.

¹² Matiašek, Jan a Soukup, Jaroslav a Bárta Bohumil, 1968. *Psychologie a výslechová praxe* (Praha: Orbis). S. 168-173.

v trestním řízení zabývat důvody, proč jim osoba podává lživé, neúplné či nekonzistentní výpovědi. Toto posouzení je opět spíše prací pro psychologa a pro mou práci není příliš podstatné.

K otázce věrohodnosti výpovědi obviněného se vyjádřil též Ústavní soud České republiky ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 864/11 ze dne 16. 6. 2011, kdy senát vyslovil názor, že za věrohodné se doznání obviněného považuje pouze tehdy, pokud je důvěryhodnost jeho tvrzení prokázána dalšími věrohodnými důkazy.

1.5. Problematika odvolání učiněného doznání

V momentě, kdy se snažím definovat základní obecné pojmy pro svou diplomovou práci, považuji též za důležité zabývat se problematikou odvolání učiněného doznání obviněným. Odvolání doznání má pro současný právní řád demokratických zemí velký význam, ale nemělo takové právní postavení a důsledky vždy. V minulých stoletích se k odvolání doznání často nijak nepřihlíželo, pohlíželo se na danou osobu i nadále jako na pachatele trestného činu. Doznání je v současné době chápáno spíše jako procesní právo než skutečnost, která automaticky a definitivně ukončuje trestní řízení v neprospěch osoby, která doznání k trestnému činu učinila. V případě, že obviněný odvolá dříve učiněné doznání, nemůže za to být nijak sankcionován. Daná skutečnost má obvykle právní význam jako odvolání předchozí výpovědi.

1.6. Doznání jako polehčující okolnost

V současné době existuje poměrně silná motivace k učinění doznání dobrovolnou cestou. Pachatel může být motivován k učinění doznání řadou různých faktorů. Nejčastější motivací je jeho vidina pro něj příznivějšího (mírnějšího) trestu uloženého mu soudem. Doznání je v současné době obvykle považováno zákonem i pachatelem za polehčující okolnost. Pachatel trestného činu nebere své doznání jako určitou porážku před orgány činnými v trestním řízení, ale jako okolnost, ke které může soud při ukládání a výměře jeho trestu přihlídnout. Pachatel ví, že i případné učinění doznání nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti dokazovat pravdivost jeho učiněného doznání a může jej kdykoliv vzít zpět, a proto pokud učiní doznání, nemusí se teoreticky bát, že by se něco na přístupu vůči němu změnilo. V situaci, kdy se obviněný dozná až poté,

co orgány činné v trestním řízení několik měsíců vyšetřují okolnosti daného trestného činu nebo případně až pod tíhou legálních důkazů opatřených orgány činných v trestním řízení, nemůže pak obviněný spoléhat na shovívavost soudu, že na jeho takto učiněné doznání bude nahlíženo jako na polehčující okolnost.¹³

1.7. Doznání a jeho význam pro zúčastněné osoby

Doznání v obecné rovině má obrovský význam též pro orgány činné v trestním řízení a pro další zúčastněné osoby (zejména pro poškozeného). Pro orgány činné v trestním řízení v minulosti znamenalo doznání především ulehčení jejich práce. Orgány po učiněném doznání již dále nedokazovaly a neobjasňovaly daný trestný čin, doznání chápaly jako své vítězství. Pokud se obviněný doznal, znamenalo to skončení trestního řízení a soud rozhodl o jeho potrestání (byla zde domněnka, že pachateli trestného činu byla vina náležitě prokázána – k prokázání stačilo pouhé doznání pachatele, které ovšem bylo mnohdy učiněno nedobrovolně pod nátlakem). Pro poškozeného (oběť trestného činu) mělo doznání obviněného vliv především v tom, že mu bylo poskytnuto zadostiučinění tím, že byl pachatel trestného činu náležitě a dostatečně potrestán. Trest měl tehdy pro poškozeného význam mnohdy spíše psychologicko-kompenzační, byl jakousi vendetou.

V současné době má sice doznání obviněného také svůj nemalý význam, ale zcela odlišný, než tomu bylo v minulosti. Právní řád stojí na určitých zásadách, z kterých jednoznačně vyplývá, že i když se obviněný dozná ke spáchání trestného činu, nemohou se tím orgány činné v trestním řízení zbavit své zákonem stanové povinnosti vyšetřovat trestný čin (viz výše) a hlavně také zjistit míru pravdivosti takového učiněného doznání. Poškozený doznání obviněného samozřejmě také uvítá, ovšem hlavně díky větší naději na materiální kompenzaci újmy, která mu byla trestným činem způsobena. Podrobněji se zde nastíněným otázkám budu věnovat při analýze právní úpravy platné na českém území v historii i současnosti v následujících kapitolách.

¹³ Bakeš, Milan a kol., 1999. *Velký domácí právník* (Praha: Reader's Digest Výběr) ISBN 80-86196-04-6. S. 103.

2. Problematika vynucování doznání v trestním právu

Než se začnu zabývat samotnou komparativní analýzou problematiky vynucení doznání, je nutné si určit výchozí časový bod. Nemá totiž, podle mého názoru, smysl věnovat se v mé práci právní analýze starověké a raně středověké, neboť nehodlám vytvořit práci historickou, nýbrž trestněprávní. Dále se hodlám zabývat právní praxí podloženou pozitivněprávními předpisy, u nichž lze hovořit o univerzální závaznosti a široké územní i osobní působnosti. Fragmentované středověké právo tedy budu využívat hlavně pro tuto kapitolu, a to v rovině teoretické, neboť celkově může přinést určité užitečné obecné poznatky pro mou komparaci. Různorodé odlišnosti v platném právu na různých územích totiž nejsou překážkou pro demonstraci, jak středověké trestní právo fungovalo jako celek, na jakých zásadách stálo a jaké postavení v něm mělo doznání obviněného z trestného činu. Jako ideální výchozí bod se tedy jeví počátky inkvizičních procesů, které se obvykle datují do 12. století.

2.1. Doznání vynucované fyzicky: teorie a techniky

Orgány činné v trestním řízení měly v minulosti různé způsoby a postupy, které byly legálně používány za účelem vynucení doznání se ke spáchání určitého trestného činu od konkrétní osoby. Mezi nejčastější způsoby fyzického vynucování doznání na obviněném orgány činnými v trestním řízení, které byly hojně používány v průběhu trestního řízení, lze zařadit torturu, ordály či obecně velice rozšířený inkviziční proces.

2.1.1. Tortura neboli právo útrpné

Tortura se stala nezbytnou a nedílnou součástí inkvizičního procesu, který byl na našem území uplatňován v minulosti (ve středověké a raně novověké společnosti). V době svého uplatňování byla tortura považována za zcela legitimní způsob, jak během výslechu získat doznání obviněného. Takto získané doznání posléze zajišťovalo funkci důkazu v trestním řízení. Tortura byla považována

za procesní institut, který na základě kombinace fyzického nátlaku a mučení¹⁴ měl za účel přinutit vyslýchaného k poskytnutí informací nebo učinění svého doznání ke spáchanému trestnému činu. Oba dva způsoby byly velmi kruté a nelidské. Tohle vše se uskutečňovalo se souhlasem státní moci.¹⁵

Tortura měla obvykle zcela jasně stanovené zásady svého uplatnění. Použití tortury bylo např. v českých zemích značně omezeno, mohla být uplatněna pouze v případě spáchání hrdelního zločinu, přičemž tortura mohla být prováděna jen na člověku, proti kterému bylo odůvodněné podezření, že se takového činu dopustil, v opačném případě měla taková osoba (pokud došlo v jejím trestním řízení k použití tortury) právo na náhradu škody. Nesměla být využívána proti nezletilým osobám a nesměla být použita v situaci, kdy obviněná osoba byla těhotná. Zejména nesmělo nikdy dojít k jejímu použití v případě vyslychání šlechty. Aby nedocházelo k jejímu zneužití, musely být vždy, v případě uplatnění do praxe, přítomni svědci.¹⁶

2.1.2. Ordály neboli Boží soudy

Jedním z iracionálních uplatňovaných postupů z bohaté trestněprávní historie, který se používal a byl hojně využíván v trestním právu, byl obecně známý důkazní prostředek, nechvalně známý jako zkouška ordálem neboli boží soud. Zkouška ordálem byla využívána ve středověké evropské společnosti a byla považována za základ justičních procesů. Ordály byly ve své době rozšířené po celém křesťanském světě. Na našem území došlo k jejich zákazu používání až za vlády Karla IV., ale lze konstatovat, že uplatňování ordálu (jako důkazního prostředku) zcela vymizelo až v době pohusitské.¹⁷ Žádný trestný čin, pokud nebylo zcela jisté, zda jej obviněný spáchal či nikoliv, nebyl souzen jinak, než právě uplatněním božích soudů.¹⁸

¹⁴ Čl. 1 Úmluvy OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání definuje pojem mučení jako jakýkoliv akt, při němž je určité osobě úmyslně působena bolest či utrpení s cílem získat od něj přiznání či jiné informace.

¹⁵ Lyons, Lewis, 2004. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob do současnosti* (Praha: Svojtka & Co.) ISBN 80-7352-021-4. S. 130; Knoll, Vilém a Beránek, Petr, 2008. *Vývoj práva do roku 1620*. In: Vojáček, Ladislav; Schelle, Karel; Knoll, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 115-183. ISBN 978-80-7380-127-4. S. 178.

¹⁶ Knoll, Vilém a Beránek, Petr, 2008. *Vývoj práva do roku 1620*. In: Vojáček, Ladislav; Schelle, Karel; Knoll, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 115-183. ISBN 978-80-7380-127-4. S. 178.

¹⁷ Tamtéž, S. 177.

¹⁸ Lyons, Lewis, 2004. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob do současnosti* (Praha: Svojtka & Co.) ISBN 80-7352-021-4. S. 132.

Zkouška ordálem byla velmi dobře promyšlenou kombinací soudního procesu a mučení. Obviněný ze spáchání trestného činu měl touto zkouškou prokazovat svou nevinu. Pod pojmem ordál se skrývá iracionální důkazní prostředek, kdy obviněný prostřednictvím přírodních sil dokazoval pravdivost svého tvrzení. Ordály byly ovšem velmi formalizované a měly spletitý postup provedení. Jedním z typických znaků pro použití ordálů bylo to, že jejich pravidla pro použití v praxi byla velice náročná.¹⁹

Smyslem božích soudů bylo, že se dokazování přenechalo na boží vůli a na základě boží vůle mělo být v daném soudním řízení rozhodnuto.²⁰ Myšlení tehdejších lidí v případě prokázání viny či nevinu bylo založeno na tom, že osoba, která je nevinná, bude při podstoupení boží zkoušky bohem chráněna, neboť lidé tehdy věřili a žili v přesvědčení, že nevinného a spravedlivého člověka Bůh ochrání před čímkoliv a nedopustí tak, aby se mu přihodila jakákoliv újma.²¹

V případě uplatňování ordálů existovalo mnoho různých způsobů, jak mohl člověk dokázat svoji nevinu. Nejčastěji obviněný svou nevinu dokazoval pomocí ordálu vodou nebo železem (v případě jednostranného ordálu), v případě dvoustranného sporu byl využíván ordál souboje.²² V případě podstoupení zkoušky ordálu vodou byla v našich zemích používána pouze voda studená. Ten, kdo takový ordál měl podstoupit, byl svázaný spouštěn do vody, kdy se věřilo, že voda jakožto čistý živel osobu přijme (potopí) nebo že zůstane na povrchu (voda jej odmítne přijmout). Ordál rozžhaveným železem měl své kouzlo v tom, že obviněný měl pravost svého tvrzení dokládat tím, že svou bosou nohou chodil po dvanácti rozžhavených radlicích. Ordál soudního souboje vycházel z krevní msty, podstupoval ji pouze vrah a příbuzný oběti. Vlastnímu souboji předcházelo uzavření smlouvy o účasti na boji (za předpokladu, že se jedna ze stran nedostavila na souboj, mohla jej druhá strana zajmout, zabít nebo odvléci na šibenici). Tento druh ordálu měl velice přísná pravidla (za určitých podmínek

¹⁹ Malý, Karel, 2010. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945* (Praha: Leges) ISBN 978-80-87212-39-4. S. 116.

²⁰ Knoll, Vilém a Beránek, Petr, 2008. Vývoj práva do roku 1620. In: Vojáček, Ladislav; Schelle, Karel; Knoll, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 115-183. ISBN 978-80-7380-127-4. S. 177.

²¹ Lyons, Lewis, 2004. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob do současnosti* (Praha: Svojtka & Co.) ISBN 80-7352-021-4. S. 133.

²² Knoll, Vilém a Beránek, Petr, 2008. Vývoj práva do roku 1620. In: Vojáček, Ladislav; Schelle, Karel; Knoll, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 115-183. ISBN 978-80-7380-127-4. S. 177.

jej mohla podstoupit i žena, účastníci měli právo na oddechový čas) a zásady o provádění souboje, zejména při použití zbraně.²³

Při zběžném pohledu by se dalo dojít ke zcela chybným závěrům, že ten, kdo podstoupil ordál, nemohl být prohlášen za nevinného ve vztahu ke spáchání trestného činu. Ve skutečnosti lze nalézt řadu prohlášení, které tuto skutečnost vyvracejí. V případě, že vynecháme „boží zásah“ (kvůli kterému se vlastně ordálové zkoušky v tehdejší době podstupovaly), přichází v úvahu hlavně korupce – podplacení toho, kdo měl dohlížet na to, aby byla zkouška ordálu provedena stanoveným postupem a který následně za úplatu potvrdil pozitivní výsledek ve prospěch obžalovaného z trestného činu.²⁴

Na správné dodržování postupů a provádění ordálů, stejně tak i na jejich kontrolu, dohlíželi duchovní.²⁵ Ti ale sami nerozhodovali, oznamovali pouze výsledek podstoupené zkoušky. Ordály měly především poskytnout autoritu soudům, neboť využívaly rozhodování nejvyšší autority.²⁶ Výsledek božího soudu znamenal konec trestního řízení a o vině či nevině obviněného po provedení ordálu již nebyly a ani nemohly být žádné pochybnosti. Rozhodnutí bylo přenecháno bohu, neboť podle tehdejší doby to byl bůh, který pomocí své vůle prokázal vinu či nevinu konkrétní obviněné osoby.

2.1.3. Inkviziční proces

Inkvizice je podle slovníku cizích slov vysvětlována jako církevní organizace pro potírání kacířů.²⁷ Jejím zaměřením a hlavním úkolem bylo vyhledávání a odsuzování osob a jejich fyzická likvidace (neboť jsou pro společnost údajně škodlivé). Inkvizice stíhala především prohřešky, kterých se lidé dopustili proti víře. Byla charakteristická netolerancí ke každému individuálnímu hnutí svobody a vlastního myšlení.²⁸ Tyto výše popsané praktiky

²³ Schelle, Karel, 2012. Feudální trestní řízení. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 12-28. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 25-26; Malý, Karel, 2010. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945* (Praha: Leges) ISBN 978-80-87212-39-4. S. 116-117.

²⁴ Lyons, Lewis, 2004. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob do současnosti* (Praha: Svojtka & Co.) ISBN 80-7352-021-4. S. 133.

²⁵ Tamtéž, S. 133.

²⁶ Malý, Karel, 2010. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945* (Praha: Leges) ISBN 978-80-87212-39-4. S. 116.

²⁷ Klimeš, Lumír, 1998. *Slovník cizích slov* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství) ISBN 80-7235-023-4. S. 313.

²⁸ Ryš, Grzegorz, 2004. *Inkvizice* (Praha: Mladá Fronta) ISBN 80-204-1089-9. S. 103.

byly možné a právem dovolené, a to vše za předpokladu, že byly osoby stíhány za kacířství (čarodějnictví). Se zvyšováním moci církve se zákonitě zvyšovala i údajná moc ďábla.²⁹ Proto se v tehdejší lidské společnosti vyvinula základní myšlenka, že pokud čarodějnice nebudou pronásledovány a řádně potrestány, pak mají schopnosti vyhubit celé křesťanské lidstvo.³⁰

Čarodějnictví bylo považováno za vůbec nejhorší trestný čin, neboť jím docházelo k postupnému oslabování katolické víry. Za kacíře byl přitom považován ten, kdo byl pokřtěn a následně se prohřešil trestným činem rouhání, tzv. ztratil svou víru v boha. Tím je způsobeno, že právě čarodějnice hřeší celý život, protože opustila víru ze své vlastní vůle. V tehdejší době se věřilo, že hřích čarodějnice je těžší než hřích ostatních osob, pokud jde o vinu. Čím větší je vina, tím si zaslouží větší trest. Docházelo k rozlišování a ukládání různých trestů za stejné trestné činy, podle stanovených a zavedených kritérií.³¹

Doba, ve které inkvizice soudila, působí z dnešní moderní doby velmi hrozivě, sadisticky a jen velice těžko si dokážeme přesně představit, jaké zloville a teror tehdejší trestní právo připouštělo. V určitých obdobích téměř každý den byli lidé upalováni po stovkách.³² Kvůli těmto tehdejším, z dnešní doby naprosto iracionálním a zvráceným, legálním postupům a procesům bylo mučeno a jiným způsobem trýzněno obrovské množství nevinných lidí.³³ Za trestný čin čarodějnictví či kacířství bylo odsouzeno a potrestáno mnoho žen, neboť se věřilo, že ďábel posedne spíše slabší povahy nebo ty, které lépe a rychleji podléhají neřesti a pokušení, což bylo nejvíce přisuzováno právě ženám.³⁴

K lepšímu pochopení tehdejší doby a procesů, které se v ní uskutečňovaly, byla sepsána rozsáhlá příručka inkvizitorů, *Kladivo na čarodějnice (Malleus Maleficarum)*, která často bývá označována i jako bible inkvizitorů. Tato příručka poskytuje a podrobně pojednává o hrůzostrašných procesech, které se odehrály v době inkvizice. V úvodu je popsáno, jak se daná osoba mohla stát kacířem. Jednalo se o člověka, který je posedlý ďáblem, a ďábel nad ním má určitou moc,

²⁹ Lenková, Jitka, 2006. *Kladivo na čarodějnice* (Praha: Levné knihy Kma s.r.o.). ISBN 80-7309-361-8. S. 63.

³⁰ Tamtéž, S. 177.

³¹ Tamtéž, S. 40-44, 190-213.

³² Ryś, Grzegorz, 2004. *Inkvizice* (Praha: Mladá Fronta) ISBN 80-204-1089-9. S. 5.

³³ Lenková, Jitka, 2006. *Kladivo na čarodějnice* (Praha: Levné knihy Kma s.r.o.). ISBN 80-7309-361-8. S. 336-338.

³⁴ Tamtéž, S. 120-123.

příčemž ďábel promlouvá a jedná skrze takovou osobu na základě uzavření dobrovolné smlouvy.³⁵

Kladivo na čarodějnice vypráví velké množství skutečných příběhů z inkviziční praxe, neboť je dílem dvou inkvizitorů.³⁶ Jedná se přitom o dobu před více než 500 lety. Kladivo na čarodějnice obsahuje zejména různé rady, jak poznat osobu, která se stala čarodějnící (část první). Dále se zmiňovala, jak takovou osobu stíhat a pronásledovat ji (část druhá), a ve třetí části je zaměřena na způsob potrestání takové osoby, která podle jakéhokoliv svědectví či důkazů byla vina z kacířství či čarodějnictví. Připouštělo se, aby jakýkoliv svědek (i svědek mohl být za určitých předpokladů mučen, neboť byl plně v moci inkvizice³⁷), přednesl své svědectví vůči dané osobě a na základě takto učiněného svědectví byl započat trestní proces s takto označenou osobou. Svědectví musely učinit nejméně tři osoby dobré pověsti (ale nesměly být ve vztahu k obviněnému v postavení „smrtného nepřítele“) a pod přísahou, jinak bylo neplatné.³⁸ A pokud se takové jeho udání prokázalo být pomluvou, musela osoba, která toto svědectví učinila, posléze sama počítat s trestem.³⁹

Daná osoba, proti níž bylo vzneseno takovéto obvinění (bez ohledu na její dosavadní společenské postavení) mohla být vystavena mučení za účelem vynucení doznání.⁴⁰ V době inkvizice bylo doznání obviněného považováno za korunu důkazů, neboť čarodějnice nesměla být odsouzena k smrti, pokud nebyla usvědčena svým vlastním doznáním. Vycházelo se proto z předpokladu, že jestli se k trestnému činu obviněný přiznal, o jeho vině už nebyla žádná pochybnost.⁴¹ Doznání bylo velmi důležité k tomu, aby mohl být trest vykonán. Nestačily k tomu pouze výpovědi svědků. Mnohokrát proto lze z tehdejší praxe vyčíst případy, kdy o uložení trestu rozhodly spíše nervy obviněného než skutečné důkazy, které měly směřovat ke zjištění pravdy.⁴² Právě to byl jeden z důvodů, proč byl obviněný podroben útrpnému právu, aby od něho inkvizitor získal jeho

³⁵ Lenková, Jitka, 2006. *Kladivo na čarodějnice* (Praha: Levné knihy Kma s.r.o.). ISBN 80-7309-361-8. S. 47.

³⁶ Blíže viz tamtéž, S. 256-265.

³⁷ Grigulevič, Iosif, 1973. *Dějiny inkvizice* (Praha: Svoboda). S. 108.

³⁸ Lenková, Jitka, 2006. *Kladivo na čarodějnice* (Praha: Levné knihy Kma s.r.o.). ISBN 80-7309-361-8. S. 485-488.

³⁹ Dülmen, Richard van, 2001. *Divadlo hrůzy: soudní praxe a trestní rituály v raném novověku* (Praha: Rybka Publishers) ISBN 80-86182-44-4. S. 13.

⁴⁰ Lenková, Jitka, 2006. *Kladivo na čarodějnice* (Praha: Levné knihy Kma s.r.o.). ISBN 80-7309-361-8. S. 45.

⁴¹ Tamtéž, S. 519-520.

⁴² Dülmen, Richard van, 2001. *Divadlo hrůzy: soudní praxe a trestní rituály v raném novověku* (Praha: Rybka Publishers) ISBN 80-86182-44-4. S. 22.

plné doznání.⁴³ Inkvizitoři přistupovali k mučení zejména proto, že věřili tehdejší základní domněnce, že tělesná muka působí na lidský rozum mnohem účinněji než cokoliv jiného.⁴⁴

Mučení ale ani tehdy nebylo ideálním způsobem, jak získat doznání, neboť velmi často při jeho uplatnění v praxi selhávalo. Je sice jasné, že jedni se pod tíhou mučení doznají i k trestným činům, které nespáchali (přiznají cokoliv, jen aby už nebyli vystaveni další vlně výslechů na mučících nástrojích). Na druhou stranu ale existují i lidé, kteří, i když se na ně v trestním procesu použije nelidské, neúměrné a velmi bolestivé mučení, stejně nepřiznají vůbec nic a z jejich úst doznání nebude tímto způsobem získáno. Pokud ovšem obžalovaný odmítl učinit při mučení výpověď požadovanou inkvizitory, byl přesto inkvizicí považován za usvědčeného.⁴⁵ Tento konstrukt byl v praxi nezbytný, neboť bylo velmi obvyklé, že osoba vystavená takovému mučení dříve zemřela, než vůbec stihla cokoliv přiznat.⁴⁶

Vedle známých fyzických prostředků nátlaku na obviněného v inkvizičním procesu existovaly též psychologické formy nátlaku s cílem dosáhnout doznání. Proti obviněnému měl být veden řádný trestní proces, který měl určité své zásady. Trestní proces začínal na základě vzneseného obvinění či podezření.⁴⁷ Podezření z kacířství, které bylo založeno na dohaděch či předpokladech a nepřímých důkazech, tehdy bylo dostačující pro to, aby daná osoba byla zatčena. Proto bylo velmi časté, že i taková osoba mohla být velmi dlouho držena v žaláři ve vazbě. Udání takové osoby bylo považováno za pravdivé, resp. se neověřovala jeho pravdivost, ale byla snaha o vynucení doznání viny a pokání, příp. smíření s církví. Už tehdy bylo také potřeba důkazů proti obžalovanému, především však proto, aby byla zachována iluze spravedlnosti a psychologické působení na vězně.⁴⁸

Snaha inkvizitora získat od obviněného jeho doznání byla často uplatňována i pomocí jiných prostředků, které měly především zlomit jeho odpor

⁴³ Bakeš, Milan a kol., 1999. *Velký domácí právník* (Praha: Reader's Digest Výběr) ISBN 80-86196-04-6. S. 103.

⁴⁴ Grigulevič, Iosif, 1973. *Dějiny inkvizice* (Praha: Svoboda). S. 106.

⁴⁵ Tamtéž, S. 108.

⁴⁶ Lenková, Jitka, 2006. *Kladivo na čarodějnice* (Praha: Levné knihy Kma s.r.o.). ISBN 80-7309-361-8. S. 517.

⁴⁷ Lenková, Jitka, 2006. *Kladivo na čarodějnice* (Praha: Levné knihy Kma s.r.o.). ISBN 80-7309-361-8. S. 486; Ryš, Grzegorz, 2004. *Inkvizice* (Praha: Mladá Fronta) ISBN 80-204-1089-9. S. 72.

⁴⁸ Grigulevič, Iosif, 1973. *Dějiny inkvizice* (Praha: Svoboda). S. 100-101.

– lží, podvodem nebo vyhlášením nepravých rozsudků.⁴⁹ Obviněná osoba nesměla být odsouzena v nepřítomnosti a bez slyšení⁵⁰, přičemž notář svým podpisem stvrzoval jejich výpověď.⁵¹ Hájit se bylo výsadou, nikoliv právem, a obviněný o ni musel požádat a soud musel žádosti vyhovět.⁵² Již tehdy bylo možné, aby obžalovaný měl právo na advokáta, ale vybíral ho sám soudce.⁵³ Doznání obviněného učiněné na mučidlech muselo být následující den zopakováno bez použití násilí, pod sankcí neplatnosti.⁵⁴ Soudce mohl také předvolat přátele obžalovaného a vyzvat je, aby na obžalovaného naléhali, aby vypověděl pravdu, nebo mohl případně sám soudce požadovat, aby se dobrovolně přiznal.⁵⁵ Zde je zcela zřejmě vidět, že doznání obžalovaného mělo v tehdejší době obrovský vliv a téměř u každého soudního procesu bylo vynucováno, ať už nátlakem přátel, rodiny, soudce nebo mučením.

Pro středověkou inkvizici bylo typické utajování procesů a velmi široké pravomoci inkvizitorů k zatýkání a věznění. Zároveň inkvizitoři neměli vůbec žádnou povinnost informovat obviněného o žalobách, které vůči němu byly vzneseny. Během uskutečňování těchto procesů zde byl vyvíjen obrovský tlak na psychiku osoby během konání výslechu, který byl velmi často doprovázen vyvoláním stavu bezbrannosti.⁵⁶

Za předpokladu, že se takto obviněná osoba dokonce sama dobrovolně přiznala, nejednalo se, jak by tomu bylo podle současného platného práva, o polehčující okolnost, ale právě naopak. I po případném učinění doznání byla i nadále vystavena nelidskému mučení (způsobem, který předepisoval tehdejší platný zákon), aby tím bylo docíleno úměrného potrestání za spáchaný zločin. V případě, že se jednalo o čarodějnici, měli se jí ostatní lidé vyhýbat, a pokud tak neučinili, pak sami podléhali trestu a daná osoba-čarodějnice měla být vydána na smrt.⁵⁷

⁴⁹ Grigulevič, Iosif, 1973. *Dějiny inkvizice* (Praha: Svoboda). S. 105.

⁵⁰ Lenková, Jitka, 2006. *Kladivo na čarodějnice* (Praha: Levné knihy Kma s.r.o.). ISBN 80-7309-361-8. S. 52.

⁵¹ Grigulevič, Iosif, 1973. *Dějiny inkvizice* (Praha: Svoboda). S. 95.

⁵² Lenková, Jitka, 2006. *Kladivo na čarodějnice* (Praha: Levné knihy Kma s.r.o.). ISBN 80-7309-361-8. S. 521.

⁵³ Tamtéž, S. 507-509.

⁵⁴ Ryś, Grzegorz, 2004. *Inkvizice* (Praha: Mladá Fronta) ISBN 80-204-1089-9. S. 72.

⁵⁵ Lenková, Jitka, 2006. *Kladivo na čarodějnice* (Praha: Levné knihy Kma s.r.o.). ISBN 80-7309-361-8. S. 524.

⁵⁶ Ryś, Grzegorz, 2004. *Inkvizice* (Praha: Mladá Fronta) ISBN 80-204-1089-9. S. 67-68.

⁵⁷ Lenková, Jitka, 2006. *Kladivo na čarodějnice* (Praha: Levné knihy Kma s.r.o.). ISBN 80-7309-361-8. S. 41, 45.

2.1.4. Násilí na obviněných v moderním státě

Mučení bylo používáno snad v každém století historie lidstva. V téměř každé době formulování státu najdeme nějakou jeho obdobu a vždy mělo své vlastní zákonem zakotvené legální postupy k jeho uplatnění. Přístup k mučení jako způsobu vynucení doznání se měnil společně s ústupem chápání zločinnosti jako šílenství, posedlosti či nemoci a kriminální chování bylo normalizováno.⁵⁸ Jak se postupně formuloval moderní stát, začalo se i na mučení hledět jinak. Během vývoje trestního práva mělo fyzické násilí uskutečňované na obviněném řadu odpůrců, např. francouzského filosofa Voltaira, který ve své publikaci *O zločinech a trestech* zveřejnil svůj negativní postoj vůči uplatňování mučení.⁵⁹ Proměny trestního práva směrem k jeho současné humánní podobě v liberálních demokratických státech souvisely primárně s jeho tzv. abstrakcí. V abstrahovaném trestněprávním prostředí, kde je možnost kriminalizace jednání konkrétního individua určena výhradně zákonem, se doznání stalo skutečně právním institutem, pozitivně-právně formalizovaným. Modernizace trestního práva byla odvislá od modernizace moci.⁶⁰ Mezníkem v tomto ohledu bylo až 19. století, kdy veškeré trestněprávní mechanismy začaly podléhat výhradně státnímu byrokratickému aparátu a trestní právo se stalo primárně produktem politiky, nikoliv iracionální touhy po pomstě či nekoncepční partikulární zvěle.⁶¹ Mučení, pokud se stále připouštělo nebo praktikovalo mimo zákon, se stále více omezovalo na praktickou metodu a taktiku.

V současné době je na použití mučení v trestním právu zcela odlišný názor, než jak tomu bývalo v minulosti. Z dnešního pohledu je mučení považováno za negativní záležitost a všechny civilizované státy, mezi které rozhodně patří i Česká republika, považují mučení nebo jeho obdoby za účelem získat od obviněného doznání se k trestnému činu za nelegální praktiku. V moderním a spravedlivém soudním procesu a trestání (vychází

⁵⁸ Lea, John, 2002. *Crime & modernity: continuities in left realist criminology* (London: Sage Publications) ISBN 0-8039-7557-0. S. 24-27.

⁵⁹ Lyons, Lewis, 2004. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob do současnosti* (Praha: Svojtka & Co.) ISBN 80-7352-021-4. S. 128.

⁶⁰ Lea, John, 2002. *Crime & modernity: continuities in left realist criminology* (London: Sage Publications) ISBN 0-8039-7557-0. S. 2-5, 62-63.

⁶¹ Tamtéž, S. 28-29.

z demokratických právních zásad) nemá nehumánní, bolestivé mučení používané na lidských osobách místo.⁶²

Všeobecnou deklarací lidských práv OSN z roku 1948 bylo mučení prohlášeno za nezákonné. I přes tuto deklaraci se neustále objevují nepříznivé odhady, že mnoho států, zejména rozvojových zemí, mučení stále v případě vyšetřování trestné činnosti (a nejen při ní) nadále využívá.⁶³ V současnosti se nejjednodušší způsoby mučení mnohdy projeví jako ty nejúčinnější. Jde především o způsoby, které mají orgány činné v trestním řízení většinou vždy po ruce. Jedná se především o bití či pálení obviněného z trestného činu, kdy taková osoba může být přivázána k pevnému předmětu a tak může být vystavena ranám. Mučitelé v současné době jsou přesvědčeni, že nikdy nemůže dojít k jejich odhalení, neboť se snaží předcházet případným zjevným důkazům, že došlo k mučení, a proto bývají pohmožděniny způsobovány něčím jiným než pěstmi či kopanci.⁶⁴ Důvod, proč v trestním řízení dochází k použití násilí, je ten, že orgány činné v trestním řízení jsou přesvědčeny, že násilí je v mnoha případech jediný účinný prostředek, jak získat od obviněného jeho doznání se k trestnému činu. Problematika násilí pramenící od orgánů činných v trestním řízení velice často souvisí s případy, kdy obviněný (jak je později na základě vyšetřování zjištěno) učiní nepravdivé doznání.⁶⁵

2.2. Psychický nátlak na obviněného za účelem vynucení doznání (nátlakové techniky výslechu, psychologická manipulace)

Komunikace mezi lidmi byla považována vždy za velice důležitou. Jednou ze základních vlastností komunikace je, že pomocí ní se zakládají, mění nebo ovlivňují mezilidské vztahy.⁶⁶ V případě výslechu, který je považován za jednu z forem lidské komunikace, se význam účinků komunikace zvyšuje. Orgány činné v trestním řízení používají výslech při své každodenní práci, neboť v momentě, kdy je výslech úspěšný, jim může pomoci odhalit významné skutečnosti, které

⁶² Lyons, Lewis, 2004. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob do současnosti* (Praha: Svojtka & Co.) ISBN 80-7352-021-4. S. 153.

⁶³ Tamtéž, S. 141.

⁶⁴ Tamtéž, S. 141.

⁶⁵ Mastela, Martin, 2007. *Výslech obviněného s akcentem na nepravdivá doznání*. Brno, Diplomová práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Katedra teorie práva. Vedoucí práce Houbová, Drahomíra. S. 60.

⁶⁶ Matoušková, Ingrid; Spurný Joža, 2005. *Komunikačně náročné situace v policejní praxi* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 8-86898-37-7. S. 7.

jsou důležité či často nenahraditelné pro vyšetřování určité trestné činnosti. Úspěšnost výsledku je závislá na několika faktorech, zejména na straně orgánů činných v trestním řízení. Pokud orgány činné v trestním řízení postupují správně, prostřednictvím výsledku se mohou od vyslychané osoby dozvědět informace, které by v případě aplikace špatného způsobu vedení výsledku, zůstaly pro orgány činné v trestním řízení utajeny nebo by byly získávány jen obtížně či jen za využití náročných či nestandardních postupů. Přínos výpovědi v trestním řízení lze spatřovat a priori v tom, že jako jediný důkazní prostředek dokáže poskytnout úplné objasnění konkrétní vyšetřované trestné činnosti, včetně např. vnitřní pohnutky pachatele.⁶⁷

Při provádění výsledku je podle čl. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod pro veřejné činitele výslovně zakázáno, aby jednotlivce, který je podroben výsledku, byl vystaven jakémukoliv špatnému zacházení. Zejména takováto osoba při výsledku nesmí být ze strany orgánů činných v trestním řízení vystavena nátlaku, mučena, nesmí být nikterak snižována její lidská důstojnost a za žádných okolností nesmí dojít k ponižujícímu zacházení. Práva vyplývající z této úmluvy nesmějí být nikdy omezena a jejich případné porušení nemůže být nikdy legálně ospravedlněno.⁶⁸

2.2.1. Výslech

Výslech je jednou z nejstarších, nejzákladnějších, nejrozšířenějších a nejčastěji používaných specifických metod policistů při výkonu jejich praxe. Výslech je univerzální metodou, neboť se dá uplatnit v případě vyšetřování jakéhokoliv trestného činu.⁶⁹ V mnoha případech může být jedinou možností, jak získat od vyslychané osoby určitý důkaz nebo jak objasnit určitou událost, která v minulosti nastala. Na základě uskutečňování výsledku se tedy nejčastěji orgány činné v trestním řízení snaží legálními způsoby od takové osoby (která je

⁶⁷ Čírtková, Ludmila, 2004. *Forenzní psychologie* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 80-86473-86-4. S. 283.

⁶⁸ Nechvátalová, Lucie, 2010. Absolutní pojetí absolutnosti práva jednotlivce nebýt mučen či podroben špatnému zacházení dle ESLP. In: *Dny práva – 2010 – Days of Law* (Brno: Masarykova univerzita, 2010), [cit. 10. 10. 2013]. s. 2628-2636. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf. S. 2628-2629.

⁶⁹ Rybář, Miroslav, 2001. *Základy kriminalistiky: vybrané kapitoly pro studenty povinně volitelného předmětu právnických fakult* (Dobrá Voda: Aleš Čeněk) ISBN 80-86473-03-1. S. 140; Spurný, Joža, 2010. *Psychologie výsledku* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 978-80-7381-153-3. S. 5.

podrobena výslechu) získat formou jejich vzájemné komunikace určitou významnou informaci, která je uložena v jeho paměťové stopě (vědomí člověka).⁷⁰ Za významnou informaci lze pokládat všechny okolnosti, které souvisejí s trestnou činností, např. tedy motiv, způsob spáchání trestného činu, způsob spolupachatelství apod.⁷¹ Získávání těchto informací orgány činných v trestním řízení se má konat zásadně pouze zákonem stanoveným způsobem a za zákonem stanovených podmínek.⁷²

Všeobecným cílem každého výslechu je získání úplných a věrohodných informací o události a posléze zjistit skutkový stav věci, o níž nejsou důvodné pochybnosti.⁷³ Za nejdůležitější cíl výslechu v trestním řízení je bezesporu považována snaha orgánů činných v trestním řízení, které určitou trestnou činnost vyšetřují, zjistit skutečnou pravdu, a to hlavně v případě rozporů (kdy dosavadní průběh dokazování naznačuje jinou skutečnost, než kterou dokládá jiný důkazní prostředek).⁷⁴ Úspěšný výslech může také případně orgánům činným v trestním řízení napomoci k získání doznání obviněného ke spáchání trestného činu.⁷⁵

Procesní postavení různých subjektů trestního řízení je u výslechu zcela odlišné. Podle českého trestního řádu svědek i znalec mají povinnost vypovídat (musejí vypovídat pravdivě, jinak by se dopustil trestného činu křivé výpovědi), kdežto výpověď obviněného je pouze právem, prostřednictvím kterého je uplatňována jeho obhajoba.⁷⁶ Obviněný proto může vypovídat případně i lživě.⁷⁷

⁷⁰ Kubíková, Iveta a Krajník, Václav a Porada, Viktor, 2005. Výslech. In: Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 97-124. ISBN 80-86898-40-7. S. 97-98.

⁷¹ blíže viz Matiašek, Jan a Soukup, Jaroslav a Bárta Bohumil, 1968. *Psychologie a výslechová praxe* (Praha: Orbis). S. 169.

⁷² Kubíková, Iveta a Krajník, Václav a Porada, Viktor, 2005. Výslech. In: Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 97-124. ISBN 80-86898-40-7. S. 98.

⁷³ Tamtéž, S: 99.

⁷⁴ Matiašek, Jan a Soukup, Jaroslav a Bárta Bohumil, 1968. *Psychologie a výslechová praxe* (Praha: Orbis). S. 169.

⁷⁵ Rybář, Miroslav, 2001. *Základy kriminalistiky: vybrané kapitoly pro studenty povinně volitelného předmětu právnických fakult* (Dobrá Voda: Aleš Čeněk) ISBN 80-86473-03-1. S. 140.

⁷⁶ Matiašek, Jan a Soukup, Jaroslav a Bárta Bohumil, 1968. *Psychologie a výslechová praxe* (Praha: Orbis). S. 169.

⁷⁷ Rybář, Miroslav, 2001. *Základy kriminalistiky: vybrané kapitoly pro studenty povinně volitelného předmětu právnických fakult* (Dobrá Voda: Aleš Čeněk) ISBN 80-86473-03-1. S. 141.

2.2.2. Získávání doznání výslechem obviněného legálním způsobem

Pokud chce ten, kdo výslech vede, zjistit od vyslýchané osoby patřičné informace, měl by se především držet určitých pravidel, které samotný výslech doprovázejí, neboť je velice známá skutečnost, že velké procento úspěšnosti výslechu záleží především na osobě, která výslech provádí a řídí. Je to dáno především tím, že mohou využít svých psychologických znalostí a zkušeností.⁷⁸ Oproti tomu existují faktory, které mohou celý výslech zcela a nenávratně pokazit již od první sekundy, kdy dojde k přímému kontaktu mezi osobou, která výslech provádí, a vyslýchaným.⁷⁹ Vycházet je třeba z tzv. kriminalisticko-taktických hledisek. Orgány činnými v trestním řízení je zohledňován především věk pachatele, kriminální zkušenost pachatele trestného činu nebo mentální úroveň pachatele či zdravotní stav pachatele trestného činu.⁸⁰

Jedním z faktorů ovlivňujících úspěšnost výslechu je zejména sociální způsobilost policistů, především ochota či schopnost policisty, který výslech vede, komunikovat a jednat s druhou osobou způsobem, který od něj druhá strana očekává.⁸¹ Neschopnost a neochota má za následek ve většině případů neefektivnost takto prováděného výslechu. Další faktor, který by mohl nepříznivě ovlivnit celý průběh výslechu, je výslechová místnost, kde dochází ke kontaktu mezi vyslýchajícím a vyslýchaným. Proto by měla být výslechová místnost co nejvhodnější a mělo by se v ní nacházet co nejméně rušivých elementů, které by mohly narušovat celý průběh komunikace (mohlo by dojít k situaci, kdy by nepříznivě působily na nervový systém nebo psychické rozpoložení vyslýchajícího či vyslýchaného).⁸²

Při uskutečňování výslechu je také velmi důležité stanovení doby, kdy bude docházet ke komunikaci mezi vyslýchaným a vyslýchajícím. Stanovení vhodné doby je závislé na konkrétní vyšetřované události a orgány činné v trestním řízení mají především přihlížet ke zdravotním možnostem

⁷⁸ Matiašek, Jan a Soukup, Jaroslav a Bárta Bohumil, 1968. *Psychologie a výslechová praxe* (Praha: Orbis). S. 7.

⁷⁹ Tamtéž, S. 7.

⁸⁰ Kubíková, Iveta a Krajník, Václav a Porada, Viktor, 2005. Výslech. In: Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 97-124. ISBN 80-86898-40-7. S. 100-101.

⁸¹ Matoušková, Ingrid; Spurný Joža, 2005. *Komunikačně náročné situace v policejní praxi* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 8-86898-37-7. S. 5.

⁸² Matiašek, Jan a Soukup, Jaroslav a Bárta Bohumil, 1968. *Psychologie a výslechová praxe* (Praha: Orbis). S. 15-18.

vyslýchaného subjektu.⁸³ Dalším z faktorů, který může ovlivnit, zda výslech bude úspěšný či nikoliv, je požadavek na vyslychajícího, aby sám měl dostatečné znalosti z oboru, kterého se trestný čin týká.⁸⁴

2.2.3. Rozporuplné a nelegální metody získání doznání: psychologická manipulace

Pod pojmem psychologická manipulace rozumíme ovlivňování jako proces záměrného působení, který používá policista v případě komunikace na svého komunikačního partnera, zde tedy na obviněného. Cílem psychologické manipulace je především snaha o vyvolání změny v chování osoby, v jejích postojích či vnímání, a to tak, aby bylo dosaženo primárního cíle komunikace (výslechu). Ovlivnit jednání lze buď přímo (na základě metod) nebo zprostředkovaně na základě postojů, které policista zaujímá k určité skutečnosti. Základní rozdíl mezi ovlivňováním policistou a donucením lze spatřovat především v tom, že ovlivňovaná osoba má možnost svobodného a dobrovolného rozhodnutí a volby přijmout nebo odmítnout stanovisko druhé osoby. Mezi metody ovlivňování patří zejména demonstrování, objasňování, exemplifikace a metody přesvědčování.⁸⁵ Všechny tyto metody jsou založeny na principu dobrovolnosti, zainteresování subjektů, mezi nimiž ke komunikaci dochází, a na zdůvodnění jejich stanoviska.⁸⁶ Vznik stresové situace na straně vyslychajícího i vyslychajícího však může poměrně snadno toto pravidlo deformovat.

Ovlivňování v kombinaci s dobrovolností je poměrně složité úspěšně aplikovat v praxi. Na rozdíl od toho, kdo výslech provádí, není vyslychaný

⁸³ Rybář, Miroslav, 2001. *Základy kriminalistiky: vybrané kapitoly pro studenty povinně volitelného předmětu právnických fakult* (Dobrá Voda: Aleš Čeněk) ISBN 80-86473-03-1. S. 141.

⁸⁴ Tamtéž, S. 142.

⁸⁵ Demonstrování je metodou, kdy je existence jevu ověřována bezprostředním smyslovým vnímáním. Ne všechny skutečnosti lze ovšem demonstrovat. Účinnou metodou je také objasňování, jehož výsledkem je vznik nové vědomosti, jež zakládá zcela nové mínění, či postoj nebo názor. Nemusí ale vždy dojít k žádoucímu ovlivnění dané osoby. Náplní metody exemplifikace je napodobování jednání a chování druhých osob. Typické je napodobování praktických úkonů známé autority. Cílem metody přesvědčování je snaha o dobrovolné přijetí určitého tvrzení druhou osobou, např. pomocí kladení sugestivních otázek, argumentace, použití tzv. kladných odpovědí, kdy není odlišný názor dán od počátku najevo aj. (Matoušková, Ingrid; Spurný Joža, 2005. *Komunikačně náročné situace v policejní praxi* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 8-86898-37-7. S. 95-97; Spurný, Joža, 2010. *Psychologie výslechu* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 978-80-7381-153-3. S. 88-89.

⁸⁶ Matoušková, Ingrid; Spurný Joža, 2005. *Komunikačně náročné situace v policejní praxi* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 8-86898-37-7. S. 93-94; Spurný, Joža, 2010. *Psychologie výslechu* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 978-80-7381-153-3. S. 88-89.

profesionálem. Profesionalita vyslychajiciho také nemusí vždy zůstatvat plně zachována, zvláště během komunikačně náročných situací, kterou se výslech nepochybně může stát. Během výslechu, a to i v podmínkách moderního demokratického státu, může výslech, zejména podezřelého či obviněného, přerůst poměrně snadno v interpersonální konflikt, který může vést k intenzivnímu využívání různých obranných mechanismů vyslychaného proti účelu výslechu – poskytnutí informací o trestném činu a jeho okolnostech. Reakcí vyslychajiciho se naopak může stát příliš velká snaha tuto obranu agresivně překonat a informace získat, přičemž metody ovlivnění využije i proti vůli vyslychaného. Nešetrná manipulace a psychologická agrese vyslychajiciho dohromady s přesvědčením vyslychaného, že existuje snaha jej manipulovat, vedou k situacím typu zapírání, lhaní apod. nebo naopak podlehnutí nátlaku.⁸⁷ V případě výslechu podezřelého či obviněného takovým podlehnutím může být v konečném důsledku až vynucené doznání.

2.3. Právní prostředky zabránění vynucování doznání

Na institut doznání (a stejně tak i na jeho uplatnění) pohlíží orgány činné v trestním řízení zcela jinak než v minulosti. Čím více trestní právo pokročilo ve svém vývoji, tím více byla zároveň pocíťována potřeba určitých právem zakotvených a právem uznaných prostředků, které by měly za cíl zabraňovat a především předcházet situacím, aby docházelo k dnes již nezákonnému vynucování doznání.

2.3.1 Způsoby zajišťující, aby nedocházelo k vynucování doznání od obviněného v trestním řízení

Za nejzákladnější a nejdůležitější prostředek, který trestní právo vytvořilo za účelem zabránit vynucování doznání, rozhodně patří existence obhájce obviněného. Obviněný má především právo zvolit si svého obhájce a zároveň obhájce dbá na to, aby ze strany orgánů činných v trestním řízení nedocházelo ke svévoli jejich moci tím, že by zákonem zakotvená určitá práva obviněného nebyla dostatečně dodržována či respektována nebo ještě hůře, že by byl ze strany

⁸⁷ Spurný, Joža, 2010. *Psychologie výslechu* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 978-80-7381-153-3. S. 46-53.

orgánů činných v trestním řízení jakýmkoliv způsobem obviněný donucován k učinění svého doznání se ke spáchání vyšetřované trestné činnosti.

Jedním z dalších velice účinných prostředků, jak zabránit orgánům činným v trestním řízení, aby se snažily nezákonně vynucovat doznání od obviněné osoby, je funkce státního zástupce. Právě státní zástupce totiž obvykle zajišťuje aplikaci práva ve výkonu spravedlnosti.⁸⁸ V moderních demokratických státech dbá tedy např. na ochranu dodržování lidských práv obviněného a také na to, aby ze strany orgánů činných v trestním řízení nedocházelo k porušování zákonů a tím nebyl nikterak na svých právech zkrácen obviněný, zejména tím, že by orgány činné v trestním řízení nedostatečně dodržely procesní postup nebo že by z jejich strany docházelo k porušení či obcházení lidských práv.⁸⁹ Např. v českém právu má obviněný z trestného činu právo požadovat po státním zástupci, který vykonává dozor při vyšetřování, přezkoumání postupu policejního orgánu⁹⁰, tedy např. pokud má pocit, že se policejní orgán snaží vynutit na něm doznání.

Státní zástupce provádí především dozor ve věcech týkajících se vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení a v dalších, kde může dojít na základě zákona k oprávněnému omezení osobní svobody.⁹¹ Pro orgán státního zástupce je typická zásada nestrannosti, která spočívá v tom, že svou úlohu v trestním řízení vykonává bez jakékoliv diskriminace a respektuje rovnost před zákonem. Státní zástupce jako jeden ze základních činitelů výkonu spravedlnosti je zcela nezávislý na jiných orgánech.⁹² Dalším důležitým prvkem pro státního zástupce je zásada objektivnosti. Její význam spočívá v tom, že státní zástupce věnuje stejnou pozornost všem okolnostem, bez ohledu na to, zda jsou pro trestní řízení výhodné či nevýhodné pro obviněného.⁹³

Další právní prostředek, jehož úkolem je zabránění vynucování doznání, vyplývá z mezinárodně uznávané trestní zásady trestního řízení, kdy nikdo nesmí

⁸⁸ Růžička, Miroslav, 2003a. Státní zastupitelství a jeho působnost v trestních věcech. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 549-594. ISBN 80-7179-741-3. S. 560.

⁸⁹ Tamtéž, S. 549.

⁹⁰ Růžička, Miroslav, 2003b. Dozor státního zástupce ve vyšetřování a rozšířeném vyšetřování. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 708-728. ISBN 80-7179-741-3. S. 718.

⁹¹ Růžička, Miroslav, 2003a. Státní zastupitelství a jeho působnost v trestních věcech. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 549-594. ISBN 80-7179-741-3. S. 550.

⁹² V českém právu toto pravidlo vyplývá z § 2 odst. 2 a § 3 odst. 1 Zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

⁹³ Růžička, Miroslav, 2003a. Státní zastupitelství a jeho působnost v trestních věcech. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 549-594. ISBN 80-7179-741-3. S. 561.

být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a jiným způsobem, než který stanoví sám zákon.⁹⁴

2.3.2. Cíle výslechu

Pravděpodobnost naplnění všeobecného cíle výslechu se zvyšuje v momentě, kdy vyslychající respektuje práva a oprávněné zájmy vyslychaného.⁹⁵ Např. český trestní řád se ve svých ustanoveních § 2 odst. 13, § 92 odst. 1 a § 164 odst. 3 zmiňuje, že rozhodnutí poskytnout či neposkytnout informace orgánům činným v trestním řízení je právem vyslychaného. Nemůže to být bráno jako jeho zákonná povinnost a nesmí k tomu být za žádných okolností nikým a ničím donucen. V případě, že by vyslychaný využil svého práva neposkytnout výpověď, nesmělo by mu být jeho jednání k tíži (nebo dokonce bráno jako přitěžující okolnost), protože obviněný nemá žádnou povinnost dokazovat svou nevinu.⁹⁶ Zároveň má vyslychající povinnost strpět sankci v případě, že nebude respektovat oprávněné požadavky vyslychaného.⁹⁷

Při provádění výslechu je velice důležité, aby se orgány činné v trestním řízení nepoužívaly sugestivní či kapciózní otázky.⁹⁸ Sugescie je takový postup, kdy je druhému podsouvána odpověď na otázku, což při výslechu v rámci trestního řízení může vést ke zkreslení informací poskytnutých vyslychaným. V krajním případě dokonce může vést až k nepravdivému doznání ke spáchání trestného činu.⁹⁹ Riziko, že dojde k sugesci, se zvyšuje tzv. sugestibilitou vyslychaného. Každý jedinec odolává sugesci odlišně, proto je třeba počítat s možností, že i sebeméně závažná sugestivní otázka vyslychaného ovlivní. Zákon tedy obvykle sugestivní otázky přímo zakazuje. Hůře se však brání sugesci neverbální (např. ostrý pohled, naklánění k vyslychanému apod.) a paraverbální (např. zvyšování hlasu na vyslychaného), kde je hranice zákonnosti často

⁹⁴ Vyplyvá např. z čl. 9-11 Všeobecné deklarace lidských práv OSN; čl. 9 a 10 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

⁹⁵ Matoušková, Ingrid; Spurný Joža, 2005. *Komunikačně náročné situace v policejní praxi* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 8-86898-37-7. S. 112.

⁹⁶ Matiašek, Jan a Soukup, Jaroslav a Bárta Bohumil, 1968. *Psychologie a výslechová praxe* (Praha: Orbis). S. 169-170.

⁹⁷ Matoušková, Ingrid; Spurný Joža, 2005. *Komunikačně náročné situace v policejní praxi* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 8-86898-37-7. S. 113.

⁹⁸ Kubíková, Iveta a Krajník, Václav a Porada, Viktor, 2005. Výslech. In: Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 97-124. ISBN 80-86898-40-7. S. 121.

⁹⁹ Čírtková, Ludmila, 2006. *Policejní psychologie* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 80-86898-73-3. S. 296.

nejasná.¹⁰⁰ Kapciózní, či také úskočné otázky mají za úkol zastírat jejich pravý smysl. Obviněný je jimi nevědomky sveden k vyřčení informace či doznání, což sám učinit nechce. Činí tak tedy proti své vůli a skutečnost, o které má vypovídat, je záměrně zkreslena vyslyšajícím.¹⁰¹

Prostředkem k zabránění nelegálnímu postupu vynucování doznání je také pečlivá dokumentace výslechu obviněného. Účelem dokumentace je zajistit a trvale uchovat informace, které byly při výslechu získány. Umožňuje, aby tyto získané informace mohly být dále používány v trestním řízení. Zároveň slouží ke zpětné kontrole, zda orgány činné v trestním řízení (neboli ten, kdo výslech prováděl) dodržoval zákonnost postupu. Výslech se zdokumentovává písemně do protokolu, jehož součástí může být i videozáznam nebo zvukový záznam. Protokol výslechu musí obsahovat autentické pravdivé informace, které byly v průběhu konkrétního výslechu legálním postupem získány od vyslychaného.¹⁰² V písemné podobě protokolu se zaznamenávají nejen skutečnosti, které jsou významné pro objasnění daného vyšetřovaného trestného činu, ale zejména také postupy orgánů činných v trestním řízení.¹⁰³ Proto je velice důležitá obezřetnost v případě jakéhokoliv dodatečného doplnění nebo úpravy protokolu.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Čírtková, Ludmila, 2006. *Policejní psychologie* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 80-86898-73-3. S. 296-297; Kubíková, Iveta a Krajník, Václav a Porada, Viktor, 2005. Výslech. In: Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 97-124. ISBN 80-86898-40-7. S. 104.

¹⁰¹ Fenyk, Jaroslav, 2006. Jednotlivé důkazní prostředky. In: Císařová, Dagmar a Fenyk, Jaroslav a kol. *Trestní právo procesní: 4. aktualizované vydání*. Praha: Linde, s. 326-372. ISBN 80-7201-594-X. S. 332.

¹⁰² Rybář, Miroslav, 2001. *Základy kriminalistiky: vybrané kapitoly pro studenty povinně volitelného předmětu právnických fakult* (Dobrá Voda: Aleš Čeněk) ISBN 80-86473-03-1. S. 146.

¹⁰³ Kubíková, Iveta a Krajník, Václav a Porada, Viktor, 2005. Výslech. In: Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 97-124. ISBN 80-86898-40-7. S. 120-121.

¹⁰⁴ Tamtéž, S. 121.

3. Institut doznání v českých zemích v historické komparativní perspektivě

V této kapitole jsem nucena časový úsek, o kterém budu pojednávat, omezit ještě více než v kapitole předchozí. Nutnost hovořit o právních normách platných na českém území výraznější proniknutí do středověku velmi znesnadňuje, neboť právě trestněprávní normy nebyly zdaleka všude stejné. Jako ideální se mi tedy jeví začít s komparací až po nástupu Habsburků a příchodem absolutismu a centralizace moci. Krátký premoderní vstup z českého feudálního a tzv. stavovského práva ovšem pro ilustraci uvádím také.

3.1. Pozice doznání v premoderní trestněprávní praxi v českých zemích

K páchání trestné činnosti ve společnosti docházelo vždy a je nepochybné a zcela pravděpodobné, že k páchání trestných činů bude neustále docházet i v budoucnosti. Bylo by naivní a velice pošetilé se domnívat, že kriminalita ze společnosti zcela zmizí. Dnešní trestné činy se ovšem trestají zcela odlišným způsobem, než tomu bylo ve středověkém trestním právu. Tehdy se soudilo podle jiných nastavených kritérií, které vycházely z tehdejšího uspořádání společnosti. Byly zde jiné způsoby dokazování, že byl určitý trestný čin spáchán daným pachatelem, které byly zcela naprosto odlišné od dnešních způsobů, jiná kvalifikace trestných činů a i jiné ukládání trestních sankcí za spáchané trestné činy.

Zkoumání vývoje trestního práva v každé historické době a v každém státě je a bude vždy velice důležité. Neboť studium starší právní úpravy nám může velice pomoci pochopit pozdější vývoj. Je tomu tak zejména proto, že trestní právo působí jako velice dobrý zdroj informací vypovídající o nastavení a uspořádání mocenských vztahů ve společnosti. V českém stavovském trestním právu proto nalezneme souhrn trestněprávních norem, které vycházely z práva obyčejového, ale obsahuje též pokusy o novou právní úpravu, zejména snahu o vyzdvihnutí a zdůraznění zásady oficiality v trestním řízení a představy o trestní

odpovědnosti v tehdejší době. Ve stavovském právu se zrodily koncepce, které později ovlivnily kodifikaci trestního práva v 19. století.¹⁰⁵

V 15. a 16. století můžeme spatřovat první náznaky toho, že se trestní právo začíná formalizovat, sekularizovat a dochází ke vzniku obecně závazných předpisů na městské a zemské úrovni. Už ve 14. století od období vlády Karla IV. přichází postupné rušení tzv. průvodních prostředků (ordály¹⁰⁶ aj., viz kapitola č. 2), které ale na druhou stranu byly v českých zemích používány převážně jako subjektivně-formální instituty – neměly objasnit skutkový stav, nýbrž pouze vinu či nevinu.¹⁰⁷ Doznání mělo stále klíčové postavení pro formální objasnění, kdo a jak trestný čin spáchal. Ve stavovské společnosti plnilo trestní právo zejména úlohy a zájmy vládnoucí vrstvy. Nejzákladnější rozdíl byl zde mezi právem a právním vědomím u jednotlivých vrstev tehdejší společnosti (mezi poddanými a feudály).¹⁰⁸

V této době byla také typická soukromá iniciativa při trestním stíhání. To mělo za následek, že trestní právo v 15. až 16. století bylo chápáno jako právní odvětví, které postihuje jednání, které je nebezpečné pro feudální společnost jako celek.¹⁰⁹ Mnohdy nebylo v zájmu feudála, aby jeho poddaného stihl krutý trest za spáchaný trestný čin, proto doznání neznamenalo univerzálně prohru obviněného. Např. český dobový právník Pavel Kristián z Koldína ve svých dílech uvádí, že milosrdenství soudců a aristokracie vůči delikventům mělo mít přednost před rigidní přísností. O osudu obviněného tak často rozhodovalo spíše to, kolik kterých lidí a jak aktivně se za něj postavilo než reálný skutkový stav či zavinění, které díky beztak nezbytnému učinění formálního doznání byly spíše vedlejší. Setkávat se tak bylo možné s obdobami dnešních odklonů v trestním řízení (různé peněžité záruky, narovnání, smíry s poškozenými apod.).¹¹⁰ Reálně šlo spíše o to,

¹⁰⁵ Malý, Karel, 1989. *Trestní právo v Čechách v 15-16. století* (Praha: Univerzita Karlova). S. 11-12.

¹⁰⁶ Ordály byly rušeny hlavně z důvodu často velmi viditelné nelogičnosti rozhodnutí v trestním procesu. V českých zemích byla Arnoštem z Pardubic definitivně ukončena účast církevních představitelů jako interpretátorů výsledku ordálu roku 1343 a jejich laická podoba byla vymýcena během období husitství (Schelle, Karel, 2012. *Feudální trestní řízení*. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 12-28. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 26).

¹⁰⁷ Storch, František, 2011. *Řízení trestní rakouské: Díl I.* (Praha: Wolters Kluwer ČR) ISBN 978-80-7357-651-6. S. 72-74.

¹⁰⁸ Malý, Karel, 1989. *Trestní právo v Čechách v 15-16. století* (Praha: Univerzita Karlova). S. 26.

¹⁰⁹ Tamtéž, S. 15-19.

¹¹⁰ Knoll, Vilém, 2009. Vybrané instituty středověkého trestního práva. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 34-47. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 35-42.

že největší roli hrálo to, kdo (ze které společenské vrstvy) je obviněným, nikoliv to, jak se věci skutečně udály. Jistým intermezdem v tomto období byly husitské války, během kterých se na území ovládaném husity preferoval formálně rovný přístup ke všem, odmítání ovlivňování trestního procesu vůli vrchnosti apod. Postavení obviněného tak ovšem, i přes snahu často poměrně humanistické husitské inteligence, bylo tímto spíše zhoršeno, zvláště při důsledném dodržování postupů podle tzv. vojenských řádů.¹¹¹

V českých zemích se poměrně brzy objevila snaha o zakotvení oficiality řízení při stíhání zločinců a odmítnutí soukromé iniciativy. Již v této době (druhá polovina 15. století) se začíná objevovat otázka neformalizovaného zavinění (neprokazovaného pouze božími soudy apod.). Městské právo stanovovalo soudcům výslovnou povinnost zjištění viny, přičemž již tehdy nevina obžalovaného zprošťovala obvinění. A ačkoliv by bylo zřejmé, že se obviněný dopustil daného trestného činu, i přesto mu nesmělo být bráněno v předložení důkazu nevinu (tzv. důkazní břemeno u obviněného). Tento zdánlivě relativně výhodný mechanismus však působil tak, že doznání obviněného mnohdy nemuselo být ani nikterak vynucováno. V podstatě k prokázání viny často stačilo, pokud obviněný nedokázal prokázat vlastní nevinu. Přesto lze danou formulaci ze stavovského práva v českých zemích pokládat za prapočátek vývoje zásady, která je dnes označována jako *presumpce nevinu*, neboť byla připuštěna existence důkazního břemena, které měly za různých situací nést jak obviněný, tak soudy.¹¹²

Trestní řízení v českém feudálním stavovském právu bylo zcela odlišné od současného. Jeho průběh záležel zejména na libovůli soudce a stanovisku poškozených. I když byla stanovena konkrétní právní norma, ne vždy to znamenalo, že soud jí bude vázán (trestní řízení bylo chápáno v tehdejší společnosti jako možnost, nikoliv nutnost).¹¹³ Formalizace trestního procesu se zvýšila zejména s tzv. *Obnoveným zřízením zemským* v roce 1627.¹¹⁴ Pro institut

¹¹¹ blíže viz Korběl, Daniel, 2009. Husitské vojenské předpisy z doby husitské revoluce. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 48-66. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 48-66.

¹¹² Malý, Karel, 1989. *Trestní právo v Čechách v 15-16. století* (Praha: Univerzita Karlova). S. 19-22.

¹¹³ Knoll, Vilém, 2009. Vybrané instituty středověkého trestního práva. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 34-47. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 35-36; Malý, Karel, 1989. *Trestní právo v Čechách v 15-16. století* (Praha: Univerzita Karlova). S. 249.

¹¹⁴ blíže viz např. Vojáček, Ladislav, 2009. Trestní právo v českých zemích za absolutismu. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 67-75. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 72-73.

doznání bylo velmi důležité zavedení jednoznačné povinnosti pro orgány v trestním řízení stíhat všechny trestné činy, o kterých se dozví.¹¹⁵ Vznikla tak faktická povinnost vždy najít viníka každého trestného činu, čímž zájem na učinění doznání ještě vzrostl a s ním samozřejmě také úsilí jej vynutit. Obnovené zřízení zemské také znamenalo zformalizování dosud spíše živelného uplatňování tortury.¹¹⁶

3.2. Doznání v českých zemích v rámci trestního řízení rakouského

Během období, kdy české země byly součástí Habsburské monarchie, došlo k rozsáhlé modernizaci, formalizaci a centralizaci trestního práva. Koncept samostatného trestního práva pro české země byl ještě zachován novým kodifikačním předpisem, tzv. řádem hrdelním Josefa I. v roce 1707, který přinesl mimo jiné také sjednocení dosud podvojně úpravy (právo městské a právo zemské). Tato tendence byla potvrzena známějším a již celostátně platným Tereziánským hrdelním řádem z roku 1768.¹¹⁷ Právě od této doby má smysl diachronní komparace pojetí doznání a s ním souvisejících norem, neboť jsou jednoznačně identifikovatelné a izolovatelné předměty komparace – trestní právo přestává být roztržštěné a mnohdy odvislé od aktuální vůle odpovědných orgánů. Mohu tedy nyní opustit obecnou rovinu a věnovat se přímo konkrétním právním předpisům.

Habsburské trestní právo bylo celkově mnohem rigidnější a přísnější než dřívější zemské a městské (dle Koldína) české právo. V období raného absolutismu (cca do nástupu Marie Terezie) stálo na principu odstrašení, i když pro různé společenské vrstvy stále platila různá pravidla. Pro mou práci je však důležité, že právě ona pravidla vůbec existovala, zejména byla postupně zaváděna jasná pravidla používání tortury. S nástupem osvícenského absolutismu, přirozenoprávních idejí a teorií společenské smlouvy tvrdost přístupu k obviněným pomalu ustupovala, přičemž v Rakousku se to projevilo hlavně

¹¹⁵ Storch, František, 2011. *Řízení trestní rakouské: Díl I.* (Praha: Wolters Kluwer ČR) ISBN 978-80-7357-651-6. S. 65, 68.

¹¹⁶ Tamtéž, S. 75-76.

¹¹⁷ Storch, František, 2011. *Řízení trestní rakouské: Díl I.* (Praha: Wolters Kluwer ČR) ISBN 978-80-7357-651-6. S. 65-66; Vojáček, Ladislav, 2009. Trestní právo v českých zemích za absolutismu. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků.* Brno: Masarykova Univerzita, s. 67-75. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 69.

výraznější formalizací trestního procesu a zmírňováním trestních sankcí.¹¹⁸ Pro institut doznání to tedy znamenalo spíše jeho formalizaci a ústup iracionálních popudů jeho vynucování, rozhodně nikoliv však jeho vynucování samotného.

Josefinský hrdelní řád v sobě absorboval mnoho prvků zemských i městských práv, avšak přichází jako první s jasnou formalizací základní zásady, jak přistupovat k vyšetřování trestného činu a rozhodování o osudu obviněného. Jednalo se o tzv. zásadu inkviziční, kdy vyšetřování a rozhodování je propojeno do jednoho celku. Soudce tedy v mnoha případech oficiálně vykonával též funkci žalobce a obhájce zároveň¹¹⁹, což právům obviněného společně s rostoucí poptávkou po objasněnosti trestných činů příliš nepřispělo. Tereziánský hrdelní řád inkviziční zásadu ještě více upevnil, zejména prakticky mizí poslední zbylá procesní práva obviněného. Tzv. vyšetřující soudce totiž měl přímo ze zákona v trestním procesu založeném na inkvizičním principu postavení žalobce i obhájce. Zároveň také byl zcela odstraněn institut soukromé žaloby, čímž absolutistický stát získal monopol nad celým trestním procesem. Na druhou stranu ovšem doznání obviněného postupně přestává být vynucováno tehdy již primitivními způsoby v průvodních řízeních. Potřeba nutit obviněného k doznání u méně závažných zločinů byla totiž umenšena připuštěním výraznějšího využití nepřímých důkazů jako dostačujících pro odsuzující rozsudek. Význam tortury se tak zásadně snížil, nebylo jí již jednoduše třeba, když vynutit doznání obviněného v řadě případů nebylo pro jeho odsouzení nutné. Existence nepřímých důkazů totiž dosud znamenala nutnost nasazení tortury, aby byla vina plně prokázána, což Tereziánský hrdelní řád zmírnil. V roce 1776 byla tortura definitivně zcela zrušena.¹²⁰ Tereziánská trestní politika přinesla pro institut doznání obviněného ještě jeden viditelný posun, a to povinnost přezkumu tzv. čarodějnických procesů, kde bylo kruté vynucování doznání extenzivně praktikováno (viz kapitola 2).¹²¹

¹¹⁸ Schelle, Karel, 2012. Feudální trestní řízení. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 12-28. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 27; Vojáček, Ladislav, 2009. Trestní právo v českých zemích za absolutismu. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 67-75. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 67-69.

¹¹⁹ Storch, František, 2011. *Řízení trestní rakouské: Díl I.* (Praha: Wolters Kluwer ČR) ISBN 978-80-7357-651-6. S. 71.

¹²⁰ Tamtéž, S. 78-80.

¹²¹ Vojáček, Ladislav, 2009. Trestní právo v českých zemích za absolutismu. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 67-75. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 69.

Z hlediska postavení obviněného je třeba zdůraznit, že i tereziánské trestní řízení stále bylo postaveno na omezené presumpci viny¹²², tudíž tam, kde nebyl vyžadován přímý důkaz, doznání již nebylo třeba vynucovat. Používána byla zákonná teorie důkazní, kdy každému důkazu byla v konkrétním případě přikládána zcela přesně daná důležitost. Tento vysoce rigidní formalismus částečně omezoval libovůli soudců při vynucování doznání, nicméně problém samotný, tedy legalita takových postupů (zejména tortury, později umírněnějších metod), řešen stále nebyl.¹²³ Inkviziční zásada v trestním procesu byla dovedena do absolutní podoby Obecným soudním řádem kriminálním Josefa II. z roku 1788, který nahradil procesní část Tereziánského řádu. Průvodní řízení bez tortury bylo doplněno o tzv. tresty pro neposlušnost, které měly funkci vynutit spolupráci obviněného, který mj. odmítal vypovídat, evidentně lhal apod.¹²⁴ Je zřejmé, že vynucování doznání sice již v dané době postrádalo iracionální rozměr, nicméně jeho materiální podstata zůstávala dále zachována.

Z pozitivně-právní úpravy trestního procesu násilné vynucování výpovědi (potažmo doznání) obviněného začalo definitivně mizet až od roku 1803. K uznání obviněného vinným a odsouzení k plnému trestu již dostačovaly nepřímé důkazy ve všech případech s výjimkou trestu smrti či doživotí, kde bylo stále nezbytně nutné doznání či alespoň přímé svědectví. Tzv. tresty za neposlušnost, tedy procedurální nástroje, jak donutit obviněného ke spolupráci (k výpovědi a potažmo k doznání), byly zrušeny až v roce 1848.¹²⁵ Usuzují tedy, že dokud doznání obviněného v kombinaci s inkvizičním procesem bylo stále v určitých případech přímo zákonem vyžadováno, logicky to umožňovalo vyšetřujícím orgánům s pravomocí rozhodovat o osudu obviněného doznání účinně vynutit, pokud na tom měly nějaký zájem, a to i třeba osobního charakteru.

Moderní rakouské trestní právo procesní následovalo hlavně francouzský Napoleonský trestní řád z roku 1808¹²⁶ a reformované trestní právo některých

¹²² Schelle, Karel, 2012. Feudální trestní řízení. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 12-28. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 27.

¹²³ Vojáček, Ladislav, 2009. Trestní právo v českých zemích za absolutismu. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 67-75. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 73.

¹²⁴ Storch, František, 2011. *Řízení trestní rakouské: Díl I.* (Praha: Wolters Kluwer ČR) ISBN 978-80-7357-651-6. S. 80-81.

¹²⁵ Tamtéž, S. 81, 95.

¹²⁶ Přijetí některých zásad francouzského práva uspořádal hlavně revoluční rok 1848 (Růžička, Miroslav, 2005. *Přípravné řízení a stadium projednání trestní věci v řízení před soudem:*

zemí tehdy ještě nesjednoceného Německa, stejně jako další evropské země, které se vydaly cestou průmyslové revoluce a kapitalismu. Stále však šlo o řízení tzv. inkviziční, tudíž se v něm přímo prováděly důkazy a neplatila zásada obžalovací. Jak jsem uvedla výše, inkviziční zásada byla typická pro trestní právo v období absolutismu a do značné míry umožňovala mnohdy nespravedlivou samovůli vyšetřovatele vůči obviněnému. Ústup od iracionálních průvodních metod vyšetřování a dokazování (tortury apod.) v žádném případě neznamenal nástup moderních kriminalistických metod vyšetřování v přípravném řízení. Během 19. století na českém území stále funkci kriminálních úředníků vykonávali často neprofesionální či dokonce nevzdělaní lidé, kteří mnohdy při vyšetřování trestných činů spoléhali primárně na vynucení doznání fyzickým násilím na podezřelém.¹²⁷ Přípravné řízení stojící na zásadě inkviziční, že důkazy jsou prováděny přímo v přípravném řízení a slouží jako podklad pro spíše formální soudní rozhodnutí. Jako důkazní prostředky se však stále používaly primárně výslechy osob, přičemž doznání obviněného bylo nadále považováno za nejspolehlivější důkaz.¹²⁸

Modernizace trestního práva v období národních revolucí v letech 1848-49 přinesla zejména velké proměny v zásadách, na kterých trestní řízení bylo založeno. Bylo mj. požadováno odstranění vlivu absolutistické státu na trestní soudnictví. V zákonné úpravě se jednalo zejména o zásady ústnosti a veřejnosti řízení, volného hodnocení důkazů, obžalovací a materiální pravdy. Tzv. Würthův Trestní řád z roku 1850, který na základě revolučních požadavků vznikl a krátkodobě vešel v platnost, se také jako první z trestních řádů, které platily na našem území, zabýval základními prvky instituce státního zastupitelství.¹²⁹ Dále trestní řád upravoval postavení obviněného – měl právo na obhájce a musel mu být dán k nahlédnutí jeho obžalovací spis. V případě, že by tak nebylo učiněno, jednalo by se o neplatné řízení.¹³⁰

velká novela a připravovaná rekodifikace trestního řádu (Praha: LexisNexis) ISBN 80-86199-93-2. S. 11.

¹²⁷ Straus, Jiří a kol., 2003. *Dějiny československé kriminalistiky slovem i obrazem (do roku 1939)*. Praha: Police history. ISBN 80-86477-18-5. S. 11.

¹²⁸ Růžička, Miroslav, 2005. *Přípravné řízení a stádium projednání trestní věci v řízení před soudem: velká novela a připravovaná rekodifikace trestního řádu* (Praha: LexisNexis) ISBN 80-86199-93-2. S. 10-11; Storch, František, 2011. *Řízení trestní rakouské: Díl I.* (Praha: Wolters Kluwer ČR) ISBN 978-80-7357-651-6. S. 95.

¹²⁹ Bendová Bednářová, Lucie, 2012a. Trestní řízení v habsburské monarchii v letech 1848-1918. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 29-42. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 30.

¹³⁰ Tamtéž, S. 32-33.

Zachování zastaralé inkviziční praxe¹³¹ s nedemokratickými prvky potvrdil Hyeho trestní řád z roku 1853, který vyšel krátce po prvním kodifikačním pokusu zakotvit moderní demokratické trestněprávní zásady z roku 1850. Začala se používat zásada tajnosti a písemnosti. Byla zde také zakotvena povinnost soudu informovat obviněného o jeho právu, zvolit si pro hlavní přelíčení obhájce. V případě, že se jednalo čin, za který bylo možno uložit trest smrti nebo trest odnětí svobody alespoň na pět let, mu byl obhájce přidělen *ex offo*.¹³² Inkviziční praxe, společně s možností intenzivně využívat prostředky (hlavně díky obnovení tajnosti trestního procesu, vyloučení účasti veřejnosti a velkému propojení soudů s vyšetřovateli) k vynucení doznání, začala být znovu omezována až s příchodem rakouské ústavnosti v 60. letech 19. století. Za zmínku stojí zejména zrušení některých způsobů zakončení řízení typických pro inkviziční zásadu a směřování k veřejnému projednávání trestních kauz u nalézacího soudu namísto utajování procesů před veřejností.¹³³

Společně s posunem v politické i sociální sféře dochází i v Habsburské monarchii k pomalému odpoutání od zastaralých vyšetřovacích postupů. V roce 1873 byl vydán Glaserův trestní řád č. 119/1873 ř. z., který byl poměrně přelomový a pro mou práci klíčový, neboť právě Glaser je často označován jako otec reformovaného trestního procesu, který zastával názor, že prostředky k usvědčení pachatele nemají být svěřovány do rukou vyšetřovacích orgánů, nýbrž výhradně soudu. Glaserův trestní řád tedy obsahoval zásadu obžalovací. Nahrazení zásady inkviziční zásadou obžalovací bylo jedním z průvodních znaků postupného přizpůsobování ústavnímu pořádku po schválení tzv. prosincové ústavy v roce 1867. Šlo tehdy zejména o požadavek politický. I přesto však mnohé praktické postupy vyšetřovatelů zůstaly nadále zachovány navzdory

¹³¹ Dle Storchů již Würthův trestní řád z roku 1850 zaváděl obžalovací korektiv zastarávající inkviziční zásady a např. zásadu volného hodnocení důkazů, přesně po vzoru francouzského práva, avšak vývoj porevolučních událostí v Habsburské monarchii (porážka revolučních hnutí, neoabsolutismus, blíže viz např. Bendová Bednářová, Lucie, 2012a. *Trestní řízení v habsburské monarchii v letech 1848-1918*. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 29-42. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 34.) znamenal opětovný návrat ke starým pořádkům, což odsoudilo Würthův poměrně moderní trestní předpis k brzkému zániku (Storch, František, 2011. *Řízení trestní rakouské: Díl I*. (Praha: Wolters Kluwer ČR) ISBN 978-80-7357-651-6. S. 95-96.).

¹³² Bendová Bednářová, Lucie, 2012a. *Trestní řízení v habsburské monarchii v letech 1848-1918*. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 29-42. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 34-35.

¹³³ Storch, František, 2011. *Řízení trestní rakouské: Díl I*. (Praha: Wolters Kluwer ČR) ISBN 978-80-7357-651-6. S. 97-98.

rozporu s pozitivně právní úpravou.¹³⁴ Předpis ideově navazoval na Würthův trestní řád z roku 1850, zejména co se základních zásad týče. Byl však po formální stránce mnohem propracovanější.¹³⁵ Vyhledávací a vyšetřovací pravomoci státního zástupce či tzv. vyšetřujícího soudce bez přivolení soudu byly zákonem značně omezeny (sankce neplatnosti). Na druhou stranu mohl státní zástupce pověřit bezpečnostní složky k výslechu osob a sám se těchto výslechů účastnit bez přítomnosti jejich obhájců.¹³⁶ Těžiště trestního řízení se posunulo do fáze veřejného hlavního přelíčení před soudem, čímž měla být mimo jiné lépe zajištěna práva obviněného. Před soudem obviněný získal postavení procesní strany rovné žalobci formálně i reálně. Nejdůležitějšími pro mou komparaci jsou však ustanovení z §§ 202, 203, 245, 281 a 344, ze kterých vyplývá poněkud kostrbatě zformulované, nicméně jednoznačně identifikovatelné právo obviněného nevypovídat, zákaz donucování obviněného k výpovědi a zásada rozhodování ve prospěch obviněného v pochybnostech o jeho vině.¹³⁷ Perspektivou mé práce jde o zásadní přelom ve vývoji právní úpravy institutu doznání obviněného, neboť poprvé v dosud provedené komparaci je možno konstatovat, že vynucovat doznání bylo výslovně zakázáno a zároveň to mělo pro obviněného reálný význam.

3.3. Trestněprávní zakotvení doznání v moderním československém a českém právním řádu

Už na počátku 20. století patřily české země v rámci Rakouska-Uherska k pokrokovějším částem monarchie, co se postavení obviněného v trestním řízení týče.¹³⁸ To ovšem neznamenalo, že by osamostatnění Československa po 1. světové válce vedlo k zásadní proměně trestních předpisů. Habsburský

¹³⁴ Růžička, Miroslav, 2005. *Přípravné řízení a stádium projednání trestní věci v řízení před soudem: velká novela a připravovaná rekodifikace trestního řádu* (Praha: LexisNexis) ISBN 80-86199-93-2. S. 12, 20; Storch, František, 2011. *Řízení trestní rakouské: Díl I.* (Praha: Wolters Kluwer ČR) ISBN 978-80-7357-651-6. S. 10.

¹³⁵ Bendová Bednářová, Lucie, 2012a. Trestní řízení v habsburské monarchii v letech 1848-1918. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení.* Ostrava: Key Publishing, s. 29-42. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 36-37; Storch, František, 2011. *Řízení trestní rakouské: Díl I.* (Praha: Wolters Kluwer ČR) ISBN 978-80-7357-651-6. S. 99.

¹³⁶ Růžička, Miroslav, 2005. *Přípravné řízení a stádium projednání trestní věci v řízení před soudem: velká novela a připravovaná rekodifikace trestního řádu* (Praha: LexisNexis) ISBN 80-86199-93-2. S. 16-18.

¹³⁷ Storch, František, 2011. *Řízení trestní rakouské: Díl I.* (Praha: Wolters Kluwer ČR) ISBN 978-80-7357-651-6. S. 111, 303-306.

¹³⁸ viz např. Straus, Jiří a kol., 2003. *Dějiny československé kriminalistiky slovem i obrazem (do roku 1939).* Praha: Police history. ISBN 80-86477-18-5. S. 12-14.

Trestní řád č. 119/1873 ř. z. byl přejat do československého právního řádu recepční normou, tedy Zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n.¹³⁹ Problémem bylo, že v praxi nebylo reálně možné, aby v platnosti zůstaly skutečně veškeré rakousko-uherské právní normy, neboť řada z nich jednoduše nebyla kompatibilní s nastalým novým stavem – samostatným státem stojícím na určitých ústavních zásadách, např. republikánským státním zřízením, výhradním používáním psaného práva aj. I v trestním právu tak během období první Československé republiky velmi výraznou roli při praktické aplikaci trestního práva hrála judikatura Nejvyššího soudu.¹⁴⁰ Nejednotnost právní úpravy vedla samozřejmě ke snaze trestní právo unifikovat, což se ale v nepříliš stabilním politickém prostředí první Československé republiky ukázalo být velmi komplikované. Návrh nového trestního řádu byl připraven v roce 1929, ale k jeho projednání a schválení v parlamentu nikdy nedošlo.¹⁴¹

Prvorepubliková trestněprávní úprava neznamenalala z pozitivně-právního hlediska žádný viditelný posun pro doznání jako právní institut. Změny bylo možno pozorovat spíše v samotné trestněprávní praxi. Metody typické pro inkviziční řízení, zejména tedy nespravedlivé nadměrné úsilí dosáhnout doznání podezřelé osoby místo spravedlivého zajištění potřebných usvědčujících důkazů, ustupovaly moderním kriminalistickým postupům.¹⁴² Recepce rakouské trestněprávní úpravy se tak ukázala být v tomto ohledu poměrně bezproblémová, práva obviněného byla šetřena dostatečně, pakliže byl trestní řád z roku 1873 v platném znění v praxi skutečně dodržován. Ani v první Československé

¹³⁹ Je zde vhodné zmínit, že se ve své práci zabývám výhradně právní úpravou platnou na území dnešních českých zemí, tudíž se zde nebudu podrobně zabývat faktem, že na území Slovenska a Podkarpatské Rusi byl recepční normou přejat uherský trestní řád z roku 1896, což mohlo i pro institut doznání obviněného mít jisté konsekvence. V širším kontextu tato informace však potvrzuje domněnku, že pro institut doznání a trestní právo celkově za trvání první a druhé československé republiky byla velkou komplikací právě rozdílnost zákonné úpravy samotné a mnohdy poněkud nepředvídatelná aplikace recepční normy trestními soudy (Bendová Bednářová, Lucie, 2012b. Trestní řízení v první Československé republice (1918–1938). In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 43-46. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 43).

¹⁴⁰ Bendová Bednářová, Lucie, 2012b. Trestní řízení v první Československé republice (1918–1938). In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 43-46. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 43-44; Horák, Ondřej, 2009. Trestní právo meziválečného Československa. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 76-95. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 76-80.

¹⁴¹ Bendová Bednářová, Lucie, 2012b. Trestní řízení v první Československé republice (1918–1938). In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 43-46. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 46.

¹⁴² Straus, Jiří a kol., 2003. *Dějiny československé kriminalistiky slovem i obrazem (do roku 1939)*. Praha: Police history. ISBN 80-86477-18-5. S. 97-122.

republiky však nelze hovořit o tom, že by doznání mělo charakter a účinky odpovídající dnešní právní úpravě. Viditelný byl např. nerovný přístup k některým skupinám osob (např. tzv. zločinci z povolání, „potulní cikáni“, vyhoštěné osoby, prostitutky aj.).¹⁴³

Období let 1938-1950 je pro mou komparaci pravděpodobně vůbec nejsložitější, neboť v dané době dochází ke značnému zneřehlednění jak právní úpravy, tak její aplikace v praxi. V období Druhé republiky¹⁴⁴ k žádným patrným proměnám institutu doznání nedocházelo, nicméně stát přišel o svůj demokratický charakter, což v trestním řízení má vždy velký význam. Autoritářské tendence režimu celkově měly za následek projevení zjevných nedostatků československého (nejen) trestního práva, tedy v podstatě hlavně zvýraznění již dlouhodobě trvajících latentních problémů.¹⁴⁵ Následně podmínky v období nacistické okupace a existence Protektorátu Čechy a Morava byly velice specifické a platné právo mělo v kontextu praktik okupační mocnosti – německé Třetí říše, tedy totalitního státu, velmi složité a často nepředvídatelné postavení. Bylo možné se setkat jednak s rozšířením platnosti německých říšských předpisů i na Protektorát a jednak s autonomním zákonodárstvím Protektorátu.¹⁴⁶ Právní úprava i praxe trestního práva se rozlišila primárně podle klíče, zda se jednalo o trestný čin politicky relevantní či nikoliv. Právě proti činům, které by nacistický režim vnímal jako namířené proti němu, byl praktikován permanentní teror. Z působnosti protektorátního procesního práva byli až na výjimky vyňati občané německé národnosti a část působnosti byla také svěřena německým protektorátním soudům stojícím mimo českou soudní soustavu, což znamenalo, že učinění doznání mohlo mít velmi rozličné důsledky v závislosti na okolnostech.¹⁴⁷

Základem autonomního protektorátního trestního práva procesního byl stále recipovaný rakouský trestní řád z roku 1873, nicméně během okupace proběhlo několik jeho novelizací, jež měly přizpůsobovat předpis potřebám Třetí říše. Pro institut doznání obviněného šlo o poměrně významné novelizace. Za zmínku stojí hlavně omezení práva na udělení prezidentské milosti

¹⁴³ Straus, Jiří a kol., 2003. *Dějiny československé kriminalistiky slovem i obrazem (do roku 1939)*. Praha: Police history. ISBN 80-86477-18-5. S. 98, 101.

¹⁴⁴ Období od Mnichovské dohody do vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava.

¹⁴⁵ Vojáček, Ladislav, 2008. Vývoj práva v letech 1620–1948. In: Vojáček, Ladislav; Schelle, Karel; Knoll, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 403-512. ISBN 978-80-7380-127-4. S. 494-495.

¹⁴⁶ Tauchen, Jaromír, 2009. Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 96-112. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 96-97.

¹⁴⁷ Tamtéž, S. 97-102.

obviněnému, zasahování výkonné moci u přidělování soudců k jednotlivým případům, omezení práva na obhajobu ex offio, rozšíření vyšetřovacích pravomocí státního zástupce, zjednodušení přípravného vyšetřování a celkové urychlení všech formalit a procedur všech fází trestního řízení za účelem uspíšení obžalování a odsouzení obviněného, samozřejmě na úkor jeho procesních práv. U politicky významných trestných činů bylo motivací možnost rychlé likvidace protirežimové opozice, u ostatních trestných činů pak hlavně rychlá izolace kriminálních živlů narušujících válečné hospodářství.¹⁴⁸ Všechny tyto informace o protektorátním platném právu však byly v podstatě zcela vedlejší. Jak totiž správně uvádí Jaromír Tauchen¹⁴⁹, platné trestní právo a jeho aplikace nebylo hlavním nástrojem okupační trestní politiky. Tím byla nacistická tajná policie Gestapo, která jednoduše žádné protektorátní ani říšské trestněprávní zásady a předpisy nedodržovala, podléhala speciálním předpisům a doznání měla možnost vynucovat volně dle potřeby.

Také bezprostředně poválečná situace pro trestní právo znamenala období chaosu, nepřehlednosti a nepříliš velké vstřícnosti a humánnosti k obviněným osobám. Pakliže omezím průběh komparace výhradně na institut doznání, lze obecně prohlásit, že se v rámci tzv. retribučního soudnictví, jehož cílem mělo být potrestání nacistů a kolaborantů, po několika staletích znovu objevil právní stav, kdy doznání pro mnoho obviněných v trestním procesu ani nebylo nijak podstatné, neboť o jeho osudu mnohem více než reálné důkazy rozhodovala libovůle soudců z lidu, kterých v mimořádných lidových senátech zasedalo mnohem více než soudců profesionálů.¹⁵⁰ Tento postup se samozřejmě týkal jen trestných činů skutkových podstat vytyčených tzv. velkým retribučním dekretem č. 16/1945 Sb. prezidenta Beneše. Vzhledem k tomu, že délka procesu nesměla přesáhnout tři dny, opravný prostředek nebyl připuštěn a došlo-li k uložení trestu smrti, byl vykonáván bezprostředně po vyhlášení rozsudku, veškerá procesní práva obviněných de facto neměla seriózní význam. To, že doznání obviněného

¹⁴⁸ Tauchen, Jaromír, 2009. Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 96-112. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 104-108; Tauchen, Jaromír, 2012a. Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 47-56. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 49, 52-53, 56.

¹⁴⁹ Tauchen, Jaromír, 2009. Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 96-112. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 110.

¹⁵⁰ Tauchen, Jaromír, 2012b. Retribuční soudnictví. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 57-60. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 58.

stálo ve druhé polovině čtyřicátých let minulého století zcela mimo faktický rámec i zájem trestního procesu, potvrzuje mimo jiné naprosto nejednotné rozhodování retribučních soudů a jejich znovuoobnovení komunistickým totalitním režimem v roce 1948 (10 měsíců po jejich zrušení v roce 1947), kdy byly zneužity režimem jako jeden z vhodných nástrojů pro likvidaci politických odpůrců.¹⁵¹

Pro trestní proces neretribučního charakteru po druhé světové válce znamenal po pozitivně-právní stránce návrat k trestním předpisům platným za první Československé republiky, tj. k trestnímu řádu č. 119/1873 ř. z.¹⁵² Zcela nová situace však nastala v roce 1948 po uchopení moci Komunistickou stranou Československa. Přinesla zcela nové potřeby státního aparátu a tudíž i odlišné žádoucí funkce trestního práva (ochrana lidově demokratického zřízení, likvidace nepřátel pracujícího lidu apod.). Pro institut doznání to po formální stránce neznamenal v podstatě nic,¹⁵³ ovšem lze konstatovat, že s nástupem dalšího nedemokratického politického zřízení opět vzrostla potřeba v praxi v případě potřeby vynutit doznání obviněného místo řádného dokazování, pro což bylo třeba ustoupit od demokratických zásad.

Trestní řád z roku 1950¹⁵⁴ byl jedním z produktů tzv. právníkové dvouletky (1949-1950), tedy období překotné rekonstrukce hlavních právních odvětví po nástupu totalitního režimu Komunistické strany Československa. Tento předpis zcela proměnil dosavadní charakter předpisů trestního práva procesního, neboť opustil tradici poměrně rozsáhlého formalismu a celý trestní proces měl především zjednodušit a učinit srozumitelnějším pro široké vrstvy obyvatelstva, aby se prakticky kdokoliv z lidu mohl podílet na rozhodování trestního soudu. Ustanovení navozující dojem pokrokovosti a demokratičnosti trestního procesu však v praxi fungovaly spíše naopak. Snížení míry formalismu z hlediska teorie trestního práva znamenalo spíše zvětšení prostoru pro mimoprávní ovlivňování

¹⁵¹ Tauchen, Jaromír, 2012b. Retribuční soudnictví. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 57-60. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 57-60.

¹⁵² Kuchta, Josef, 2012. Trestní řízení od roku 1945 do současnosti. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 61-98. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 61-63.

¹⁵³ Až na výjimky – platný trestní řád z roku 1873 byl již v letech 1948-49 mírně přizpůsoben potřebám totalitního režimu, zejména při jeho praktické aplikaci. Přímou pro účely politicky motivovaných trestních procesů byl totiž zřízen tzv. Státní soud, který sice soudil podle platného trestního řádu, nicméně podle velmi specifických pravidel. Bylo ale znatelné, že potřebám totalitního režimu starý propracovaný rakouský trestní řád stojící na velmi rigorózní právní kultuře jednoduše nevyhovuje (Žatecká, Eva, 2009a. *Vývoj trestního práva v Československu 1948-2009*. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 124-142. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 124-126).

¹⁵⁴ Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

a potažmo porušování základních práv občanů v trestním řízení.¹⁵⁵ Trestní řád z roku 1950 dokonce výslovně nezakotvoval ani zásadu presumpce nevinny.¹⁵⁶

Soudobé ideologicky zaujaté komentáře nového trestního řádu se shodovaly na tom, že byl svým způsobem pokrokový, nicméně měl jisté nedostatky, zejména ve fázi přípravného řízení.¹⁵⁷ Viditelně však šlo spíše o maximální možnou přípustnou kritiku, kterou byl nedemokratický režim ochoten připustit. Ideologické podbarvení a účelovost je nejdůležitější charakteristikou trestního řádu z roku 1950, významné zhoršení postavení obviněného v trestním procesu bylo jasně záměrné. Údajné zlidovění trestního procesu a odstranění vlivu buržoazie v praxi znamenalo poškození práv obviněného de lege i de facto, bylo mnohem jednodušší ospravedlňovat jinak jednoznačné nezákonnosti a aplikační pochybení ve jménu ochrany lidové demokratického politického zřízení.

Miroslav Růžička se domnívá, že trestní řád z roku 1950 reálně znamenal návrat k inkviziční praxi.¹⁵⁸ Jednak totiž stimuloval dosavadní zažitá nezákonná praktika vyšetřovatelů v přípravném řízení a k tomu navíc ještě přidával další opatření zákonná, která je možno nazvat typicky inkvizičními, nedemokratickými a porušujícími základní práva. Typicky šlo o významné rozšíření pravomocí prokurátora¹⁵⁹, faktickou povinnost obviněného vypovídat, povinný dozor státních orgánů při komunikaci obhájce s obviněným (a to i ve vazbě), zákaz nahlížení do spisu apod. K vynucování doznání tak docházelo jak tradičními nezákonnými způsoby, tak rovněž nepřímo mnoha legálními prostředky, a to zejména v 50. letech minulého století.

Určité umírnění přinesl nový trestní řád z roku 1956.¹⁶⁰ Co se institutu doznání týče, byl v podstatě přelomovým trestním řádem. Na rozdíl od svého

¹⁵⁵ Kuchta, Josef, 2012. Trestní řízení od roku 1945 do současnosti. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 61-98. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 63; Růžička, Miroslav, 2005. *Přípravné řízení a stádium projednání trestní věci v řízení před soudem: velká novela a připravovaná rekodifikace trestního řádu* (Praha: LexisNexis) ISBN 80-86199-93-2. S. 26-27.

¹⁵⁶ Žatecká, Eva, 2009a. Vývoj trestního práva v Československu 1948-2009. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 124-142. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 128.

¹⁵⁷ blíže viz Růžička, Miroslav, 2005. *Přípravné řízení a stádium projednání trestní věci v řízení před soudem: velká novela a připravovaná rekodifikace trestního řádu* (Praha: LexisNexis) ISBN 80-86199-93-2. S. 26-29.

¹⁵⁸ Tamtéž, S. 29.

¹⁵⁹ blíže viz Kuchta, Josef, 2012. Trestní řízení od roku 1945 do současnosti. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 61-98. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 64-65.

¹⁶⁰ Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

předchůdce¹⁶¹ byl mnohem srozumitelnější a k jeho kodifikaci došlo z důvodu, že měl odstranit zjevné chyby svého předchůdce. Nově a mnohem podrobněji upravoval přípravné řízení a předběžné projednání obžaloby, výkon rozhodnutí byl přenesen z prokurátorů na soudy. Jeho platné znění skutečně vyznívalo tak, že trestné činy mají být náležitě zjišťovány a jejich pachatelé spravedlivě potrestáni.¹⁶² Zároveň v tomto trestním řádu byla výslovně zakotvena povinnost orgánů činných v trestním řízení, aby konkrétní trestná činnost byla plně vyšetřena a aby orgány činné v trestním řízení jednaly rychle (měly přitom mít na paměti a postupovat tak, aby nedocházelo k porušení ústavně zaručených občanských svobod) a na pachatele měly působit především výchovně.¹⁶³ Zásadní zlom, který zmiňovaný trestní řád přinesl, bylo zakotvení základních lidských práv v zásadách trestního řízení obsažených v § 2 trestního řádu. Do té doby české trestní právo nic takového v podstatě neznalo. Mezi takové zásady, které trestní řád upravoval, patřily např. povinnost prokurátora stíhat všechny trestné činy, o nichž se doví, povinnost soudů vystupovat nezávisle a nestranně, presumpce nevin, povinnost orgánů provádět důkazy z úřední povinnosti, povinnost náležitého objasnění všech okolností důležitých pro rozhodnutí ve věci či garance práva na obhajobu obviněného. Pro mou práci je klíčové ustanovení § 2 odst. 7 trestního řádu, kde bylo stanoveno, že doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti, aby si dané doznání přezkoumaly a ověřily všemi dosud dostupnými důkazy.

Československé trestní právo bylo opětovně rekodifikováno na počátku 60. let, kdy byla schválena nová ústava¹⁶⁴ zakotvující různá socialistická hesla, potvrzující vůdčí úlohu Komunistické strany ve společnosti a promítající vůdčí ideologii marxismu-leninismu přímo do právní úpravy.¹⁶⁵ Tento přístup k tvorbě právních předpisů má samozřejmě obecně dalekosáhlé důsledky, hlavním chráněným zájmem se i oficiálně stalo socialistické politické zřízení, nicméně pro institut doznání obviněného jako takový rekodifikace trestního práva, na rozdíl od trestního řádu z roku 1956, zásadní změny nepřinesla. Zajímavé je, že nově

¹⁶¹ Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁶² § 1 odst. 1 Zákona č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestního řádu).

¹⁶³ § 1 odst. 2 Zákona č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestního řádu).

¹⁶⁴ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

¹⁶⁵ Žatecká, Eva, 2009a. Vývoj trestního práva v Československu 1948-2009. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 124-142. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 130.

vzniklé kodexy¹⁶⁶ zůstaly v platnosti velmi dlouho,¹⁶⁷ s velkým přesahem do období po přechodu k demokracii i rozdělení Československa. Trestní zákon byl zrušen až v roce 2010 a trestní řád platí v mnohokrát novelizované podobě do současnosti.

Základní zásady trestního řízení, které de iure z učiněného doznání učinily jen jeden z důkazů, který je třeba dále podporovat a ověřovat důkazy dalšími, byly zachovány a rozpracovány v § 2 trestního řádu.¹⁶⁸ Již v původním znění s účinností od 1. 1. 1962 stanovily § 2 odst. 5 trestního řádu a § 91 odst. 1 trestního řádu shodně: „*Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat a všemi dosažitelnými prostředky ověřit všechny okolnosti případu.*“

Trestní kodexy, zvláště trestní řád, nebyly během období nedemokratického režimu v Československu nijak zásadně měněny novelizacemi. Trestní řád jako předpis klíčový pro institut doznání byl do revolučních událostí v roce 1989 dokonce novelizován pouze šestkrát a bez přímých účinků na institut doznání. Problematika doznání byla naopak jedním z důležitých segmentů tzv. trestní politiky v 90. letech minulého století, kdy probíhaly zásadní novelizace trestněprávních předpisů v rámci konsolidace demokratického zřízení. S tím souvisela potřeba do značné míry změnit postoj orgánů činných v trestním řízení k obviněnému, zejména vznikl vážně myšlený zájem na dodržování lidských práv a humánním zacházení s obviněnými a odsouzenými. S proměnou politického režimu přišel také překotný vývoj podoby trestné činnosti, např. nárůst organizované hospodářské kriminality.¹⁶⁹ Doznání obviněného bylo jedním z institutů, jehož nutnost interpretace v kontextu dodržování lidských práv, ústavnosti, demokracie, vlády práva aj. bylo poměrně obtížné ukotvit v právním vědomí veřejnosti, a to i díky přerušení československé demokratické tradice

¹⁶⁶ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon a Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁶⁷ Na konci 80. let byla připravována nová rekonstrukce trestních předpisů, avšak díky událostem v roce 1989 a pádu nedemokratického režimu nebyla dokončena (Žatecká, Eva, 2009a. Vývoj trestního práva v Československu 1948-2009. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 124-142. ISBN 978-80-210-5086-0. S. 135).

¹⁶⁸ Kuchta, Josef, 2012. Trestní řízení od roku 1945 do současnosti. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 61-98. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 66-68.

¹⁶⁹ Kuchta, Josef, 2012. Trestní řízení od roku 1945 do současnosti. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 61-98. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 71; Vůjtěch, Jan a kol., 2001. *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000* (Praha: institut pro kriminologii a sociální prevenci) ISBN 80-86008-86-X. S. 24-26.

nedemokratickým režimem. Shoda odborné veřejnosti panovala v 90. letech na tom, že je třeba vypracovat koncepci komplexní proměny trestního práva a připravit rekodifikaci obou trestních kodexů – trestního zákoníku a trestního řádu. Využita měla být také doporučení mezinárodních organizací, jichž se Československo a později samostatná Česká republika stala opětovně členem¹⁷⁰ nebo měla ambice se jím stát^{171, 172}.

První zásadní změny pro institut doznání obviněného proběhly hned na počátku přechodu Československa k demokratickému režimu. Jak uvádí Vůjtěch a kol., pro odstranění nedemokratického režimu byl klíčový Ústavní zákon č. 135/1989 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.¹⁷³ Bylo jím z ústavy vypuštěno ustanovení o vedoucí úloze Komunistické strany Československa a ideologie marxismu-leninismu ve státě a společnosti. Doznání se tak mohlo opět stát nezávisle a ideologicky nezatíženě posuzovanou skutečností. Lidskoprávní rozměr však získalo až s přijetím Listiny základních práv a svobod v roce 1991, která se později stala také součástí ústavního pořádku samostatné České republiky v roce 1993.¹⁷⁴ Ústavním konotacím doznání obviněného se budu blíže věnovat v kapitole č. 4.

Trestní právo hmotné i procesní prošlo v 90. letech minulého století velkým množstvím novelizací, a to jak v rámci trestní politiky státu, tak v důsledku zásahů Ústavního soudu České republiky. Pokusím se nyní jen o demonstrativní výčet a krátký komentář těch, které alespoň sekundárně souvisí s doznáním obviněného. Za zmínku rozhodně stojí novelizace trestních kodexů

¹⁷⁰ Doporučení obecných změn v trestní politice dávala České republice např. Rada Evropy. Týkala se právě základních východisek při odezvách státu na kriminalitu, které měly za každých okolností respektovat demokratické hodnoty, lidská práva a zákonnost (Vůjtěch, Jan a kol., 2001. *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000* (Praha: institut pro kriminologii a sociální prevenci) ISBN 80-86008-86-X. S. 29).

¹⁷¹ Zde mám na mysli hlavně Evropskou unii. Přízpusobením se systému evropského práva sice znamenalo pro Českou republiku nutnost upravit zejména hospodářské právní předpisy, ale ani trestní právo nemohlo samozřejmě zůstat netknuto. Ohledně institutu doznání však požadované úpravy nepřesahovaly velmi obecnou snahu respektovat lidská práva apod. (viz např. Vůjtěch, Jan a kol., 2001. *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000* (Praha: institut pro kriminologii a sociální prevenci) ISBN 80-86008-86-X. S. 32).

¹⁷² Vůjtěch, Jan a kol., 2001. *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000* (Praha: institut pro kriminologii a sociální prevenci) ISBN 80-86008-86-X. S. 27-29.

¹⁷³ Tamtéž, S. 35.

¹⁷⁴ čl. 112 Ústavního zákona č. 1/1993, Ústavy České republiky.

Zákonem č. 159/1989 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, zákon o přečinech a trestní řád. Kromě několika dalších ustanovení se jím upravuje maximální délka vazby, což mělo za účel znesnadnit vyšetřujícím orgánům vyvíjet nátlak obviněného příliš dlouhou dobu.¹⁷⁵ Velký psychologický vliv a krok směrem k jednoznačnému zakotvení dobrovolnosti doznání obviněného znamenalo zrušení trestu smrti a zavedení řady opatření zmírňujících trestání a jeho společenské následky (záznam v trestním rejstříku, podmíněčné propuštění aj.) v Zákoně č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon. V tomto trendu pokračovala novelizace trestního zákona Zákonem č. 253/1997 Sb., kde byly nové formy probace, a to právě mimo jiné pro takové případy málo závažných trestných činů, kde obviněný učinil dobrovolné doznání.

Porevoluční novelizací trestních kodexů, které se alespoň sekundárně dotýkají doznání obviněného, pozorují hlavně u procesních norem, konkrétně tedy u dosud platného trestního řádu. Novel bylo sice provedeno podstatně méně než u hmotně-právního kodexu, trestního zákona, ale pro doznání obviněného byly dle mého soudu významnější. Rozsáhlé změny přinesla již na počátku 90. let novela publikovaná pod číslem 178/1990 Sb., kterou byla mimo jiné značně rozšířena práva obviněného a jeho obhájce a zejména umenšena práva prokurátora jako orgánu činného v trestním řízení – ztratil pravomoci přímo zasahovat nejzávažnějším způsobem do občanských práv obviněného bez přivolení soudu.

S novelou č. 292/1993 Sb., mimo mnoha dalších úprav trestního řádu, byla také odstraněna zákonem zakotvená nezbytnost dosažení tzv. objektivní pravdy při dokazování.¹⁷⁶ Velkou novelou trestního řádu účinnou od roku 2002¹⁷⁷ došlo k významnému posunu těžiště provádění důkazů do soudní fáze řízení, což mělo za následek, že výpovědi učiněné v přípravném řízení začaly být použitelné před soudem jen v omezené míře. Záměrem bylo zajistit, aby pro vyšetřující orgány nemělo velký smysl vyvíjet na vyslýchaného nátlak za účelem jeho výpovědi.¹⁷⁸

V těchto zákonných úpravách spatřuji definitivní odstranění zbytků vyšetřovací praxe podle inkviziční zásady v české právní úpravě. Zákonem de

¹⁷⁵ Kuchta, Josef, 2012. Trestní řízení od roku 1945 do současnosti. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 61-98. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 72-73.

¹⁷⁶ Vůjtěch, Jan a kol., 2001. *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivity justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000* (Praha: institut pro kriminologii a sociální prevenci) ISBN 80-86008-86-X. S. 81.

¹⁷⁷ Zákon č. 265/2001 Sb.

¹⁷⁸ Kuchta, Josef, 2012. Trestní řízení od roku 1945 do současnosti. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 61-98. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 74.

facto zakotvený tlak na doznání obviněného pro dosažení objektivní pravdy a zásadní oslabení možné zvláště vyšetřujících orgánů v trestním řízení se doznání obviněného stalo skutečně pouze právem a případnou polehčující okolností, nikoliv uznanou a mnohdy vynucenou porážkou s patřičně nepříznivými následky.

Trend byl potvrzen též přijetím nového trestního zákoníku¹⁷⁹ v kombinaci se Zákonem č. 306/2009 Sb., jímž byl do českého trestního práva zaveden institut spolupracujícího obviněného¹⁸⁰, který rozvedu podrobně v kapitole č. 4.

3.4. Shrnutí poznatků diachronní komparace právní úpravy doznání

Platnou právní úpravu doznání obviněného a její praktickou aplikaci má smysl začít porovnávat až od doby, kdy se úprava stala dostatečně centralizovanou a identifikovatelnou. Je samozřejmě možné hledat prazáklady takové úpravy již v českém městském a zemském pozdně středověkém a raně novověkém, tzv. stavovském právu, nicméně roztržitost úpravy nám neumožní učinit jednoznačné obecně platné závěry. Lze se pohybovat pouze v rovině nejobvyklejších rozšířených právních institutů souvisejících s doznáním. České stavovské trestní právo, ať na městské či zemské úrovni, bylo v ohledu postoje k doznání obviněného relativně pokrokové, neboť poměrně brzy přestávaly být praktikovány mnohé iracionální průvodní prostředky trestního řízení, zejména tzv. ordály – boží soudy, jež objektivizovaly trestní odpovědnost a v podstatě nepřipouštěly dobrovolnost učinění doznání. Zrušení ordálů však v českém prostředí přineslo nikoliv nutnost zjišťovat řádně skutkový stav, nýbrž pouze řešit otázku zavinění. O skutkovém stavu, který byl rozhodný pro řízení, stále často rozhodovala nelogická či nepodložená obvinění. Rozhodovalo spíše, jakého původu je obviněný, než jaká byla realita, tudíž doznání často ani nemělo význam – o tom, kdo bude či nebude vinen a odsouzen rozhodovaly jiné, v moderním právu naprosto nerozhodné skutečnosti.

Význam institutu doznání znovu vzrostl s příchodem větší formalizace trestního práva. To, že učinění doznání obviněným začalo mít pro trestní řízení smysl, však v žádném případě neznamenal, že by se tím trestní řízení v českých zemích stalo dříve humánním, spíše naopak. S nutností skutkový stav alespoň

¹⁷⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁸⁰ Kuchta, Josef, 2012. Trestní řízení od roku 1945 do současnosti. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 61-98. ISBN 978-80-7418-139-9. S. 78.

formálně dokázat, ideálně právě doznáním, vzrostla řádově potřeba jeho učinění a tím logicky i snaha jej vynucovat. Navzdory ustupujícím církevním inkvizičním procesům s „čarodějnicemi“ tak vynucování doznání, obvykle násilné, zůstávalo nejen obvyklé, ale také de facto legální. První ucelené trestněprávní předpisy z období vlády Habsburků sice daly trestnímu právu určitý řád a zformalizovaly mimo jiné právě prostředky k vynucení doznání, zejména torturu, avšak nikterak jejich používání neumenšily. Naopak lze konstatovat, že dodržování formálního postupu mnohdy znamenalo extenzivnější využívání vynucení doznání obviněného než dříve. Je zde patrné, že postupný příchod modernizace a kodifikace trestního práva není nutně v přímé úměře s jeho humánností, resp. zlepšováním postavení obviněného.

Období absolutismu s sebou v českých zemích přineslo zejména centralizaci trestního práva, postupně pro všechny části Habsburské monarchie začala platit shodná pravidla a pomalu se stíraly, alespoň de iure, zásadní rozdíly v uplatňování trestního práva vůči různým společenským vrstvám. Světské trestní právo začalo již jednoznačně dominovat nad zbytky praxe iracionální inkvizice, avšak po stránce terminologické se s pojmem „inkvizice“ setkáváme i nadále. Kodifikované trestní právo procesní totiž bylo založeno takřka exkluzivně na tzv. inkviziční zásadě, která sice neměla s nelidskými církevními procesy s domnělými čarodějnicemi nic společného, avšak postavení obviněného rozhodně nezlepšila. Zásada inkviziční, tedy opak zásady obžalovací, umožňovala velkou libovůli vyšetřujících orgánů, neboť právě ty reálně rozhodovaly též o vině a trestu. Snaha státu zcela absolutizovat svou roli v trestním právu možnost obviněného se efektivně hájit spíše snižovala, vynucování doznání bylo stále běžnou praxí a stát i pozitivní právo tento stav v podstatě garantovaly.

Jistý posun směrem k současnému pohledu na doznání je možno zaznamenat až s příchodem absolutismu osvícenského, který v českých zemích reprezentovali především Marie Terezie a Josef II. Doba osvícenství vyzdvihovala lidský rozum a racionalitu, což postupně přineslo mimo jiné již definitivní odstranění zbytků iracionálního dokazování. Pravidla pro používání tortury byla nejprve velmi zpřísněna a její průběh výrazně zmírněn a usměrněn, později byla zcela zrušena. Zachována ale zůstala inkviziční zásada, na které byl průběh trestního řízení postaven, tudíž stále doznání obviněného bylo pro vyšetřující orgány spíše konečným vítězstvím než jen prostým faktem, se kterým se má zacházet jako s každým jiným důkazem. Obviněný stále mohl být prakticky

libovolně postihován za nespolečenský s vyšetřujícími orgány, zrušením tortury se pouze odformalizoval postup získávání doznání jako korunního důkazu a učinění doznání samotné zůstávalo stále odvislé více od vůle vyšetřovatelů než výhradně od vůle obviněného. Fakt, že pro uznání někoho vinným ze spáchání trestného činu již dostačovaly i nepřímé důkazy a důkazů přímých (např. doznání) nebylo nezbytně třeba, neznamenal v praxi žádný zásadní ústup snahy vyšetřovatelů doznání vynutit a případ tak definitivně uzavřít. Kriminalistické metody umožňující získávat dostatečně přesvědčivé důkazy byly teprve v začátcích a mnohdy k jejich použití neexistovala ani vůle vyšetřovatelů. Vynutit doznání jednoduše bylo stále mnohem snazší a pozitivně-právní úprava trestního procesu tuto praxi nadále umožňovala.

Vývoj trestního práva platného mj. v českých zemích v 19. století byl určován hlavně poptávkou po větší efektivitě trestního řízení. Vynutit doznání a vykázat tak úspěch při vyšetřování trestného činu nebylo, vzhledem k počtu nespravedlivě odsouzených a riziku sociálních nepokojů souvisejících s modernizací státu, demokratizací, poptávkou po občanských právech a průmyslovou revolucí, již nadále uspokojivým postupem. Přesto byla inkviziční zásada umožňující zvláště vyšetřujících orgánů udržována v platnosti až do vydání Glasnerova trestního řádu roku 1873. Zavedena byla dnes již prakticky samozřejmá zásada obžalovací, díky které byly přípravná a soudní fáze trestního procesu od sebe de lege lata odděleny. Poprvé je také skutečně možno hovořit o právu obviněného nevypovídat, které bylo skutečně právem, nikoliv jen možností, která reálně obviněnému mohla způsobit sankce sama o sobě.

Trestní řád z roku 1873 se stal hlavním pramenem trestního práva procesního až do poloviny 20. století, ovšem doznání jako právní institut prošlo dalšími proměnami, hlavně v závislosti na charakteru politického režimu a aktuálním společenském klimatu. Profesionalizace kriminalistiky a pozvolný ústup násilných nátlakových vyšetřovacích metod v Habsburské monarchii společně přinesly postupné zažívání dnes již běžných trestněprávních zásad typu *presumpce nevinny* či *in dubio pro reo*, což pro obviněného znamenalo výrazné posílení jeho postavení v trestním řízení a jeho případné doznání postupně nabývalo podobu standardního důkazu, nikoliv výraz úspěchu orgánů činných v trestním řízení při vyšetřování. Uchování trestního řádu v platnosti recepční normou po vzniku samostatného Československa tak bylo pro české země logickým řešením, ovšem na druhou stranu též složitým z hlediska judikatury. Lze

tvrdit, že v důsledku neprovedení rekodifikace trestního práva po dobu trvání první Československé republiky vzrostla důležitost judičiálního výkladu starého rakouského trestního řádu, což, vzhledem k otevřeně demokratickému charakteru státního zřízení, znamenalo v problematice doznání obviněného další posun k reálnému dodržování zásad a principů, které v daném předpisu skutečně odpovídaly alespoň minimálním standardům občanských práv a svobod. Úpadek důvěry v lidská práva a demokracii ve 30. letech minulého století však tento trend zpomalil (nebyl např. ani projednán návrh nového, modernějšího trestního řádu).

Období nacistické okupace na českém území přináší nutnost rozlišovat mezi obviněnými německé a české národnosti a specificky u doznání také trestné činy spáchané proti režimu a ostatní trestné činy. Učinění doznání totiž mohlo mít v různých případech radikálně odlišné následky. Ve srovnání s předchozím obdobím však lze konstatovat, že každopádně došlo ke zjednodušení celého trestního procesu, a to v neprospěch práv obviněného v důsledku zrušení některých platných zásad. Doznání, stejně jako celé trestní právo, se stalo prakticky nepředvídatelným, co se reálných následků týče. Do podobné situace se obviněný z trestného činu dostal i po skončení druhé světové války. Chaotická situace byla živnou půdou pro omezování základních práv obviněného a obcházení zásad trestního práva, tudíž doznání opět bylo často vynucováno i v souladu s platným právem.

Totalitní režim nastolený Komunistickou stranou Československa v roce 1948 upravil celý zákonný kriminalistický postup a trestní řízení do podoby, aby sloužily primárně zájmům režimu, nikoliv plnily své funkce. Tomu bylo náležitě uzpůsobeno i platné právo, neboť provedená rekodifikace v roce 1950 ve své nejhlubší podstatě znamenala návrat inkviziční zásady a prostředí, ve kterém vyšetřovatel trestného činu měl řadu prostředků, jak obviněného k doznání donutit, bylo-li to třeba a posvětil-li to režim. Takový stav už se ovšem projevil jako dlouhodobě neudržitelný a o 6 let později (1956) vešel v účinnost nový trestní řád, který lze z hlediska úpravy problematiky doznání považovat za odpovídající moderním standardům. Přijetí nové socialistické ústavy v roce 1960 však přineslo další rekodifikaci trestního procesu a tehdy zcela nový trestní řád z roku 1961 byl velmi poplatný oficiální režimové ideologii. Na druhou stranu ovšem jako první výslovně stanovil, že doznání obviněného neznamena, že trestný čin je objasněn a vyšetřování prakticky končí, nýbrž je třeba jeho pravdivost důsledně ověřit.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) zůstává v platnosti dodnes, přestože je diskuse o rekonstrukci trestního procesu v současnosti poměrně živá. Pro předmět komparace mé práce, tedy právní úpravu doznání, je nutné zmínit, že proběhlo několik důležitých, avšak nikoliv zcela zásadních novel daného zákona, logicky zejména po pádu nedemokratického režimu v roce 1989. Daleko důležitější než samotná litera zákona byla proměna společenského klimatu, doznání mohlo začít být konečně posuzováno bez ideologického zaujetí a teoreticky též s důrazem např. na zásadu rovnosti před zákonem. To s sebou přineslo odstranění zbytků inkviziční praxe a možnost s doznáním zacházet zcela odlišně než dříve. Současný stav právní úpravy institutu doznání podrobně rozebírám v následující kapitole.

4. Současné postavení obviněného po učinění doznání podle právního řádu České republiky

Ačkoliv se najdou kritici soudobého českého trestního práva, náš současný právní řád je založen na stejných několika velmi důležitých právních zásadách, jako je tomu ve všech demokratických právních státech. Tyto zásady právně zakotvují a garantují, že s obviněným,¹⁸¹ který spáchal určitý trestný čin, bude zacházeno humánně (s ohledem na jeho osobnost), budou chráněna jeho ústavně zaručená práva a nebude docházet k jejich porušení, ať už ze strany orgánů činných v trestním řízení nebo ze strany společnosti. Jak bylo poukázáno v předchozích kapitolách, cesta k dnes již ústavním pořádkem a zákony zakotveným zásadám nebyla nikterak jednoduchá. Postavení obviněného v současném českém trestním řízení je velmi složité, neboť je jednak procesní stranou, poskytuje důležité důkazy o spáchaném trestním činu (pokud se rozhodne učinit dobrovolné doznání, pak může poskytnout ojediněle přesné důkazy, neboť jen pachatel trestného činu ví naprosto přesně, jak byl trestný čin, pro který je stíhán, motivován a spáchán) a zároveň je osobou v trestním řízení, která, pakliže jí byla vina legálními důkazními prostředky náležitě prokázána, má být potrestána a odsouzena podle trestních předpisů. Nyní tedy představím, jaké má institut doznání postavení v současně účinné trestněprávní úpravě v České republice.

4.1. Současná právní úprava doznání v českém ústavním pořádku, Zákoně č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku a Zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestním řádu) ve znění souvisejících předpisů

4.1.1. Doznání a základní zásady českého právního řádu

S doznáním obviněného souvisí celá řada obecných právních zásad. První obecná zásada českého trestního práva, která má souvislost s doznáním, vyplývá

¹⁸¹ Abychom během pojednání o institutu doznání v českém trestním právu používali pojem obviněný ze spáchání určitého trestného činu správně, je třeba poznamenat, že je nezbytné nutné, aby vyšetřovatel při zahájení trestního stíhání, nejpozději však na počátku prvního výslechu, sdělil podezřelému, že je stíhán jako obviněný a sdělil mu z jakého trestného činu je obviněn (Doucha, Josef a Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav, 1997. Sdělení obvinění a postup vyšetřovatele po zahájení trestního stíhání. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 204-228. ISBN 80-7179-087-7. S. 211).

z Listiny základních práv a svobod¹⁸² (dále jen „LZPS“), konkrétně z ustanovení: „obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.“.¹⁸³ Tato zásada musí být respektována v každém stádiu trestního řízení, neboť obviněný má zákonem přiznané právo odepřít svou výpověď kdykoliv, a to i tehdy, pokud by již předtím svého práva nevyužil a již vypovídal. Z této zásady je třeba vycházet při interpretaci všech zákonných ustanovení, o nichž pojednám níže. Další důležitou ústavní zásadu nalezneme v čl. 37 odst. 1 a čl. 40 LZPS. Je zde zakotven právní princip *nemo tenetur se ipsum accusare* (zákaz donucování k sebeobviňování). Tímto právním principem je zaručeno právo, že nikdo nesmí být nucen k předložení usvědčující skutečnosti proti sobě. Uplatnění této zásady v praxi znamená, že orgány činné v trestním řízení sice mají donucovací prostředky, jak si podle českého trestního řádu zajistit, aby se obviněný dostavil na základě řádného předvolání k výslechu (uložení pořádkové pokuty, předvedení podle § 66 odst. 1 trestního řádu a § 90 odst. 1 a 2 trestního řádu), ale tím jejich legální donucovací pravomoci končí. Pokud takto předvolaný obviněný odmítne s orgány činnými v trestním řízení komunikovat, nemohou ho ke komunikaci donucovat nebo jakkoliv sankcionovat.¹⁸⁴

Institut doznání je samozřejmě nezbytné vykládat (kromě ústavních principů) také v souvislostech se základními obecnými zásadami trestního práva, přičemž jednotlivé trestní zásady se vzájemně prolínají. Pokud hovoříme o institutu doznání v českém prostředí, je především potřeba zdůraznit a vyzdvihnout význam několika nejdůležitějších právních zásad, které s doznáním velmi úzce souvisejí, až by se dalo říci, že z nich právní úprava doznání přímo vychází, což dokazuje i kontext, ve kterém se slovo doznání v českém právním řádu vyskytuje. O doznání se zmiňují primárně dva paragrafy a to § 2 odst. 5 trestního řádu a § 92 odst. 1 trestního řádu. Nejprve je ale třeba zmínit zásadu zakotvenou v § 2 odst. 1 trestního řádu, kterou lze také považovat za jednu z nejdůležitějších vůbec. Jedná se o zásadu řádného zákonného procesu, kdy nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví tento zákon (tedy trestní řád). Z tohoto velmi důležitého ustanovení vyplývá, že důkaz (příp. doznání), který by orgány činné v trestním řízení získaly nezákonným způsobem (donucením) nebo nějakým nátlakem na vyslýchanou

¹⁸² Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

¹⁸³ čl. 40 odst. 4 Ústavního zákona č. 2/1993, Listiny základních práv a svobod.

¹⁸⁴ Musil, Jan, 2009. Zákaz donucování k sebeobviňování (*nemo tenetur se ipsum accusare*). *Kriminalistika*, roč. 2009, čís. 4, s. 1-28. ISSN 1210-9150. S. 1-5.

osobu (násilím či vyhrožováním), by nesměl být v řízení dále použit, a to ani v případě, že by bylo takto učiněné doznání pravdivé. Jednalo by se o absolutně neúčinný důkaz. Jediná výjimka z tohoto ustanovení nastává v případě, kdyby takovýto důkaz byl použit proti osobě, která donucení či nátlak použila.¹⁸⁵

Další neméně důležitou trestněprávní zásadou je dobře známá zásada tzv. presumpce nevinny, odvozovaná od znění § 2 odst. 2 trestního řádu. Jedná se zároveň o ústavní zásadu, neboť přímo vyplývá též ze čl. 40 odst. 2 LZPS, což její důležitost podtrhuje.¹⁸⁶ Rigiditu této zásady poměrně nedávno opětovně potvrdil Ústavní soud ČR tvrzením, že za předpokladu, že zde existuje byť minimální pochybnost, nelze rozhodnout v neprospěch obviněného/obžalovaného.¹⁸⁷ Presumpce nevinny tedy znamená, že každý, proti komu je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, dokud není pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu jeho vina vyřčena. Je zde požadavek na to, aby vina obviněného byla vždy úplně a nepochybně prokázána, orgány činné v trestním řízení by proto měly na tuto základní zásadu vždy pamatovat a dbát především na to, aby si nevytvořily na základě důkazů ze spisu příliš subjektivní pohled o vině či případné nevině obžalovaného.¹⁸⁸

Pokud není vina plně prokázána, musí být osoba obžaloby bezodkladně zproštěna.¹⁸⁹ Jestliže tedy obviněný učiní doznání, neznamená to automaticky, že se od tohoto okamžiku má na něj hledět jako na vinného. Tím by byla hrubě porušena zásada presumpce nevinny, která má, jak bylo výše demonstrováno, velmi rigidní charakter. Rozhodujícím momentem, od kterého lze hovořit o osobě vinné ze spáchání trestného činu, je výhradně pravomocný odsuzující rozsudek, nikoliv sebejasněji se jevící skutkový stav potvrzený doznáním.¹⁹⁰

S presumpcí nevinny jsou úzce spjaty další důležité zásady trestního práva. Jedná se především o nutnost zjištění formální pravdy, resp. skutkového stavu

¹⁸⁵ Šámal, Pavel, 1997a. Uplatnění základních zásad trestního řízení v předsoudním stadiu. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 18-43. ISBN 80-7179-087-7. S. 19-20.

¹⁸⁶ Tamtéž, S. 31.

¹⁸⁷ nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1975/08, ze dne 12. 1. 2009.

¹⁸⁸ Šámal, Pavel, 1997a. Uplatnění základních zásad trestního řízení v předsoudním stadiu. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 18-43. ISBN 80-7179-087-7. S. 31.

¹⁸⁹ Sobotka, Jiří, 2012. *Zásady trestního řízení* [online]. Všechno: časopis českých právníků [cit. 20. 11. 2013]. Dostupné z: <http://casopis.vsehrd.cz/2012/04/zasady-trestniho-rizeni/>

¹⁹⁰ Žatecká, Eva, 2009b. Základní zásady trestního práva procesního. In: Fryšták, Marek a kol. *Trestní právo procesní*, Ostrava: Key Publishing, s. 12-20. ISBN 978-80-7418-041-5. S. 13-14.

věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti – tzv. zásada vyšetřovací.¹⁹¹ Tato důležitá zásada upravuje podmínky činnosti orgánů činných v trestním řízení, které mají povinnost vystupovat vůči obviněnému nestranně a nezaujatě. Orgány činné v trestním řízení mají tedy povinnost vyhledávat skutečnosti důležité jak ve prospěch, tak i v neprospěch obviněného nebo prozkoumávat pravdivost důkazů souvisejících s daným trestním řízením. V případě, že obviněný učiní dobrovolně doznání, orgány činné v trestním řízení by jeho doznání měly prověřit, případně vyhledat další skutečnosti, které potvrzují či vyvracejí pravdivost jím učiněného doznání.¹⁹² Kromě toho mají samozřejmě orgány činné v trestním řízení i další důležité povinnosti, kterými jsou zejména poučit obviněného o jeho právech, tedy v podstatě mimo jiné také o skutečnosti, že doznání může sice dobrovolně z vlastní vůle učinit, ale jeho doznání nemá vůbec žádné následky pro jejich zákonem zakotvenou povinnost vyhledat další důkazy, které potvrzují či vyvracejí jeho učiněné doznání. To, že obviněný učiní nepravdivé doznání, však nemůže být k jeho tíži ani za to nemůže být nijak trestně sankcionován.

Z presumpce nevinny dále vyplývají dvě důležitá pravidla. První pravidlo *in dubio pro reo* (v pochybnostech ve prospěch; platí pouze pro otázky skutkové povahy) znamená, že pokud zůstanou o některé skutkové otázce významné pro rozhodnutí důvodné pochybnosti, které nelze nijak vyřešit na základě dostupných důkazů, pak musí soud rozhodnout ve prospěch obviněného. I zde platí, že pokud by se obviněný doznal, ale zároveň by nebyl náležitě zjištěn skutkový stav, který by jasně potvrzoval učiněné doznání, mělo by být v důsledku pochybností rozhodnuto v jeho prospěch.¹⁹³ I k této otázce se opakovaně vyjádřil Ústavní soud, a to vyslovením předpokladu, že pokud jsou v důkazním řízení jakékoliv důvodné pochybnosti, ať už ohledně pachatele nebo předmětného činu, které nelze odstranit provedením dalšího důkazu, pak nastupuje povinnost rozhodnout ve prospěch obviněného.¹⁹⁴

¹⁹¹ § 2 odst. 5 Zákona č. 141/1961 Sb., zákona o trestním řízení soudním (trestního řádu); Šámal, Pavel, 2013a. Část první, Hlava první. Obecná ustanovení. In: Šámal, Pavel; Král, Vladimír; Baxa, Josef; Púry, František. *Trestní řád: Komentář - I. díl*. Praha: C.H.Beck, s. 1-268. ISBN 978-80-7400-465-0. S. 22-23.

¹⁹² Žatecká, Eva, 2009b. Základní zásady trestního práva procesního. In: Fryšták, Marek a kol. *Trestní právo procesní*, Ostrava: Key Publishing, s. 12-20. ISBN 978-80-7418-041-5. S. 15, 20.

¹⁹³ Šámal, Pavel, 2013a. Část první, Hlava první. Obecná ustanovení. In: Šámal, Pavel; Král, Vladimír; Baxa, Josef; Púry, František. *Trestní řád: Komentář - I. díl*. Praha: C.H.Beck, s. 1-268. ISBN 978-80-7400-465-0. S. 12.

¹⁹⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1975/08, ze dne 12. 1. 2009; Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 864/11, ze dne 16. 6. 2011.

Druhé obecné pravidlo vycházející z presumpce nevinny spočívá ve faktu, že obviněnému musí být vina prokázána orgány činnými v trestním řízení. To znamená, že obviněný v kterémkoliv stádiu trestního řízení nemá sám povinnost dokazovat žádnou skutečnost.¹⁹⁵ V případě, že by obviněný sám dokazoval určitou skutečnost nebo by učinil své doznání před orgány činnými v trestním řízení, neznamená to, že by byla obviněnému jeho vina dostatečně prokázána. Teprve po uplatnění zásady vyhledávací, kdy orgány činné v trestním řízení vyhledají a zjistí další skutečnosti důležité pro trestní řízení, je naplněna podstata druhého pravidla a soud může rozhodovat o jeho vině a trestu. Doznání, které učiní obviněný mimo rámec vyšetřování a dokazování, není tedy samo o sobě důkazem, nýbrž pouze jednou ze zjištěných skutečností. Vyhledaným důkazem se může stát až v rámci formalizované procedury, o které bude pojednáno níže.

Se všemi výše zmíněnými zásadami se prolíná zásada lidskosti v trestním řízení. Zásada lidskosti je zaručena primárně ústavním pořádkem České republiky. Jedná se opět o obecnou zásadu, kdy orgány činné v trestním řízení mají povinnost konat tak, aby zachovaly ústavně zaručená práva osob zúčastněných na trestním řízení, především obviněného. Jedná se především o povinnosti jako „*poučit jej o jeho právech, poskytnout mu možnost jejich plného uplatnění, nedonucovat ho k výpovědi žádným způsobem, zachovávat v době výslechu potřebnou míru slušnosti a zdvořilosti, poskytnout dané osobě dostatečný prostor k výpovědi o skutečnostech, které považuje sám za důležité z hlediska své obhajoby.*“¹⁹⁶ Zmíněná zásada lidskosti má v dnešní době velmi rozšířený význam pro absolutní zákaz doznání jakkoliv vynucovat, byť by tak orgán činný v trestním řízení činil na obviněného nenásilným způsobem a byl by tak úspěšnější v naplňování funkcí trestního práva.

Pokusím se nyní nastínit, co je onou „lidskostí“ v nyní řešené zásadě přesně myšleno. V dnešní době má každá civilizovaná společnost vytvořenou svou vlastní soustavu uznávaných právních a morálních norem, které vytyčují

¹⁹⁵ Šámal, Pavel, 1997a. Uplatnění základních zásad trestního řízení v předsoudním stadiu. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 18-43. ISBN 80-7179-087-7. S. 32-33; Šámal, Pavel, 2013a. Část první, Hlava první. Obecná ustanovení. In: Šámal, Pavel; Král, Vladimír; Baxa, Josef; Púry, František. *Trestní řád: Komentář - I. díl*. Praha: C.H.Beck, s. 1-268. ISBN 978-80-7400-465-0. S. 24.

¹⁹⁶ Púry, František, 2013. Hlava pátá. Dokazování. In: Šámal, Pavel; Král, Vladimír; Baxa, Josef; Púry, František. *Trestní řád: Komentář - I. díl*. Praha: C.H.Beck, s. 1308-1658. ISBN 978-80-7400-465-0. S. 1417.

základní požadavky na jejich chování a jednání. Tyto základní požadavky společnosti by měly dodržovat mimo jiné právě orgány činné v trestním řízení, neboť profese policisty je ve společnosti velmi specifická. Pevně stanovené normy jsou důležité pro způsob myšlení policisty.¹⁹⁷ Orgány činné v trestním řízení by hlavně měly jednat s obviněným jako s člověkem (nesmí zapomínat, že naproti nim stále sedí lidská bytost). Zejména pro orgány činné v trestním řízení, které mají za úkol trestnou činnost vyhledávat a vyšetřovat (policie, státní zastupitelství) prioritně platí také prolnutí zásady lidskosti a zásady presumpce nevinny. Měly by vystupovat ohleduplně, objektivně, profesionálně, nestranně a bez předsudků.¹⁹⁸ Zejména policejní orgány si mohou o obviněném myslet prakticky cokoliv, ale na jejich postupu při výslechu to nesmí hrát žádnou roli, neboť jen soudu náleží rozhodovat o vině a trestu. Rozhodně by obviněného neměly urážet, snižovat jeho důstojnost, ponižovat jej nebo být vůči němu vulgární.¹⁹⁹

Současný trestní řád v § 33 vymezuje různá práva obviněného, která posilují postavení obviněného a myslí i na humánnost trestního řízení. Důležité je také ustanovení v § 33 odst. 5 trestního řádu, kde je stanovena povinnost orgánů činných v trestním řízení vždy obviněného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich realizaci. Podle výše zmíněného § 33 odst. 1 trestního řádu má obviněný právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které mu jsou kladeny za vinu a důkazům o nich a to ve svém mateřském jazyce, ovšem až po seznámení se s obviněním. S tímto právem je spojeno právo obviněného na tlumočníka. Dále může obviněný při své obhajobě navrhnout další důkazy. Tohoto práva může využít již v přípravném řízení nebo kdykoliv poté, nové důkazy může předložit při všech vyšetřovacích úkonech. Může také činit návrhy a žádosti, které mohou být různého druhu (návrh na provedení důkazu, námitka podjatosti, žádost o propuštění z vazby), či opravné prostředky (stížnost, odpor). Obviněný má zároveň podle dosud platného trestního řádu právo zvolit si obhájce a radit se

¹⁹⁷ Fryšták, Marek, 2004. Kodex policejní etiky. *Kriminalistika*, roč. 2004, čís. 1, strany nečíslovány. ISSN 1210-9150.

¹⁹⁸ Policie České republiky, 2010. *Etický kodex Policie České republiky* [online]. Policie ČR [cit. 18. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/eticky-kodex-policie-ceske-republiky.aspx>; Soudcovská unie České republiky, 2011. *Etické zásady chování soudce* [online]. Soudcovská unie ČR [cit. 18. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.sucr.cz/onas/eticke-zasady-chovani-soudce.html>; §§ 1-5 Zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

¹⁹⁹ § 9 Zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

s ním. To nelze uskutečnit, když má obviněný odpovědět na již položenou otázku.²⁰⁰

4.1.2. Forma a způsob učinění doznání

V momentě, kdy se zabýváme institutem doznání podle našeho platného českého práva, považují též za důležité popsat formální proceduru při získání doznání jako důkazu.

Podle § 307 odst. 1 trestního řádu postačí jako doznání výpověď obviněného, kterou se dozná ke všem skutkovým okolnostem, které naplňují všechny zákonné znaky stíhaného trestného činu. Postačí však, když se obviněný dozná, že spáchal trestný čin tak, že umožní závěry o tom, že se trestného činu dopustil, aniž by uvedl, že se cítí vinen určitým trestným činem. Takto učiněné doznání musí být učiněno při výslechu obviněného a v souladu s procesními předpisy tak, aby jej bylo možné použít jako důkaz před soudem.²⁰¹

Doznání tedy musí mít formu formalizované výpovědi obviněného. S touto problematikou úzce souvisí nedávno medializované usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 7 Tdo 1116/2012 ze dne 3. 10. 2012, které vyvolalo vlnu negativních reakcí ze strany laické veřejnosti, policejních orgánů a dokonce i některých odborníků. Bylo v něm mj. stanoveno, že jako důkaz nelze použít sdělení, které vyšetřujícímu policistovi někdo sdělil mimo režim výslechu obviněného či svědka, tedy např. doznání. Podobně jako samotní soudci Nejvyššího soudu ve svém tiskovém prohlášení²⁰², pokládám tuto diskusi za bezpředmětnou, neboť český trestní řád poměrně jasně stanoví pravidla použitelnosti získaných informací v rámci vyšetřování trestných činů jako důkazů. Výpověď policisty, která interpretuje vyjádření osoby (v našem případě doznání ke spáchání trestného činu), ať už bezformální či podle ustanovení o požádání

²⁰⁰ Šámal, Pavel, 2013b. Část první, Hlava druhá. Soud a osoby na řízení zúčastněné. In: Šámal, Pavel; Král, Vladimír; Baxa, Josef; Púry, František. *Trestní řád: Komentář – I. díl*. Praha: C.H.Beck, s. 269-605. ISBN 978-80-7400-465-0. S. 407-408; Doucha, Josef a Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav, 1997. Sdělení obvinění a postup vyšetřovatele po zahájení trestního stíhání. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 204-228. ISBN 80-7179-087-7. S. 211-215.

²⁰¹ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 5. 2005, sp. zn. 4 TO 383/2005.

²⁰² Nejvyšší soud ČR, 2014. *Reakce Nejvyššího soudu na nepravdivé články v deníku Právo* [online]. Nejvyšší soud [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/0/2C9D42CA82F3AB16C1257C770045D610?openDocument.

o vysvětlení podle §158 odst. 3 a) trestního řádu, použitelná jako důkaz u soudu být nemůže. To ale neznamená, že není možné použít výpověď policisty vůbec, jen není relevantní, co mu mimo zákonný procesní postup někdo řekl. Jde o poměrně logickou zákonnou pojistku proti zvlášť vyšetřujících orgánů, nikoliv nesmyslnou skandální komplikaci trestního řízení, jak bylo médiu mnohdy prezentováno.

Český právní řád zakazuje jakýkoliv nátlak (psychický, fyzický) na vyslýchaného obviněného. Ustanovení § 92 odst. 1 trestního řádu výslovně zakazuje, aby obviněný byl jakýmkoliv způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání, neboť obviněný nemá žádnou povinnost vypovídat vůči orgánům činným v trestním řízení. V případě, že by obviněný vypověděl nepravdivé doznání, nemůže být trestně odpovědný pro trestný čin křivé výpovědi. K vynucování doznání nemůže být zneužíváno také vazby a jiných prostředků k zajištění osob.²⁰³ Z judikatury lze také dovodit, že z křivé výpovědi nelze obvinít rovněž osobu, která je sice vyslýchána orgány činnými v trestním řízení jako svědek, avšak s důvodným podezřením, že jde spíše o pachatele daného trestného činu. Tlak na svědka, který je reálně spíše podezřelým (např. na základě jiných důkazů), aby vypovídal pravdivě pod pohrůžkou obvinění z křivé výpovědi, byl vyhodnocen jako nepřipustný např. v rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 21. 2. 2006, sp. zn. 13 To 63/2006.

O požadované formě a způsobu doznání se krátce zmiňují též § 178a odst. 1b a § 307 odst. 1 trestního řádu. Podle paragrafu § 178a odst. 1b trestního řádu je doznání bráno vážně pro danou situaci (zde pro splnění jedné z podmínek pro označení obviněného za tzv. spolupracujícího obviněného, viz podkapitola 4.2.) tehdy, když se obviněný dozná k trestnému činu, pro který je stíhán, a zároveň neexistují důvodné pochybnosti o tom, že své doznání učinil svobodně, vážně a určitě. Ustanovení § 307 odst. 1 trestního řádu, týkající se podmíněného zastavení trestního stíhání, propojuje doznání obviněného s nahrazením způsobené škody a vydáním případného bezdůvodného obohacení, což ovšem má význam opět pouze pro danou konkrétní procesní situaci, nikoliv obecně pro formu a způsob učinění doznání obecně.

²⁰³ Púry, František, 2013. Hlava pátá. Dokazování. In: Šámal, Pavel; Král, Vladimír; Baxa, Josef; Púry, František. *Trestní řád: Komentář - I. díl*. Praha: C.H.Beck, s. 1308-1658. ISBN 978-80-7400-465-0. S. 1416.

U tzv. odklonů v trestním řízení se tedy (mimo jiné) formou a způsobem učinění doznání budu věnovat až ve zvláštní podkapitole.

V literatuře se také objevuje názor, jak postupovat v případě, kdy se obviněný doznal ke spáchání trestného činu, ale další provedené důkazy tomuto tvrzení neodpovídají. Zpravidla se argumentuje v dané skutečnosti tak, že zákon nepožaduje jinak standardní spolehlivé zjištění skutkového stavu a postačí doznání obviněného (neboť ten nejlépe ze všech zainteresovaných subjektů ví, jak byla trestná činnost páchána, a proto rozpor mezi doznáním a provedenými důkazy je bezvýznamný), pokud obviněný se zastavením trestného činu souhlasí. Výše zmíněný názor ovšem přehlíží zákonem stanovenou zásadu obsaženou v § 2 odst. 5 trestního řádu. Řešením je, že se toto ustanovení použije tak, že se přihledne k povaze daného skutku. Pokud by tedy bylo zřejmé, že se obviněný doznal k trestnému činu, který zjevně nespáchal, musel by příslušný orgán činný v trestním řízení postupovat podle § 2 odst. 5 trestního řádu, tzn. provést ještě další důkazy, tak aby případ mohl být náležitě objasněn.²⁰⁴

4.1.3. Doznání jako podmínka odklonů v trestním řízení

Podle výše zmíněného Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 5. 2005, sp. zn. 4 TO 383/2005 lze doznání považovat za základní podmínku tzv. odklonů v trestním řízení.²⁰⁵ Podmíněné zastavení trestního stíhání²⁰⁶ bylo zavedeno do našeho trestního řádu novelou z roku 1993.²⁰⁷

²⁰⁴ Šámal, Pavel, 1997b. Podmíněné zastavení trestního stíhání a schválení narovnání. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 44-61. ISBN 80-7179-087-7. S. 48.

²⁰⁵ Účelem odklonu je rychlost a efektivnost vyřízení vhodných trestních řízení, které nevyžadují projednání před soudem v hlavním líčení. Jedná se zejména o případy, které jsou po právní i skutkové stránce jednodušší (méně závažné trestné činy). Pod pojmem odklon se zařazuje: Trestní příkaz, podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého (Šámal, Pavel, 2007. Odklon v trestním řízení. In: Musil, Jan a Kratochvíl, Vladimír a Šámal, Pavel a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní*. Praha: C.H.Beck, str. 831-858. ISBN 978-80-7179-572-8. S. 831-832).

²⁰⁶ Institut podmíněného zastavení trestního řízení představuje zvláštní způsob vyřízení věci v trestním řízení. Jedná se o jakýsi odklon od standardního průběhu trestního stíhání, a který nekončí rozhodnutím o vině a trestu, ale upřednostňuje jiné zájmy než je odsouzení pachatele. Důvodem přijetí této úpravy bylo zrychlit a zefektivnit vyřizování trestních věcí (Růžička, Miroslav, 2003c. Skončení přípravného řízení. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 1002-1101. ISBN 80-7179-741-3. S. 1076-1077).

²⁰⁷ Šámal, Pavel, 1997b. Podmíněné zastavení trestního stíhání a schválení narovnání. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 44-61. ISBN 80-7179-087-7. S. 44.

Podmíněné zastavení trestního stíhání je upraveno v § 307 a § 308 trestního řádu a týká se pouze přečinů. Aby mohlo dojít k podmíněnému zastavení trestního stíhání, musí být splněny tři kumulativní podmínky obsažené v § 307 odst. 1 trestního řádu.²⁰⁸ Pro mou diplomovou práci je ale důležitá podmínka zastavení trestného stíhání, která výslovně zakotvuje, aby se obviněný k trestnému činu doznal.²⁰⁹

Pokud jde o podmínky doznání obviněného, musí být doznání u podmíněného zastavení trestního stíhání obsaženo v jeho protokolu o výpovědi (podle § 90 trestního řádu), nestačí tedy pouze prohlášení, že se doznává ke spáchání trestného činu, nýbrž v něm musí být uvedeny všechny skutkové okolnosti, které naplňují zákonné znaky stíhaného trestného činu. Doznání tedy musí obsahovat i postoj obviněného k zavinění (úmysl nebo nedbalost) a vědomí protiprávnosti skutku.²¹⁰ K těmto skutečnostem se vyjádřil Krajský soud v Hradci Králové, tím, že vyslovil svůj názor, že za doznání nelze považovat situaci, kdy výpověď obviněného obsahuje popis skutku tak, že je zřejmé, že se jedná o okolnost vylučující protiprávnost (např. nutná obrana).²¹¹ Pokud tyto znaky skutkové podstaty chybí, nelze podmínku doznání pro podmíněné zastavení trestního stíhání považovat za splněnou.²¹² Problematika zavinění je často sporná u dopravních trestných činů. U těchto činů pak k prokázání stačí, když se obviněný dozná ke skutečnosti, která umožní učinit závěr o nedbalostním zavinění, aniž by sám uvedl, že se cítí vinen pro stíhaný nedbalostní trestný čin.²¹³

Druhým zvláštním typem trestního řízení upraveným v současném právním řádu je institut narovnání.²¹⁴ Přičemž aby mohlo dojít v trestním řízení k narovnání, musejí být opět splněny tři kumulativní podmínky, z nichž pro mou práci je nejdůležitější podmínka upravena v § 309 odst. 1a trestního řádu: „*Obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné*

²⁰⁸ Šubrt, Milan, 2009. Zvláštní způsoby řízení. In: Novotný, František a Souček, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 317-373. ISBN 978-80-7380-237-0. S. 322-323.

²⁰⁹ § 307 odst. 1 a) Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestního řádu).

²¹⁰ Šubrt, Milan, 2009. Zvláštní způsoby řízení. In: Novotný, František a Souček, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 317-373. ISBN 978-80-7380-237-0. S. 324.

²¹¹ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 336/2003 ze dne 19. 8. 2003.

²¹² Šubrt, Milan, 2009. Zvláštní způsoby řízení. In: Novotný, František a Souček, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 317-373. ISBN 978-80-7380-237-0. S. 324.

²¹³ Šámal, Pavel, 1997b. Podmíněné zastavení trestního stíhání a schválení narovnání. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 44-61. ISBN 80-7179-087-7. S. 45-47.

²¹⁴ § 309 Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestního řádu).

pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě.“ Zde je základní rozdíl od podmíněného zastavení v trestním řízení, neboť v tomto případě nemůžeme mluvit o doznání obviněného, protože zde postačí pouze jeho prohlášení zachycené do protokolu nebo úředního záznamu.²¹⁵

Nejnovějším a nejmladším typem odklonů trestního řízení je institut dohody o vině a trestu, který do našeho právního řádu zavedla novela publikovaná pod č. 193/2012 Sb. s účinností od 1. 9. 2012. Při uzavírání dohody o vině a trestu je povinné zastoupení obviněného obhájcem.²¹⁶ Smyslem institutu dohody o vině a trestu je uzavření dohody mezi státním zástupcem a obviněným, který prohlásil, že spáchal trestný čin, popř. i s poškozeným. Dané prohlášení ovšem nesmíme ztotožňovat s doznáním ve formalizované podobě důkazu (viz výše). Pokud by totiž nedošlo k sepsání dohody o vině a trestu, pak by se k učiněnému prohlášení v dalším řízení nepřihlíželo.²¹⁷ V takto uzavřené dohodě obviněný prohlásí, že spáchal trestný čin, popíše daný skutek a dohodne se se státním zástupcem na výměře trestu a případné náhradě škody. Prohlášení obviněného je možné za předpokladu, že nejsou důvodné pochybnosti o pravosti takto učiněného prohlášení na základě dosud legálně získaných důkazů. Tuto dohodu poté státní zástupce předloží ke schválení soudu. Pokud soud schválí dohodu v dané podobě, odvolání není přípustné.²¹⁸

Výhodami tohoto institutu jsou zejména efektivnost, zjednodušení trestního řízení a dokazování, rychlost a snaha o ulehčení již teď přeplněným soudů. Naopak zjevnou nevýhodou je skutečnost, že tímto institutem dochází k porušení základní právní zásady obsažené v § 2 odst. 5 trestního řádu, která zavazuje orgány činné v trestním řízení, aby rozhodovaly na základě získaných poznatků, o nichž nejsou důvodné pochybnosti. Ustanovením o dohodě o vině a trestu jsou podkopávány i některé další trestněprávní procesní zásady, zejména zásada vyhledávací a zásada legality. Zároveň tyto dohody směřují k tomu, aby

²¹⁵ Šámal, Pavel, 1997c. Rozhodnutí a opatření soudu. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 811-888. ISBN 80-7179-087-7. S. 860; Šubrt, Milan, 2009. *Zvláštní způsoby řízení*. In: Novotný, František a Souček, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 317-373. ISBN 978-80-7380-237-0. S. 326-327.

²¹⁶ Jelínek, Jiří, 2012. Dohodovací řízení v trestním řízení a otázky s tím související. *Bulletin Advokacie*, roč. 2012, čís. 10, str. 19-25. ISSN 1210-6348. S. 20.

²¹⁷ § 175a odst. 7 Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestního řádu).

²¹⁸ Musil, Jan, 2008. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. In: *Kriminalistika*, roč. 2008, čís. 1, strany nečíslovány. ISSN 1210-9150; Jelínek, Jiří, 2012. Dohodovací řízení v trestním řízení a otázky s tím související. *Bulletin Advokacie*, roč. 2012, čís. 10, str. 19-25. ISSN 1210-6348. S. 19-24.

v praxi byly ukládány za trestné činy neadekvátně mírné tresty, což může obviněného motivovat učinit doznání, teoreticky i nepravdivé, aby jej už trestní řízení dále neobtěžovalo. V dohodě o vině a trestu orgány činné v trestním řízení rozhodují totiž jen na základě toho, na čem se jednotlivé strany dohodly.²¹⁹ Podle Jana Musila obviněný a orgány činné v trestním řízení nejsou smluvními stranami a tudíž jim nepřísluší uzavírat dohody mezi sebou nebo otázka, jak poté bude justici vnímat veřejnost. Takto učiněné doznání (pod vidinou mírnějšího trestu) v sobě postrádá etický aspekt, neboť k uzavírání dohod o vině a trestu dochází nejčastěji právě v momentě, kdy obviněný svou vinu zcela nebo zčásti popírá a žádná ze stran si nemůže být jistá, jak řízení bude vlastně skončeno.²²⁰

Dohoda o vině a trestu je podle dostupných zdrojů zatím v praxi aplikována pouze výjimečně.²²¹ Dohoda o vině a trestu je upravena v § 175 odst. 1c a § 175a a násl. (upravující postup uzavření dohody) a § 314o a násl. trestního řádu (v řízení o schválení dohody).²²² Uzavření dohody ale není možné u všech trestných činů, nýbrž pouze u přečinů a zločinů, které nejsou kvalifikovány jako zvlášť závažné zločiny, a není také možná u řízení proti uprchlému. Je možné ji uzavřít pouze v přípravném řízení.²²³

Dohoda o vině a trestu je průlomové ustanovení, neboť pokud obviněný přistoupí na dohodu o vině a trestu (dobrovolně, v žádném případě k ní nemůže být nikterak nucen), pak žádné dokazování před soudem již neprobíhá.²²⁴ Dohodou se má docílit především toho, že orgány činné v trestním řízení získají

²¹⁹ Jelínek, Jiří, 2012. Dohodovací řízení v trestním řízení a otázky s tím související. *Bulletin Advokacie*, roč. 2012, čís. 10, str. 19-25. ISSN 1210-6348. S. 24; Protivinský, Miroslav a Kratochvíl, Vladimír, 2004. Jsou dohody v trestním řízení přípustné a nutné? *Kriminalistika*, roč. 2004, čís. 3, strany nečíslovány. ISSN 1210-9150.

²²⁰ Musil, Jan, 2008. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. In: *Kriminalistika*, roč. 2008, čís. 1, strany nečíslovány. ISSN 1210-9150.

²²¹ Bartůňková, Tereza, 2013. *Možnost dohody o vině a trestu soudy zatím prakticky nevyužívají* [online]. Český rozhlas [cit. 22. 11. 2013]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/moznost-dohody-o-vine-a-trestu-soudy-zatim-prakticky-nevyuzivaji--1180035.

²²² Jelínek, Jiří, 2012. Dohodovací řízení v trestním řízení a otázky s tím související. *Bulletin Advokacie*, roč. 2012, čís. 10, str. 19-25. ISSN 1210-6348. S. 19.

²²³ Musil, Jan, 2008. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. In: *Kriminalistika*, roč. 2008, čís. 1, strany nečíslovány. ISSN 1210-9150; Křivánková, Zuzana, 2012. *Dohoda o vině a trestu: Základní podmínky dohody o vině a trestu* [online]. eAdvokacie [cit. 22. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.e-advokacie.cz/cz/clanky/ustavni-spravni-a-trestni-pravo/dohoda-o-vine-a-trestu.html>.

²²⁴ Kolomičenko, Jakub, 2012. *Dohoda o vině a trestu* [online]. epravo.cz [cit. 23. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/dohoda-o-vine-a-trestu-85854.html>.

obdobu doznání od obviněného a tím pro ně bude v trestním řízení zjednodušena důkazní situace.²²⁵

4.2. Institut spolupracujícího obviněného

V České republice se postupně od devadesátých let minulého století začal projevovat organizovaný zločin, přičemž z počátku bylo jeho nebezpečí spíše přehlíženo. Typické pro organizovaný zločin je to, že je pro orgány činné v trestním řízení velmi těžko odhalitelný díky své propracovanosti, provázanosti a složitosti.²²⁶ Efektivní boj proti organizované skupině, která páchá trestnou činnost, je stále čím dál obtížnější. Pachatelé těchto trestných činů jsou stále rafinovanější a profesionálnější, pokud jde o způsob, jakým trestnou činnost páchají. Je to dáno hlavně tím, že na straně organizované skupiny dbají mezi svými členy o to, aby nedocházelo k úniku jejich vnitřních důležitých informací. Organizované skupiny mají zájem zejména na tom, aby žádný její člen neučinil své dobrovolné doznání se k trestné činnosti. Naopak orgány, které se snaží vyšetřovat a předcházet trestné činnosti, musejí vynakládat obrovské úsilí, aby se jim dařilo objasňovat spáchané trestné činy. Objasnění ovšem není možné provést bez důvěryhodných přímých důkazů, ideálně právě doznání. V praxi se za tímto účelem zavedl a hojně se používá institut spolupracujícího obviněného. Institut se stal součástí našeho právního řádu přijetím nového trestního zákoníku²²⁷ a novelou trestního řádu²²⁸ a vstoupil v účinnost od 1. 1. 2010.²²⁹ Institut spolupracujícího obviněného se zdá být velmi účinným nástrojem, který by mohl

²²⁵ Musil, Jan, 2008. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. In: *Kriminalistika*, roč. 2008, čís. 1, strany nečíslovány. ISSN 1210-9150.

²²⁶ Scheinost, Miroslav, 2004. Pojetí organizovaného zločinu a jeho vztah k dalším kategoriím kriminality. *Kriminalistika*. roč. 2004, čís. 4, strany nečíslovány. ISSN 1210-9150; Scheinost, Miroslav a Diblíková, Simona, 2009. Zločinné spolčení – právní rámec, definice, postih, pachatelé. *Kriminalistika*. roč. 2009, čís. 2, str. 1-27. ISSN 1210-9150. S. 1.

²²⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

²²⁸ Zákon č. 41/2009 Sb. o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku.

²²⁹ Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav, 2013. Část druhá, Hlava desátá. Zahájení trestního stíhání, další postup v něm a zkrácené přípravné řízení. In: Šámal, Pavel; Král, Vladimír; Baxa, Josef; Púry, František. *Trestní řád: Komentář - 2. díl*. Praha: C.H.Beck, s. 2054-2394. ISBN 978-80-7400-465-0. S. 2315; Kuchta, Josef, 2010. Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu. In: *Dny práva – 2010 – Days of Law* (Brno: Masarykova univerzita, 2010), [cit. 13.9.2013]. s. 105-114. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf. S. 113.

velice efektivně a v kombinaci s jinými legálními prostředky vhodně přispět k potírání organizovaného zločinu.²³⁰

Institut se stal v poslední době doslova fenoménem. Je velmi diskutovaným tématem. V současnosti najdeme řadu jeho odpůrců i příznivců. Příznivci tohoto institutu vidí jeho hlavní přínos v tom, že institut napomáhá k posílení bezpečnosti a odhalování kriminality s mnohem menšími vynaloženými náklady, dále pak v jeho efektivnosti v boji se zločinem. Nevýhodu lze pak spatřovat v tom, že má institut dopad na přiměřenost uloženého trestu, neboť si obviněný tím, že bude spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, může zajistit mírnější trest.²³¹ Skeptici se obávají, že zmiňovaný institut může mít nepředvídatelné důsledky.

Právní úprava institutu spolupracujícího obviněného je obsažena v § 178a trestního řádu a v souvislosti s ním se pak o tomto institutu zmiňují paragrafy 39 trestního zákoníku (při stanovení druhu trestu a jeho výměře) a 58 odst. 4 trestního zákoníku (pokud jde o mimořádné snížení trestu soudem pod dolní hranici trestní sazby za předpokladu, že pachatel získal označení spolupracujícího obviněného a splnil zákonem stanové podmínky) a § 41m trestního zákoníku, kdy je postavení spolupracujícího obviněného bráno jako polehčující okolnost.²³²

Podstata a možnost využití institutu je založena na dobrovolnosti obviněného.²³³ Účelem ustanovení je především snaha motivovat osoby, které se podílely na páchání trestné činnosti jako členové organizované skupiny, aby spolupracovaly s orgány činnými v trestním řízení a pomáhaly tak k objasňování organizovaných zločinů tím, že svojí výpovědí poskytnou tolik důležité a nezastupitelné důkazy, které by se jinak mnohdy nepodařilo orgánům činným v trestním řízení získat, neboť v obdobných případech je velice časté, že svědkové

²³⁰ Kuchta, Josef, 2010. Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu. In: *Dny práva – 2010 – Days of Law* (Brno: Masarykova univerzita, 2010), [cit. 13. 9. 2013]. s. 105 - 114. Dostupné z:

http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf. S. 105.

²³¹ Nett, Alexandr, 2010. Spolupracující obviněný přínosy a rizika nové právní úpravy. In: *Dny práva – 2010 – Days of Law*. (Brno: Masarykova univerzita, 2010), [cit. 13. 9. 2013]. s. 115-127. Dostupné z:

http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf. S. 123.

²³² Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav, 2013. Část druhá, Hlava desátá. Zahájení trestního stíhání, další postup v něm a zkrácené přípravné řízení. In: Šámal, Pavel; Král, Vladimír; Baxa, Josef; Pury, František. *Trestní řád: Komentář - 2. díl*. Praha: C.H.Beck, s. 2054-2394. ISBN 978-80-7400-465-0. S. 2316-2317.

²³³ Seifert, Filip, 2013. Úskalí institutu spolupracujícího obviněného. *EPRAVO.CZ magazín*. roč. 2013, čís. 1, s. 102. ISSN 1213-189X. S. 102.

či oběti takovýchto trestných činů předstírají ze strachu či z pomsty ztrátu paměti nebo pod tlakem mění své výpovědi.²³⁴

Se zavedením institutu spolupracujícího obviněného do našeho právního řádu je spojován další pojem, tzv. korunní svědek. Je důležité správně identifikovat jejich rozdíly. Korunním svědkem je označován spolupachatel trestného činu nebo účastník na trestném činu, který uzavře s orgány činnými v trestním řízení dohodu o tom, že bude pravdivě vypovídat ve prospěch obžaloby a svým jednáním tak přispěje k odhalení nebo usvědčení jiného spolupachatele či účastníka a který je za podání takového svědectví státem odměněn tak, že mu poskytne privilegium nestíhatelnosti, beztrestnosti nebo zmírnění jeho trestu nebo eventuálně zvláštní ochranu před pomstou ostatních členů organizované skupiny.²³⁵ Tato definice vykazuje známky vysoké míry obecnosti, proto zároveň v sobě konzumuje i definici spolupracujícího obviněného, ale nesmíme ztotožňovat tyto dva pojmy. Rozdíly lze spatřit zejména v tom, že v případě korunního svědka je zde od orgánů činných v trestním řízení vidina většího příslibu výhod, které jsou výraznější než pro spolupracujícího obviněného. Korunní svědek může docílit až zastavení trestního stíhání a zániku své trestní odpovědnosti, kdežto spolupracující obviněný dosáhne pouze určité úlevy při ukládání trestu soudem.²³⁶

V právní úpravě obsažené v § 178a odst. 1 a 2 trestního řádu je zákonodárcem stanoveno, že za spolupracujícího obviněného může státní zástupce v řízení o zločinu označit obviněného, pokud státnímu zástupci oznámil skutečnosti, které mohou rozkrýt organizovanou trestnou činnost, souhlasí s označením za spolupracujícího obviněného, nespáchal závažnější trestný čin, než rozkrývá, a pro mou práci klíčově, se svobodně, vážně a určitě doznal k činu, pro který je stíhán.²³⁷ Ze zákona však již nejednoznačně vyplývá, zda trestným činem, ke kterému bylo doznání učiněno, má být pouze onen ve vztahu

²³⁴ Kuchta, Josef, 2010. Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu. In : *Dny práva – 2010 – Days of Law* (Brno: Masarykova univerzita, 2010), [cit. 13. 9. 2013]. s. 105 - 114. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf. S. 105-106.

²³⁵ Tamtéž, S. 106.

²³⁶ Kuchta, Josef, 2010. Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu. In : *Dny práva – 2010 – Days of Law* (Brno: Masarykova univerzita, 2010), [cit. 13. 9. 2013]. s. 105 - 114. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf. S. 107.

²³⁷ Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav, 2013. Část druhá, Hlava desátá. Zahájení trestního stíhání, další postup v něm a zkrácené přípravné řízení. In: Šámal, Pavel; Král, Vladimír; Baxa, Josef; Pury, František. *Trestní řád: Komentář - 2. díl*. Praha: C.H.Beck, s. 2054-2394. ISBN 978-80-7400-465-0. S. 2320-2321.

k organizované skupině, nebo se ustanovení vztahuje na kterýkoliv trestný čin, z něhož je daná osoba obviněna. Ke druhé možnosti se přiklání většina názorů.²³⁸

Problém, který v sobě doznání ve snaze získat postavení spolupracujícího obviněného skrývá, je v tom, že státní zástupce může obviněného označit jako spolupracujícího až v obžalobě. To má za následek, že i poté, co obviněný splní všechny zákonem stanovené podmínky, pro označení spolupracujícího obviněného, nemá žádnou jistotu, že tak bude skutečně označen²³⁹, neboť, na rozdíl od orgánů činných v trestním řízení, nemůže přesně posoudit, zda informace, které poskytne, budou dostatečně naplňovat znaky požadované zákonem. Rozhodnutí státního zástupce o odmítnutí poskytnout statut spolupracujícího obviněného přitom není přezkoumatelné a možnost získat postavení spolupracujícího obviněného v obžalobě končí.²⁴⁰ Další problém nastává v momentě, kdy obviněný sdělí podle něj důležité skutečnosti, které mají mít významné vlastnosti k odhalení zločinu, ale následně se zjistí, že dané skutečnosti takovou vlastnost nemají nebo ani nikdy neměly. Zákon v tomto případě mlčí. Josef Kuchta je ve svém článku téhož názoru, že dobrotivost státu nelze spojovat až podle toho, jak dopadne trestní řízení.²⁴¹

Za největší problém institutu spolupracujícího obviněného v českém právním řádu spatřuji to, že § 178a trestního řádu se vůbec nezabývá případem, kdy spolupracující obviněný poruší své podmínky. Sankcí za porušení těchto podmínek by mělo být odejmutí statutu spolupracujícího obviněného a všech výhod, které s tím plynou.²⁴² Posledním zásadním problémem je obtížnost zabránění zneužívání tohoto institutu. Spolupracující obviněný, který usvědčí jinou osobu, tak může dělat z vlastního zájmu, aby na něj přenesl svou část zodpovědnosti, popř. se chce zavděčit soudu, aby si tak zajistil výhodnější

²³⁸ Kuchta, Josef, 2010. Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu. In : *Dny práva – 2010 – Days of Law* (Brno: Masarykova univerzita, 2010), [cit. 13. 9. 2013]. s. 105 - 114. Dostupné z:

http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf. S. 111.

²³⁹ Nett, Alexandr, 2010. Spolupracující obviněný přínosy a rizika nové právní úpravy. In: *Dny práva – 2010 – Days of Law*. (Brno: Masarykova univerzita, 2010), [cit. 13. 9. 2013]. s. 115-127. Dostupné z:

http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf. S. 125.

²⁴⁰ Seifert, Filip, 2013. Úskalí institutu spolupracujícího obviněného. *EPRAVO.CZ magazín*. roč. 2013, čís. 1, s. 102. ISSN 1213-189X. S. 102.

²⁴¹ Kuchta, Josef, 2010. Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu. In : *Dny práva – 2010 – Days of Law* (Brno: Masarykova univerzita, 2010), [cit. 13. 9. 2013]. s. 105 - 114. Dostupné z:

http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf. S. 111-112.

²⁴² Tamtéž, S. 114.

postavení v trestním řízení.²⁴³ Účel doznání v rámci daného institutu může vést k odklonu od jeho primární podstaty.

²⁴³ Bouda, Zbyněk, 2009. Účinná lítost, spolupracující obviněný, program shovívavosti – obdobné instituty na cestě k efektivnějšímu právu? *Časopis pro právní vědu a praxi*. roč. 2009, čís. 3, s. 218-224. ISSN 1210-9126. S. 224.

Závěr

Zásadním poznatkem mé práce je, že doznání obviněného jako institut trestního práva lze považovat v současnosti za poměrně přehlížený, neboť v podmínkách moderního demokratického státu jeho postavení de iure není zdaleka tolik významné, jako tomu bylo v dobách dřívějších. Institut doznání přitom prošel v komparovaném období velmi výraznými proměnami, a to jak po pozitivně-právní stránce, tak po stránce způsobu jeho praktického uplatňování. Vzhledem k tomu, že jen v menšině států dnešního světa, navíc v řadě z nich teprve poměrně krátce (několik dekad), lze prohlásit doznání za procesní právo obviněného a tedy nikoliv za usvědčující důkaz absolutního charakteru, zkoumání rozhodných historických milníků důležitých pro jeho vývoj má, podle mého názoru, viditelný smysl pro rozvíjející se demokratické právní kultury, např. tedy Českou republiku.

Konceptualizovat institut doznání se ukázalo být poměrně složitým, česká odborná literatura se mu věnuje velmi okrajově, stejně jako jeho současná pozitivně-právní úprava. Lze nicméně dospět k názoru, že u doznání je klíčové určit, kdy a hlavně za jakých vnějších podmínek a vnitřních pohnutek je obviněným učiněno. Ostatní proměnné (kým, jak, před kterým orgánem) se projeví spíše jako marginální. Z vnějších podmínek je potřeba i zde opětovně zdůraznit problematiku vynucení doznání, která provázela celou mou práci. Metod, jak vynutit doznání obviněného, existuje celá řada, a to od fyzického mučení až po dovedně skrytý psychologický nátlak. Dnešní moderní právní úpravy jsou sice schopny poměrně úspěšně tyto nežádoucí vlivy eliminovat, ovšem musím na základě v práci nabytých poznatků konstatovat, že zdaleka nejdůležitější pro omezení vynucování doznání je i v sebemodernějším právním systému lidský faktor, konkrétně vůle orgánů činných v trestním řízení případ řešit podle práva a nikoliv s vidinou rychlého a snadného vyřešení případu (či dokonce nějaké formy vendety) vynucením doznání obviněného. Právo samozřejmě může v mnohém pomoci, nicméně dodržování ústavy, zákona a lidských práv záleží vždy také přímo na konkrétních jedincích, politickém režimu, společenském klimatu i lokální kultuře.

Trestní právo platné na území, které bychom dnes označily za české země, bylo zásadně ovlivněno zdejším politickým vývojem. O zpřehlednění a centralizaci trestního práva, které umožňuje bližší zkoumání problematiky doznání de lege, můžeme hovořit až v období vlády Habsburské monarchie, která

celkově proslula svou velkou konzervativností a neochotou rychle modernizovat právo pod vlivem osvícenství, přirozenoprávní teorie a vizí existence základních lidských práv. Dlouhodobé uchování zásady inkviziční v trestním procesu bylo vynucování doznání de facto posvěceno zákonem až do druhé poloviny 19. století. Od té doby až do druhé světové války lze hovořit o tom, že zacházení s obviněným v kontextu problematiky doznání bylo určeno hlavně ochotou politického režimu a orgánů činných v trestním řízení relativně moderní a demokratickou právní úpravu reálně dodržovat.

Doznání obviněného v nedemokratických režimech se ukázalo být extrémně složitou problematikou, která by si pro podrobné prozkoumání vyžádala řádově větší prostor, než poskytuje jedna podkapitola diplomové práce. Obecně lze pouze říci, že doznání obviněného bylo vynucováno v různých případech různě intenzivně a jeho učinění, ať už dobrovolné či nikoliv, mohlo mít jak prakticky žádné, tak naprosto fatální následky, opět v závislosti na mnoha okolnostech. Zcela chaotické období během nacistické okupace a bezprostředně po ní vystřídal nový právní systém vytvořený po komunistickém převratu v roce 1948. Trestněprávní předpisy platné v době nedemokratického režimu Komunistické strany Československa v sobě již obsahovaly základní zásady trestního práva, které institut doznání mají v podstatě marginalizovat (snížit jeho důležitost pro trestní řízení), avšak skrytý podtext předpisů samotných a samozřejmě také politický režim samotný mnohdy o faktu doznání vypovídal více než text zákona.

V současné době lze institut doznání v českém trestním právu pokládat za odpovídající demokratickému charakteru státu respektujícího lidská práva a základní svobody. Je ale faktem, že přímo institut doznání není v zákonné úpravě uspokojivě formálně vymezen. Zarážející je zejména rozdílná požadovaná formální podoba učinění doznání pro různé příležitosti aplikace jeho účinků. V klasickém trestním procesu lze pokládat právní úpravu doznání za málo viditelnou, nicméně poměrně jasnou. V tzv. odklonech v trestním řízení je naopak podmínka doznání obviněného složitě uchopitelná a není dostatečně pamatováno na možnost propojení s běžným způsobem průběhu trestního řízení, kdy se nedostatek formy doznání snadno může dostat do kolize i se základními zásadami trestního práva. Zpřesnění a hlavně sjednocení formy učinění doznání a jeho jednoznačná definice jsou tak, podle mého názoru, žádoucí pro budoucí rekodifikaci trestního procesu.

Cizojazyčné resumé

The modern criminal law stands on several important principles, which are largely based on the human rights doctrine. In my thesis, I deal with the plea of guilty institute in the historical and contemporary context. Nowadays, the plea of guilty is definitely considered a right of the person accused of committing a crime in western democratic countries. It was very different in not very distant future though. Even after the inquisition trials ceased to be used, there have still remained many possibilities, how to coerce the plea of guilty of the accused person, if the crime investigators wanted to. In Czech countries, the torture as a mean of legal proof was abolished as late as the end of 18th century. Even the arrival of modern criminal law did not entirely prevent using violence against the accused person in order to coerce his or her plea of guilty. The illegality of violence has not been very successful until the modern criminalistics was put into practice, mainly during the second half of 20th century. Even if the plea of guilty is considered just someone's right, the police or generally crime investigators have some psychological methods, how to reach it during the statements and testimonies, f. e. using the suggestive questions or putting pressure on the accused person.

Using the diachronic comparison, I have identified the most important evolution moments of the plea of guilty legislation in Czech countries history. The vanishing of catholic inquisition, the Habsburg legal system formalization and the abolishment of torture in 1776 were definitely very important, but key reform of criminal law in favor of the accused person's rights came about a century later with the modern, progressive and in that times quite democratic penal code, which remained valid until 1950. Its practical application was largely dependent on the current political situation, mainly during and after the Second World War it was suppressed by non-democratic regimes' special laws. The communist criminal law did contain the essential law principles, but there have always been some semi-legal opportunities, how to go around them. After the Velvet revolution in 1989 and the democratic transition, the criminal law has gone through a complicated process of novelization, which, in my opinion, has succeeded making the Czech plea of guilty institute legislation good enough to be considered democratic and respectful to human rights idea. Making it work in everyday crime investigation is of course a great challenge, which does not depend only on the law system.

Seznam zdrojů

Knižní zdroje

Bakeš, Milan a kol., 1999. *Velký domácí právník* (Praha: Reader's Digest Výběr) ISBN 80-86196-04-6.

Bendová Bednářová, Lucie, 2012a. Trestní řízení v habsburské monarchii v letech 1848-1918. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 29-42. ISBN 978-80-7418-139-9.

Bendová Bednářová, Lucie, 2012b. Trestní řízení v první Československé republice (1918–1938). In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 43-46. ISBN 978-80-7418-139-9.

Čírtková, Ludmila, 2004. *Forenzní psychologie* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 80-86473-86-4.

Čírtková, Ludmila, 2006. *Policejní psychologie* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 80-86898-73-3.

Doucha, Josef a Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav, 1997. Sdělení obvinění a postup vyšetřovatele po zahájení trestního stíhání. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 204-228. ISBN 80-7179-087-7.

Dülmen, Richard van, 2001. *Divadlo hrůzy: soudní praxe a trestní rituály v raném novověku* (Praha: Rybka Publishers) ISBN 80-86182-44-4.

Fenyk, Jaroslav, 2006. Jednotlivé důkazní prostředky. In: Císařová, Dagmar a Fenyk, Jaroslav a kol. *Trestní právo procesní: 4. aktualizované vydání*. Praha: Linde, s. 326-372. ISBN 80-7201-594-X.

Grigulevič, Iosif, 1973. *Dějiny inkvizice* (Praha: Svoboda).

Horák, Ondřej, 2009. Trestní právo meziválečného Československa. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 76-95. ISBN 978-80-210-5086-0.

Klimeš, Lumír, 1998. *Slovník cizích slov* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství) ISBN 80-7235-023-4.

Knoll, Vilém a Beránek, Petr, 2008. Vývoj práva do roku 1620. In: Vojáček, Ladislav; Schelle, Karel; Knoll, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 115-183. ISBN 978-80-7380-127-4.

Knoll, Vilém, 2009. Vybrané instituty středověkého trestního práva. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 34-47. ISBN 978-80-210-5086-0.

Korbel, Daniel, 2009. Husitské vojenské předpisy z doby husitské revoluce. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 48-66. ISBN 978-80-210-5086-0.

Kubíková, Iveta a Krajník, Václav a Porada, Viktor, 2005. Výslech. In: Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 97-124. ISBN 80-86898-40-7.

Kuchta, Josef, 2010. Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu. In: *Dny práva – 2010 – DaysofLaw* (Brno: Masarykova univerzita, 2010), [cit. 13. 9. 2013]. s. 105 - 114. Dostupné z:
http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf.

Kuchta, Josef, 2012. Trestní řízení od roku 1945 do současnosti. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 61-98. ISBN 978-80-7418-139-9.

Lea, John, 2002. *Crime & modernity: continuities in left realist criminology* (London: Sage Publications) ISBN 0-8039-7557-0.

Lenková, Jitka, 2006. *Kladivo na čarodějnice* (Praha: Levné knihy Kma s.r.o.). ISBN 80-7309-361-8.

Lyons, Lewis, 2004. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob do současnosti* (Praha: Svojtka & Co.) ISBN 80-7352-021-4.

Malý, Karel, 1989. *Trestní právo v Čechách v 15 -16. století* (Praha: Univerzita Karlova).

Malý, Karel, 2010. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945* (Praha: Leges) ISBN 978-80-87212-39-4.

Mastela, Martin, 2007. *Výslech obviněného s akcentem na nepravdivá doznání*. Brno, Diplomová práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Katedra teorie práva. Vedoucí práce Houbová, Drahomíra.

Matiášek, Jan a Soukup, Jaroslav a Bárta Bohumil, 1968. *Psychologie a výslechová praxe* (Praha: Orbis).

Matoušková, Ingrid; Spurný Joža, 2005. *Komunikačně náročné situace v policejní praxi* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 8-86898-37-7.

Musil, Jan, 2004. Kriminologické učení o pachateli. In: Musil, Jan; Konrád, Zdeněk; Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistika* (Praha: C.H.Beck).

Nechvátalová, Lucie, 2010. Absolutní pojetí absolutnosti práva jednotlivce nebýt mučen či podroben špatnému zacházení dle ESLP. In: *Dny práva – 2010 – Days of Law* (Brno: Masarykova univerzita, 2010), [cit. 10. 10. 2013]. s. 2628 – 2636. Dostupné z:

http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf.

Nett, Alexandr, 2010. Spolupracující obviněný přínosy a rizika nové právní úpravy. In: *Dny práva – 2010 – Days of Law*. (Brno: Masarykova univerzita, 2010), [cit. 13. 9. 2013]. s. 115 - 127. Dostupné z:

http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf.

Púry, František, 2013. Hlava pátá. Dokazování. In: Šámal, Pavel; Král, Vladimír; Baxa, Josef; Púry, František. *Trestní řád: Komentář - I. díl*. Praha: C.H.Beck, s. 1308-1658. ISBN 978-80-7400-465-0.

Růžička, Miroslav, 2003a. Státní zastupitelství a jeho působnost v trestních věcech. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 549-594. ISBN 80-7179-741-3.

Růžička, Miroslav, 2003b. Dozor státního zástupce ve vyšetřování a rozšířeném vyšetřování. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 708-728. ISBN 80-7179-741-3.

Růžička, Miroslav, 2003c. Skončení přípravného řízení. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C.H.Beck, s. 1002-1101. ISBN 80-7179-741-3.

Růžička, Miroslav, 2005. *Přípravné řízení a stádium projednání trestní věci v řízení před soudem: velká novela a připravovaná rekodifikace trestního řádu* (Praha: LexisNexis) ISBN 80-86199-93-2.

Rybář, Miroslav, 2001. *Základy kriminalistiky: vybrané kapitoly pro studenty povinně volitelného předmětu právnických fakult* (Dobrá Voda: Aleš Čeněk) ISBN 80-86473-03-1.

Ryś, Grzegorz, 2004. *Inkvizice* (Praha: Mladá Fronta) ISBN 80-204-1089-9.

Schelle, Karel, 2012. Feudální trestní řízení. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 12-28. ISBN 978-80-7418-139-9.

Spurný, Joža, 2010. *Psychologie výslechu* (Plzeň: Aleš Čeněk) ISBN 978-80-7381-153-3.

Storch, František, 2011. *Řízení trestní rakouské: Díl I.* (Praha: Wolters Kluwer ČR) ISBN 978-80-7357-651-6.

Straus, Jiří a kol., 2003. *Dějiny československé kriminalistiky slovem i obrazem (do roku 1939).* Praha: Police history. ISBN 80-86477-18-5.

Šámal, Pavel, 1997a. Uplatnění základních zásad trestního řízení v předsoudním stadiu. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní.* Praha: C.H.Beck, s. 18-43. ISBN 80-7179-087-7.

Šámal, Pavel, 1997b. Podmíněné zastavení trestního stíhání a schválení narovnání. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní.* Praha: C.H.Beck, s. 44-61. ISBN 80-7179-087-7.

Šámal, Pavel, 1997c. Rozhodnutí a opatření soudu. In: Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav a Novotný František a Doucha, Josef. *Přípravné řízení trestní.* Praha: C.H.Beck, s. 811-888. ISBN 80-7179-087-7.

Šámal, Pavel, 2007. Odklon v trestním řízení. In: Musil, Jan a Kratochvíl, Vladimír a Šámal, Pavel a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní.* Praha: C.H.Beck, str. 831-858. ISBN 978-80-7179-572-8.

Šámal, Pavel, 2013a. Část první, Hlava první. Obecná ustanovení. In: Šámal, Pavel; Král, Vladimír; Baxa, Josef; Púry, František. *Trestní řád: Komentář - I. díl.* Praha: C.H.Beck, s. 1-268. ISBN 978-80-7400-465-0.

Šámal, Pavel, 2013b. Část první, Hlava druhá. Soud a osoby na řízení zúčastněné. In: Šámal, Pavel; Král, Vladimír; Baxa, Josef; Púry, František. *Trestní řád: Komentář - I. díl.* Praha: C.H.Beck, s. 269-605. ISBN 978-80-7400-465-0.

Šámal, Pavel a Růžička, Miroslav, 2013. Část druhá, Hlava desátá. Zahájení trestního stíhání, další postup v něm a zkrácené přípravné řízení. In: Šámal, Pavel; Král, Vladimír; Baxa, Josef; Púry, František. *Trestní řád: Komentář - 2. díl.* Praha: C.H.Beck, s. 2054-2394. ISBN 978-80-7400-465-0.

Štross, Petr, 2008. *Psychologie výslechu mladistvých* (Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity). Diplomová práce. Vedoucí práce Drahomíra Houbová.

Šubrt, Milan, 2009. Zvláštní způsoby řízení. In: Novotný, František a Souček, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 317-373. ISBN 978-80-7380-237-0.

Tauchen, Jaromír, 2009. Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 96-112. ISBN 978-80-210-5086-0.

Tauchen, Jaromír, 2012a. Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 47-56. ISBN 978-80-7418-139-9.

Tauchen, Jaromír, 2012b. Retribuční soudnictví. In: Schelle, Karel a kol. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, s. 57-60. ISBN 978-80-7418-139-9.

Vojáček, Ladislav, 2008. Vývoj práva v letech 1620–1948. In: Vojáček, Ladislav; Schelle, Karel; Knoll, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 403-512. ISBN 978-80-7380-127-4.

Vojáček, Ladislav, 2009. Trestní právo v českých zemích za absolutismu. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 67-75. ISBN 978-80-210-5086-0.

Vůjtěch, Jan a kol., 2001. *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000* (Praha: institut pro kriminologii a sociální prevenci) ISBN 80-86008-86-X.

Zoubková, Ivana a Moulisová, Marcela, 2004. *Kriminologie a prevence kriminality* (Praha: Armex Publishing s.r.o.).

Žatecká, Eva, 2009a. Vývoj trestního práva v Československu 1948-2009. In: Salák, Pavel a Tauchen, Jaromír (eds.). *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 124-142. ISBN 978-80-210-5086-0.

Žatecká, Eva, 2009b. Základní zásady trestního práva procesního. In: Fryšták, Marek a kol. *Trestní právo procesní*, Ostrava: Key Publishing, s. 12-20. ISBN 978-80-7418-041-5.

Odborné časopisy

Bouda, Zbyněk, 2009. Účinná lítost, spolupracující obviněný, program shovívavosti – obdobné instituty na cestě k efektivnějšímu právu? *Časopis pro právní vědu a praxi*. roč. 2009, čís. 3, s. 218-224. ISSN 1210-9126.

Fryšták, Marek, 2004. Kodex policejní etiky. *Kriminalistika*, roč. 2004, čís. 1, strany nečíslovány. ISSN 1210-9150.

Jelínek, Jiří, 2012. Dohodovací řízení v trestním řízení a otázky s tím související. *Bulletin Advokacie*, roč. 2012, čís. 10, str. 19-25. ISSN 1210-6348.

Musil, Jan, 2008. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. In: *Kriminalistika*, roč. 2008, čís. 1, strany nečíslovány. ISSN 1210-9150.

Musil, Jan, 2009. Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). *Kriminalistika*, roč. 2009, čís. 4, s. 1-28. ISSN 1210-9150.

Protivinský, Miroslav a Kratochvíl, Vladimír, 2004. Jsou dohody v trestním řízení přípustné a nutné? *Kriminalistika*, roč. 2004, čís. 3, strany nečíslovány. ISSN 1210-9150.

Seifert, Filip, 2013. Úskalí institutu spolupracujícího obviněného. *EPRAVO.CZ magazín*. roč. 2013, čís. 1, s. 102. ISSN 1213-189X.

Scheinost, Miroslav, 2004. Pojetí organizovaného zločinu a jeho vztah k dalším kategoriím kriminality. *Kriminalistika*. roč. 2004, čís. 4, strany nečíslovány. ISSN 1210-9150.

Scheinost, Miroslav a Diblíková, Simona, 2009. Zločinné spolčení – právní rámec, definice, postih, pachatelé. *Kriminalistika*. roč. 2009, čís. 2, str. 1-27. ISSN 1210-9150.

Sobotka, Jiří, 2012. *Zásady trestního řízení* [online]. VšeHRD: časopis českých právníků [cit. 20. 11. 2013]. Dostupné z: <http://casopis.vsehrd.cz/2012/04/zasady-trestniho-rizeni/>.

Internetové zdroje

Bartůňková, Tereza, 2013. *Možnost dohody o vině a trestu soudy zatím prakticky nevyužívají* [online]. Český rozhlas [cit. 22. 11. 2013]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/moznost-dohody-o-vine-a-trestu-soudy-zatim-prakticky-nevyuzivaji--1180035

Juristic.cz, 2001. *Metodika vyšetřování vražd 7* [online]. JŠ Trestní oblast [cit. 4. 2. 2014]. Dostupné z: <http://trestni.juristic.cz/76458/clanek/trest2.html>

Kolomičenko, Jakub, 2012. *Dohoda o vině a trestu* [online]. epravo.cz [cit. 23. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/dohoda-o-vine-a-trestu-85854.html>

Křivánková, Zuzana, 2012. *Dohoda o vině a trestu: Základní podmínky dohody o vině a trestu* [online]. eAdvokacie [cit. 22. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.eadvokacie.cz/cz/clanky/ustavni-spravni-a-trestni-pravo/dohoda-o-vine-a-trestu.html>

Nejvyšší soud ČR, 2014. *Reakce Nejvyššího soudu na nepravdivé články v deníku Právo* [online]. Nejvyšší soud [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/0/2C9D42CA82F3AB16C1257C770045D610?openDocument

Policie České republiky, 2010. *Etický kodex Policie České republiky* [online]. Policie ČR [cit. 18. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/eticky-kodex-policie-ceske-republiky.aspx>

Soudcovská unie České republiky, 2011. *Etické zásady chování soudce* [online]. Soudcovská unie ČR [cit. 18. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.sucr.cz/onas/eticke-zasady-chovani-soudce.html>

Právní předpisy

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (1950).

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966).

Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1984).

Ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky.

Ústavní zákon č. 2/1993Sb., Listina základních práv a svobod, v platném znění.

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

Všeobecná deklarace lidských práv OSN (1948).

Trestní řád č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního, ze dne 23. května 1873.

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého.

Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v původním znění.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 159/1989 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, zákon o přečinech a trestní řád.

Zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon.

Zákon č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád.

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

Zákon č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích).

Zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Judikatura

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 864/11, ze dne 16. 6. 2011.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1975/08, ze dne 12. 1. 2009.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 21. 2. 2006, sp. zn. 13 To 63/2006.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 336/2003 ze dne 19. 8. 2003.

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 5. 2005, sp. zn. 4 TO 383/2005.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. 10. 2012, sp. zn. 7 Tdo 1116/2012.